

ISSN 1857-2405

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr. 1 (56), 2021

Revista este acreditată ca publicație științifică de tipul B

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)

nr. 1 (56), 2021

Redactor-șef:

Diana SCOBIOALĂ, doctor habilitat în drept,
Directorul Institutului Național al Justiției

Colegiul de redacție:

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, ex-președinte al Curții Constituționale

Sergey V. ARAKELYAN, doctor habilitat în drept, rector al Academiei de Justiție din Armenia

Cristina ROTARU-RADU, doctor în drept, Director al Institutului Național al Magistraturii din România

Augustin FUEREA, doctor în drept, profesor universitar, cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Ruslan STEFANCIUC, doctor habilitat în drept, profesor, membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Juridice din Ucraina

Natalia ȘUKLINA, doctor în drept, jurist emerit, profesor, prorector al Școlii Naționale de Judecători din Ucraina

Ivan PRISEAJNIUK, doctor în drept, ex-rector al Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina

Elchin KHALAFOV, doctor în filosofie, rector al Academiei de Justiție din Azerbaidjan

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al USPEE „Constantin Stere”

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar la USPEE „Constantin Stere”

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, șef al Departamentului Drept Public, Facultatea de Drept, USM

Elena BELEI, doctor în drept, șefa Departamentului Drept Procesual Civil al Facultății de Drept, USM

Tatiana VÂZDOAGA, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Adriana EȘANU, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Responsabil de procesul editorial – **Gheorghe Budeanu**

Editor și tipar:

Î.S. „Tipografia Centrală”, str. Florilor 1, tel.: 022 430-360

Datele Institutului:

MD 2004. Moldova, Chișinău, str. S. Lazo, 1

tel: 022 232-755 e-mail: inj@inj.gov.md www.inj.md

Distribuire gratuită

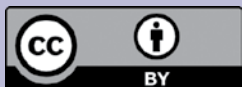
© Revista Institutului Național al Justiției

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 169 din 21 decembrie 2017, să clasifice Revista Institutului Național al Justiției drept publicație științifică de tipul B.

Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, este membru Crossref și este inclusă în baza de date națională IBN și în bazele de date internaționale HeinOnline, Copernicus (ICV 2019 = 80,42) și DOAJ.

Condițiile de tehnoredactare și pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la rubrica Revista INJ de pe site-ul INJ – www.inj.md

SUMAR:**INVITATUL NOSTRU**

Liliana CATAN, judecător la Curtea Supremă de Justiție, formator INJ 2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR 7**DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL**

Armen OGANESEAN. Respectarea legislației la etapa înregistrării sesizărilor despre infracțiuni: rolul procuraturii 10

Nicolae POSTOVANU. Locul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute de art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova 15

Artiom ENI. Drepturile și obligațiile agentului sub acoperire în cadrul investigației sub acoperire 22

Dumitru OBADĂ. Competența procurorului pe dimensiunea efectuării activității speciale de investigații din perspectivă empirică 26

Rodica BERDILO. Victima omorului săvârșit în stare de afect 33

Vera URSU. Delimitarea infracțiunilor legate de insolvență de alte fapte penale/nepenale conexe 39

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

Mariana ȘARGAROVȘCHI. Cazuri de conversiune a actului juridic civil în materie de obligații 45

Nicolae ȘOVA, Irina MORARU. Natura juridică a raporturilor dintre societatea comercială și administratorul acesteia 52

DREPT PUBLIC

Dr. Tamara MANEA. Rolul procurorilor în situații de urgență 57

SUMMARY**OUR GUEST**

Liliana CATAN, Judge at the Supreme Court of Justice, NIJ trainer 2

NIJ LIFE: THE CHRONICLE OF EVENTS 7**CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW**

Armen OGANESEAN. Compliance with the legislation at the submitting stage of the notifications of crimes: the role of the prosecutor's office 10

Nicolae POSTOVANU. Place of committing the offenses provided by the art. 264 of the Criminal Code of the Republic of Moldova 15

Artiom ENI. The rights and the obligations of the undercover agent in the undercover investigation 22

Dumitru OBADĂ. The prosecutor's competence on the dimension of carrying out the special investigative activity from an empirical perspective 26

Rodica BERDILO. Victim of the crime committed in the „heat of passion” 33

Vera URSU. Delimitation of insolvency offenses from other related criminal/non-criminal acts 39

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURAL LAW

Mariana ȘARGAROVȘCHI. Cases of conversion of the civil legal act in terms of obligations 45

Nicolae ȘOVA, Irina MORARU. Legal nature of the relations between the company and her administrator 52

PUBLIC LAW

Dr. Tamara MANEA. The role of prosecutors in state of emergency 57

INVITATUL NOSTRU

Liliana CATAN,
 *judecător la Curtea Supremă de Justiție,
 formator INJ*

– Doamnă Liliana Catan, Consiliul Institutului Național al Justiției, aprobând propunerile instituțiilor de resort privind desemnarea membrilor în componența Comisiei pentru examenele de absolvire a cursurilor de formare inițială de către candidații la funcții de judecător și de procuror, la propunerea dnei Diana Scobioală, Director INJ, v-a ales pe post de președinte al acestei Comisii. V-ați asumat o responsabilitate deosebită. Asta – mai ales din cauza că, de data aceasta, examenele de absolvire au avut loc într-o perioadă în care Chișinăul s-a aflat sub cod roșu de pandemie Covid-19. În asemenea condiții, cum ați organizat și cum a decurs activitatea Comisiei?

– În primul rând, vreau să mulțumesc Institutului Național al Justiției și Consiliului instituției pentru încrederea acordată. Într-adevăr, a fost o provocare pentru mine, deoarece mai înainte nu am avut aici activități de membru sau de președinte al unei comisii de examinare, funcția de președinte al Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor

„EU N-AM FĂCUT NICIODATĂ BARTER CU PROPRIA-MI CONȘTIINȚĂ...”

sau de membru al Colegiului institutului fiind incompatibilă cu această activitate. Am acceptat cu plăcere și cu responsabilitate această provocare. Apropo, mulțumesc pe această cale și membrilor Comisiei de examinare, care au format o echipă de profesioniști, ceea ce e foarte important într-o misiune pe care eu o consider importantă.

Ne-am străduit să lucrăm nu numai calitativ, dar și operativ, căci cele două examene scrise s-au desfășurat în auditorii, în condiții de maximă securitate, atât pentru audienți, pentru membrii Comisiei, cât și pentru personalul Institutului Național al Justiției. Adică, au fost respectate toate condițiile impuse de Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică. După fiecare examen, Comisia s-a întrunit pentru deliberări și pentru aprecierea lucrărilor scrise.

Audienții au fost împărțiți în patru grupe: două – candidați la funcția de judecător și două – candidați la funcția de procuror. Într-o zi, susțineau examenul două grupe, cu pauză între ele și cu respectarea condițiilor sanitare. Durata unui examen a fost de cinci ore. După două zile cu examen la proba scrisă, au fost rezervate trei zile pentru contestări, în care audienții au avut posibilitatea să conteste rezultatele examenelor. Remarc cu bucurie că nu a parvenit nici o contestare, ceea ce îmi permite să cred că activitatea Comisiei a fost una exemplară.

În special aș menționa proba orală a examenelor de absolvire, care, în fond, constituie apariția stagiului de practică al audienților candidați la funcția de judecător și la funcția de procuror. Reieșind din condițiile pandemice impuse, examenul respectiv a decurs în regim online. Audienții au fost divizați în grupuri a câte zece persoane, care, datorită specialiștilor în tehnologii informaționale ai INJ, au avut posibilitatea să vadă și să asculte cum decurge examinarea fiecăruia dintre colegii

lor. M-a impresionat acest lucru, deoarece membrii Comisiei au discutat cu audienții deschis și sincer pe marginea situațiilor dificile întâlnite în procuratură și în instanțele de judecată – acolo unde și-au desfășurat practica timp de 25 de săptămâni. Audienții au vorbit despre cele mai bune lucruri, dar și despre unele lacune, în viziunea lor, pe care le-au întâlnit pe parcursul stagiului de practică, au oferit chiar și câteva sugestii pentru eficientizarea acestui proces. Sincer: am întâlnit tineri buni care sunt determinați să se dedice profesiei, chiar dacă înțeleg prea bine riscurile ei.

Proba orală a durat patru zile, câte zece persoane pe zi, după afișarea punctajului urmând trei zile pentru contestări. N-am avut contestări nici la această probă...

– Actuala promoție de absolvenți ai Institutului Național al Justiției a fost masiv afectată de regimul de carantină anti-Covid, deoarece majoritatea formărilor inițiale au avut loc în format online. S-a văzut pronunțat acest lucru în cadrul examenelor de absolvire? Dacă da, oare actualii absolvenți nu vor fi privați cu mai puțină încredere atunci când se vor prezenta la concursul de angajare în funcție?

– Eu și colegii mei am avut asemenea îndoieli, dar, dacă ne uităm la rezultatele actualelor examene, vedem că ele nu diferă cu mult de media pe care au avut-o pe parcursul perioadei de studii. Pot chiar să vă spun că media maximă a candidaților la funcția de judecător a constituit 9,40, iar cea minimă – 8,26. Media maximă a candidaților la funcția de procuror a constituit 9,58, iar cea minimă – 8,56. Sunt rezultate destul de bune și ele, în mare parte, nu diferă de rezultatele medii din ceilalți ani.

Referitor la suspiciunile din întrebarea dumneavoastră, voi spune că toate persoanele care practică profesia ce țin de domeniul juridic sunt puse în fața faptului de a studia mereu, toată viața. De aceea, dacă în perioada de pandemie studiile online au influențat mai puțin benefic asupra cunoștințelor audienților, pentru viitorii judecători sau procurori, cu siguranță, procesul de învățare a profesiei abia a început. Nota cea mare urmează să le-o pună justițiabilii atunci când își vor exercita funcțiile atât de importante. Judecătorii și procurorii învață zi de zi, până la sfârșitul carierei lor profesionale.

– Comisia pe care o conduceți la INJ are misiunea de a examina și persoanele care candidează la funcția de judecător în temeiul vechimii în muncă. În anul curent vor avea loc examene și pentru asemenea candidați sau ele vor fi aplanate din cauza pandemiei?

– Prin hotărârea Consiliului Institutului Național al Justiției, această Comisie de examinare a fost constituită pentru un an, ceea ce ar însemna că ea urmează să evalueze și cunoștințele candidaților la funcția de judecător în baza vechimii în muncă. Actualmente avem o listă cu solicitanți pentru susținerea examenelor aprobată de CSM. Însă, dacă aceste examene vor avea sau nu loc ține nu în exclusivitate de condițiile pandemice, dar și de alte circumstanțe. Asta rămâne la discreția Institutului Național al Justiției, de comun acord cu Consiliul Superior al Magistraturii.

– V-am adresat întrebarea precedentă deoarece știu că dumneavoastră preferați ca un pretendent la funcția de judecător sau de procuror să posedeză mai degrabă o anumită practică decât cunoștințe teoretice în domeniul justiției. Ei bine, de câțiva ani, odată cu venirea în funcția de Director al INJ a Dianei Scobioală, programul de formare inițială a viitorilor judecători și procurori a fost revizuit masiv și orientat pe metodologia simulărilor de procese. Adică, s-a pus accentul pe instruire practică. Deoarece, din 2016, timp de patru ani, ați fost președinte al Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor, veți fi avut ocazia să apreciați și profesionalismul absolvenților Institutului Național al Justiției.

Considerați că a evoluat sau nu profesionalismul lor, în comparație cu al judecătorilor care au ajuns în funcție în temeiul vechimii în muncă?

– Nu-i chiar așa, precum că eu aș pleda în favoarea practicienilor. În calitatea mea de președinte al Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor, de formator, dar și de judecător al Curții Supreme de Justiție, rămân pe poziția că candidații la funcția de judecător și de procuror au nevoie nu numai de cunoștințe teoretice, dar și de cunoștințe practice. În acest sens, reiterez opinia pe care mi-o expun ori de câte ori am posibilitatea: după studii la INJ, absolvenții candidați la funcția de judecător să aibă obligativitatea, instituită prin lege, de a lucra doi-trei ani în instanțe în calitate de asistent judecător-sau de ajutor al judecătorului, sau de judecător-asistent (*numiți-l cum vreți*). Credeți-mă că acest lucru ar completa în întregime profesionalismul unui candidat la funcția de judecător.

Institutul Național al Justiției, cu adevărat, oferă studii de valoare. În ultimii ani, pe lângă aspectul teoretic, se pune accentul și pe activitatea practică a audienților: procese simulate, plus perioada de stagiul în instanțe și procuratură. Totuși, chiar din discuțiile cu audienții am ajuns la concluzia că e insuficient. Audienții care înainte de a susține admiterea la INJ au lucrat în instanțe sau în procuratură se adaptează mai ușor. Să nu uităm

că, de cum îmbraci mantia de judecător, chiar din prima zi apari în fața justițiabilului, care, la rândul său, te va judeca foarte sever: el cere și duritate, și imparțialitate, și cunoștințe aprofundate, și o ținută impecabilă etc. Judecătorul rămâne de unul singur între lege și justițiabil, față de care trebuie să aplice legea corect, iar pentru aceasta este nevoie de experiență, inclusiv de-o „coacere morală”, dacă vreți.

Plus la toate, repartizarea aleatorie a dosarelor nu permite o selectare a lor conform complexității cauzei. Poți să fii în primele zile pe post de judecător iar pe masa ta să ajungă dosare în care sunt implicate persoane notorii, importanți factori de decizie, dosare cu mare impact asupra opiniei publice. În sensul acesta, judecătorul tânăr este pus în fața unei mari provocări pe care nu oricine o trece cu brio. Asta o afirm în cunoștință de cauză...

Noi spunem că examinăm dosare, le raportăm statistic ca număr, dar nu trebuie să uităm că, de fapt, judecăm oameni și de fiecare cuvânt al nostru spus, dar mai ales scris, depinde soarta unor oameni concreți.

Revenind la gândul de mai sus, menționez că o soluție potrivită ar fi instituirea unui termen obligatoriu de activitate în instanțe după absolvirea INJ, până la numirea în funcție a judecătorului. Cu siguranță, în cazul dat ar fi nevoie de operat modificări la legislație, dar în felul acesta noi am rezolva mai multe probleme. În primul rând, am oferi absolvenților INJ posibilitatea de a se pregăti pentru intrarea definitivă în funcție. În al doilea rând, am asigura instanțele judecătorești cu asistenți judecătorești, personal care astăzi în instanțele judecătorești este în continuă fluctuație. În al treilea rând, sistemul judecătoresc ar avea acea rezervă de aur cu adevărat bine instruită și, nu în ultimul rând, ar exista o continuitate atât pe plan profesional cât și al tradițiilor din sistemul judecătoresc, care contribuie la formarea armonioasă a unui bun specialist. În opinia mea, toți am avea de câștigat, iar ziua de mâine a sistemului judecătoresc ar fi asigurată.

– Doamnă Catan, ați fost președinte al Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor, mai înainte – membru al Consiliului Institutului Național al Justiției, instituție unde acum activați ca formator. Cunoașteți cazuri în care un absolvent al INJ să nu fi fost promovat sau să nu fi fost acceptat în funcția de judecător sau de procuror din cauza slabei pregătiri profesionale? Dacă da, ce se întâmplă cu acest absolvent, de ce statul a cheltuit bani pentru formarea lui timp de un an și jumătate?

– Conform articolului 27 din Legea privind Institutul Național al Justiției, absolventul institutului,

după absolvirea cursurilor de formare inițială, este obligat să participe, timp de cinci ani, la concursurile pentru suplinirea funcțiilor de judecător sau de procuror. Dacă absolventul nu participă timp de cinci ani la asemenea concursuri sau refuză nemotivat de cel mult două ori funcțiile vacante propuse, el va fi exclus din registrul participanților la concursul pentru suplinirea funcției vacante de judecător sau de procuror și este obligat să restituie bursa achitată în condițiile legii pe perioada formării inițiale. Excepție se face pentru cei care nu participă la concurs din motive obiective.

Începând cu anul 2009 și până în 2020, au fost 12 promoții de absolvenți pentru funcția de judecător, în total – 177 de candidați la funcția de judecător. Din aceștia, până în prezent, 20 de candidați nu au depus actele în vederea realizării procedurilor de rigoare. Azi, pentru nouă candidați la funcția de judecător a expirat termenul de cinci ani după absolvirea INJ. Dintre ei, trei nu au depus deloc actele în vederea realizării procedurilor de rigoare. La concursul anunțat și desfășurat de către Consiliul Superior al Magistraturii participă persoanele incluse în Registrul respectiv, pe care oricine poate să-l deschidă pe pagina CSM. La moment, în secțiunea întâia a acestui Registru – „Lista candidaților la funcții vacante de judecător” – sunt înscrși 138 de candidați, dintre care 40 sunt absolvenți ai INJ.

Prin urmare, deja avem 40 de absolvenți ai INJ care încă nu au fost numiți în funcție. În acest context, rămâne la discreția CSM, de comun acord cu Consiliul INJ, să determine necesitățile privind numărul de audienți instruiți la INJ.

Voi mai menționa ceva la acest capitol: unii dintre absolvenții INJ, despre care am vorbit, nefiind obligați să lucreze în instanțe după absolvirea INJ și până la angajarea în funcție, pleacă în alte domenii. Unul dintre ei, pentru a-și întreține familia, chiar a mers să lucreze peste hotare, la construcții.

Dacă revenim la cele spuse mai sus, acești absolvenți ai INJ, care își așteaptă rândul pentru a fi angajați, puteau să-și exercite obligativitatea de a lucra în instanțe doi-trei ani, pe rol de asistenți judiciari, bunăoară, până la angajarea în funcție, pentru a acoperi un sector foarte important în instanțe.

În perioada în care eu am fost președinte al Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor nu am avut cazuri în care să fie respins vreun candidat la funcția de judecător pe motivul cunoștințelor slabe.

– Cât de tare a afectat sistemul justiției pandemia Covid-19? Cunoașteți cum se descurcă judecătorii de toate nivelurile în această situație?

– Situația pandemi-că din anul trecut a fost o provocare pentru întreaga societate, inclusiv pentru sistemul judecătoresc. Din cauza regimului de carantină impus de Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică, judecătorii au fost în imposibilitate de a activa în regim obișnuit, în plus – judecătorii sunt și ei oameni pe care virusul nu i-a ocolit. Prin urmare, nu au putut fi soluționate dosarele care implicau prezența fizică a mai multor persoane. Sigur, unele dosare au fost amânate, totuși s-a lucrat la maximum. Vedeți Raportul de activitate în sistemul judecătoresc pentru 2020, publicat pe pagina CSM: cei 424 de judecători care au activat efectiv au examinat 211.950 de dosare. Sarcina lunară pentru un judecător a fost de 50 de dosare – un număr enorm. Adică, deși pandemia a bătut dur și în sistemul judecătoresc, judecătorii și-au onorat datoria.

– Acum zece ani, la adunarea generală a judecătorilor, menționați că justiția se confruntă cu mari probleme la compartimentul imagine. Situația nu s-a schimbat, ba chiar s-a agravat. Să fie asta din vina jurnaliștilor, a politicianilor sau, poate, a celor care fac justiție?

– Mi-aș dori mult să nu mai fie actuală opinia pe care mi-am expus-o acum zece ani, dar... Spuneam atunci că orice sistem politic își dorește o justiție de buzunar, deși, oficial, afirmă altceva. Au trecut anii, s-au perindat diferite guverne la putere, dar toate au încercat, în diferite forme, să ia sub control sistemul judiciar și Procuratura, invocând că există probleme de corupție și de control din partea politicianilor care alcătuiesc o majoritate, dar și a oponentilor lor etc.

Toți consideră că anume implicarea lor ar schimba lucrurile spre bine. Nu vreau să deraiem aici în probleme politice, dar accentuez că îmi doresc să avem un sistem de justiție care, indiferent de cine se află la putere, să ofere cetățeanului încrederea fermă că, atunci când va merge în instanță, va fi auzit și apărut.

Azi, pentru cei mai mulți oameni interesul față de justiție nu înseamnă altceva decât teama de a suferi de pe urma in justiției.

Secvență de la examenele de absolvire. Promoția 2021

– Nu pot să nu vă întreb: vara trecută ați candidat la funcția de președinte al Curții Supreme de Justiție, concurs pe care Consiliul Superior al Magistraturii l-a anulat atunci, în ședința din 28 iulie, după care ați declarat că nu veți mai participa la un asemenea concurs. De ce?

– Dar nu-i adevărat. Poate, cineva a vrut ca anume așa să fie. La acea ședință următoarea categorie scoasă la concurs era funcția de vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, președinte al Colegiului penal, pentru care eu depusesem actele deja de doi ani, de aceea am informat CSM-ul că la următorul concurs nu voi participa, dar fiecare aude ce vrea să audă...

Da, până azi, din cauza pandemiei, concursul pentru funcția de președinte al Curții Supreme de Justiție rămâne suspendat. Consider că experiența pe care am acumulat-o pe parcursul a 25 de ani ar fi utilă pentru CSJ și pentru sistemul de justiție în ansamblu.

– Doamnă Catan, aveți un sfert de secol de când sunteți în funcția de judecător. Ați trăit și perioade cu aplauze, dar și perioade în care ați fost criticată dur. Ce regretați și ce vă bucură atunci când căutați răspuns la întrebarea: de ce am ales această profesie?

– Cu adevărat, în anul curent voi avea un sfert de veac de când sunt în funcția de judecător. Eu fac parte din generația judecătorilor care, la începutul anilor 90 ai secolului trecut – vreme de sărăcie totală pentru țară și pentru sistem – înghețam cu mâna pe stilou în sălile de judecată, fără

căldură și, deseori, fără electricitate. Îmi amintesc cum adunam câte 50 de lei ca să cumpărăm hârtie, deoarece instanțele nici hârtie nu aveau... Atunci scriam de mână hotărârile de judecată până spre zorii dimineții, după care trebuia să mergem din nou la muncă și nu ne trecea prin cap să cerem condiții, favoruri, deoarece înțelegeam prea bine că în țară este greu... Dar să știți că niciodată, nici pentru o clipă, nu am regretat că fac ceea ce fac, știind că de munca sistemului judecătoresc are nevoie întreaga societate. Întotdeauna m-am străduit să mă conduc de cele patru caracteristici care corespund judecătorului: ascultă politicos, răspunde cu înțelepciune, cântărește cu prudență și decide imparțial.

Regrete? O vorbă moldovenească spune: dacă vrei să afli ceva despre tine, candidează la o funcție. Am înțeles și eu acest adevăr. Probabil, totul ce se întâmplă în viața noastră este o lecție pe care trebuie s-o învățăm. În ultimii doi ani am fost ținta unor atacuri fără precedent. Cel mai neplăcut este să vezi că – deși pe parcursul a 25 de ani ți-ai dedicat viața pentru ceea ce faci, jertfindu-ți zilele de odihnă, sărbătorile, inclusiv cele de Crăciun și cele de Paște – se găsește, totuși, cineva care scoate din context o situație cu regularitate, mai ales atunci când urmează să fiu promovată, situație vehiculată într-un mod foarte agresiv. Când am zis „o situație” m-am referit la un dosar care a fost examinat acum 14 ani. Nici unul dintre ziariștii „independenți” nu au făcut măcar o încercare de a-mi solicita opinia, or, cunosc prea bine, ei promovează niște minciuni ordinare.

Un alt regret e pierderea – hai să-i zic – a spiritului de echipă în sistemul judecătoresc și a legăturii dintre generațiile de judecători care perpetuează valorile noastre profesionale, dar și cele morale. E ceva foarte important. Astăzi constat cu regret că unii tineri judecători, care cred că sunt mai școliți decât colegii lor din generațiile mai vechi, sunt tentați să nege totalmente realitatea, ieșind în avanscenă cu: „voi nu sunteți nimic, noi suntem totul”. Aceștia se află mai mult în studiourile televiziunilor decât în sălile de judecată. Ruptura dintre generații dăunează sistemului judecătoresc, mai ales atunci

Liliana Catan, președintele Comisiei pentru examenele de absolvire

când este vorba de tradiții morale în apărarea adevărului, corectitudinii și dreptății. Asupra acestui moment ar trebui de reflectat bine, căci dezbinarea pe interior a sistemului poate avea consecințe ireversibile...

Încerc să ascund aceste regrete după pânzele satisfacției că, de-a lungul timpului, am avut curajul să vorbesc public despre problemele sistemului, să mă pronunț pentru apărarea adevăratelor valori chiar și atunci când propria opinie te poate costa foarte scump; că am lăsat o urmă în sistem prin discipolii mei, căci am mulți, încă de pe când eram profesor la Facultatea de Drept a Universității din Bălți, unde am activat chiar de la fondarea ei; că și acum pot contribui cumva, în cadrul seminarelor de formare continuă, la ridicarea nivelului profesionalismului judecătorilor și procurorilor.

Așa e soarta unui judecător, care este persoană publică și care își asumă niște riscuri, căci hotărârile pronunțate de el nu întotdeauna sunt populare.

Orice s-ar spune, nu regret nici o hotărâre pronunțată de mine, ca judecător, pe parcursul anilor, ceea ce îmi permite să-mi ridic ochii și să privesc cu demnitate în fața oricărui cetățean. Eu n-am făcut niciodată barter cu propria-mi conștiință...

– Vă mulțumim. Vă dorim sănătate, dar și succese, doamnă judecător.

– Și eu vă mulțumesc. Doresc sănătate și vremuri mai bune nouă tuturor, inclusiv sistemului judecătoresc.

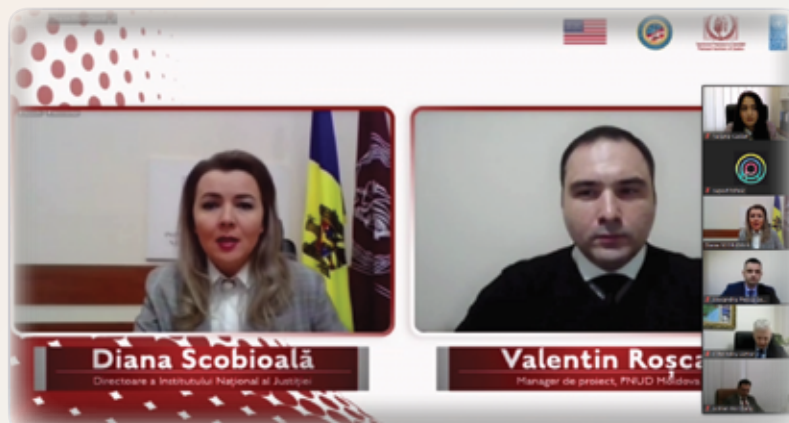
VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

UN STUDIU CU RECOMANDĂRI PENTRU ÎMBUNĂȚĂȚIREA INSTRUIRII

Sporirea capacităților Institutului Național al Justiției de a încorpora conceptele de cercetare, argumentare și scriere juridică în formarea profesioniștilor din sectorul justiției este una dintre componentele proiectului „Sprijin pentru reforma sectorului justiției în Moldova”, implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, cu asistența Guvernului SUA.

În acest sens, a fost realizat raportul „Elaborarea hotărârilor judecătorești și instruirea privind redactarea textelor juridice în Republica Moldova”, lansat la 7 aprilie 2021, în regim de videoconferință.

În deschiderea evenimentului, Diana Scobioală, Director al Institutului Național al Justiției, a remarcat că, deși anul 2020 este data editării raportului, acesta a fost elaborat în 2018, pe baza interviurilor și datelor din perioada promoțiilor 2017-2018, iar de atunci lucrurile au evoluat esențial. „Acest raport a constituit o sursă semnificativă în elaborarea, promovarea și calibrarea reformei Institutului, mai ales în procesul de implementare a metodologiei de desfășurare a simulărilor de procese”.

Raportul, elaborat de către Holger Hembach, avocat, expert PNUD Moldova, prezintă o evaluare a practicilor curente în domeniul scrierii juridice, inclusiv carențele depistate. Totodată, studiul face referire la modalitatea în care redactarea textelor juridice este predată în cadrul Institutului Național al Justiției și vine cu un set de recomandări pentru îmbunătățirea instruirii oferite beneficiarilor INJ în vederea dezvoltării unor deprinderi de care vor avea nevoie în procesul de exercitare a atribuțiilor de judecători sau de procurori.

O NOUĂ COLABORARE ÎN DOMENIUL PREGĂTIRILOR PROFESIONALE ALE BENEFICIARILOR INJ

Directorul Institutului Național al Justiției, Diana Scobioală, și șefa Direcției instruire și cercetare a INJ, Ecaterina Popa, au avut un schimb de opinii cu reprezentanții Proiectului USAID „Instanțe Judecătorești Model”, în frunte cu Cristina Malai, director. Evenimentul a avut loc la 23 martie 2021, în regim online.

În cadrul ședinței a fost discutată posibilitatea unei noi colaborări în domeniul formării profesionale a unor categorii de beneficiari ai INJ, în special judecători și personalul instanțelor judecătorești. Se preconizează ca aceștia să fie instruiți pe anumite dimensiuni în cadrul noului Proiect USAID „Instanțe Judecătorești Model”.

Proiectul va oferi asistență judecătorilor pentru a îmbunătăți performanța acestora în mai multe domenii de activitate, oferind asistență suplimentară

schimbărilor necesare creșterii eficienței și calității serviciilor judecătorești din țară. Proiectul se află la etapa de planificare a activităților și de pregătire a evenimentului de lansare oficială a acestuia care va avea loc la o dată ulterioară.

„GHIDUL PRIVIND CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ÎN TIMPUL PANDEMIEI DE COVID-19”, LANSAT ÎN CADRUL A TREI ȘCOLI DE MAGISTRATURĂ

La 22 martie 2021, a avut loc lansarea, în format online, a „Ghidului privind Convenția europeană a drepturilor omului în timpul pandemiei de Covid-19” – eveniment desfășurat concomitent în cadrul a trei școli de magistratură: Institutul Național al Justiției (INJ) din Republica Moldova, Institutul Național al Magistraturii (INM) din România și Academia de Justiție (AJ) din Armenia.

Conducătorii instituțiilor de formare judiciară din cele trei țări, Diana Scobioală, Director INJ, Cristina Radu-Rotaru, Director INM, și Sergey V. Arakelyan, Rector AJ, au apreciat publicația ca fiind o resursă utilă în înțelegerea modului de aplicare a articolelor CEDO în contextul pandemiei și în oferirea unor răspunsuri la multitudinea de probleme ce țin de drepturile omului apărute în această perioadă.

În intervenția sa, Diana Scobioală s-a referit la procedura de declanșare a stării de urgență în Republica Moldova, măsurile restrictive impuse de stat, impactul pandemiei Covid-19 asupra sistemului de drept și asupra procesului de instruire a funcționarilor din domeniul juridic. În particular, dumneaei a vorbit despre provocările și dificultățile cu care s-a confruntat Institutul Național al Justiției

în adaptarea metodologiei simulărilor de procese la varianta online, precum și despre organizarea ediției a VI-a a concursului de referate „Drepturile omului, starea de urgență și statul de drept”, în cadrul căruia audienții promoției a XIII-a au abordat particularitățile respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale în condițiile stării de urgență.

Evenimentul a fost organizat de Centrul AIRE în parteneriat cu Fundația Konrad Adenauer Stiftung și a întrunit judecători, procurori, alți reprezentanți ai sistemelor de drept din Republica Moldova, România și Armenia.

AUTOADMINISTRAREA PROCURORILOR: VIZIUNE, STANDARDE, PRIORITĂȚI

Audienții Institutului Național al Justiției, candidați la funcția de procuror, au participat la lecția publică „Autoadministrarea procurorilor: viziune, standarde, priorități”, susținută de exponenții Consiliului Superior al Procurorilor (CSP) – Angela Motuzoc, Președinte, și Inga Furtună, membru.

Evenimentul, desfășurat la 24 februarie 2021, a urmărit scopul de a-i familiariza pe procurorii în devenire cu modul de funcționare a sistemului Procuraturii, în special a Consiliului Superior al Procurorilor și a colegiilor din subordinea acestuia. Totodată, au fost abordate subiecte ce țin de procedurile aferente participării la concursul pentru numire în funcție, principiile morale și de conduită care stabilesc responsabilitățile unui procuror în apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În cadrul lecției publice s-a mai discutat despre activitatea și responsabilitățile Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni al Consiliului European, inclusiv despre ghidul elaborat la inițiativa

CSP – un instrument practic pentru profesioniștii din domeniul juridic care conține sinteza celor mai reprezentative recomandări privind aspectele fundamentale ce vizează statutul și rolul procurorilor în societate.

O VIZITĂ LA INJ A MAGISTRATULUI FRANCEZ DE LEGĂTURĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA

Directorul Institutului Național al Justiției, Diana Scobioală, s-a întâlnit, la 12 februarie 2021, cu magistratul de legătură din cadrul Ambasadei Republicii Franceze la București cu competențe pentru Republica Moldova și România, Pierre de Monte, însoțit de asistenta Ioana Chiurlea.

În cadrul întrevederii, Diana Scobioală a vorbit despre modul de funcționare a instituției pe care o conduce și despre procedeele de formare pe cele două segmente esențiale: instruirea inițială a audi-

enților și instruirea continuă a judecătorilor și procurorilor aflați în funcție, precum și a altor categorii de specialiști. De asemenea, au fost discutate aspecte ce țin de continuarea activităților de cooperare, inclusiv cu Școala Națională de Magistratură din Franța.

La ședință au mai participat Valentina Conțescu, șefa Direcției management instituțional, Ecaterina Popa, șefa Direcției instruire și cercetare, și Tatiana Casian, șefa Secției relații internaționale.

PROGRAM COE: CONFERINȚĂ DE ÎNCHIDERE

La 17 februarie 2021, a avut loc, în format online, conferința de încheiere a programului Consiliului Europei „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”, finanțat de Guvernul Norvegiei și care face parte din Planul de acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova, 2017-2020.

Din partea Institutului Național al Justiției, la conferință a participat Ecaterina Popa, șefa Direcției instruire și cercetare. În intervenția sa, dumneaei a specificat acțiunile realizate în cadrul programului cu un impact esențial în pregătirea profesională a beneficiarilor INJ. Astfel, în anii 2018-2020, s-au desfășurat multiple seminare de formare continuă, cursuri la distanță HELP, școală de vară pentru formatori în domeniul justiției penale, inclusiv conferința internațională dedicată articolului 5 al Convenției Europene a Drepturilor Omului „Dreptul la libertate și la siguranță”.

De asemenea, programul CoE a oferit asistență INJ în actualizarea „Indicelui tabelar. Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova, 13 decembrie 2001-31 decem-

brie 2018”, ediție bilingvă, română și engleză, care prezintă cronologic hotărârile Curții ce vizează țara noastră, inclusiv principalele criterii de identificare: articolul din CEDO, domeniu, cauza, cuvinte-cheie, extrase din hotărâri, aprecierea/satisfacția.

În cadrul evenimentului au fost prezentate realizările programului și de alți participanți: experți ai Consiliului Europei, exponenți ai sistemului de drept național și beneficiari ai programului „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”.

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU: 343.13

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).01](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).01)RESPECTAREA LEGISLAȚIEI LA ETAPA ÎNREGISTRĂRII
SESIZĂRILOR DESPRE INFRAȚIUNI: ROLUL PROCURATURII

Armen OGANESEAN,
doctorand USM,
procuror, Procuratura Anticorupție
<https://orcid.org/0000-0001-7357-0141>

SUMAR

În prezenta lucrare s-a efectuat o analiză complexă a prevederilor normative departamentale ce conțin stipulările aferente efectuării controalelor asupra respectării legislației privind înregistrarea sesizărilor despre infracțiuni. De asemenea, au fost evidențiate tendințele actuale la capitolul reglementării juridice a interacțiunii diferitor organe implicate în procesul de înregistrare și examinare a sesizărilor despre infracțiuni. Studiul realizat este orientat spre determinarea mecanismelor acestei activități, cu oferirea unor soluții practice concrete la problemele care ar putea apărea în activitatea reprezentanților organelor de drept. Prin studiul efectuat s-au stabilit perspectivele și căile de perfecționare a activității nominalizate prin formularea recomandărilor *de lege ferenda*.

Cuvinte-cheie: interacțiune, cooperare, cercetare, organ de urmărire penală, ofițer de investigații, proces penal, procuror, activitatea specială de investigație.

Actualmente, descoperirea rapidă a oricărei infracțiuni poate fi efectuată doar cu eforturile unui grup de lucrători ai procuraturii, organelor de urmărire penală și speciale de investigații. Anume în colaborarea dintre serviciile organelor de urmărire penală și organelor speciale rezidă succesul. În afară de aceasta, în procesul depistării și cercetării oricărei infracțiuni, ofițerul de urmărire penală, procurorul recurg deseori la ajutorul altor subdiviziuni ale organelor speciale și de drept, al reprezentanților din departamente, ministere, întreprinderi etc. [5, p. 354].

COMPLIANCE WITH THE LEGISLATION
AT THE SUBMITTING STAGE OF
THE NOTIFICATIONS OF CRIMES:
THE ROLE OF THE PROSECUTOR'S OFFICE

SUMMARY

In this article we have briefly performed a complex analysis of the departmental normative acts that contain the norms related to the performance of controls concerning respect of legislation during registration of crimes notifications. Also, most current trends in the legal regulation of the interaction of different bodies involved in the process of registration and examination of criminal complaints were highlighted. The study is aimed at determining the mechanisms of this activity by providing concrete practical solutions to problems that may arise in the work of law enforcement officials. Study establishes the perspectives and ways of improving the researched activity by formulating of *lex ferenda* recommendations.

Key-words: interaction, cooperation, criminal proceeding, criminal investigation body of law, investigator, prosecution, prosecutor, special investigation measures.

Pentru ca activitatea de cercetare a infracțiunilor să fie reușită, organul de urmărire penală nu numai că trebuie doar să primească suportul organului de investigații, dar și să-i acorde asistență în legătură cu necesitățile ce apar în cadrul activității speciale și de căutare. În această ordine de idei, organul de urmărire penală este obligat să informeze subdiviziunile corespunzătoare ale organului de investigații despre faptele și împrejurările care au importanță pentru activitatea specială de investigații, să permită ofițerilor de investigație să studieze anumite componente ale materialelor cauzei penale [9, p. 84].

Problema științifică abordată în prezentul studiu constă în existența unor imperfecțiuni de care suferă cadrul normativ în domeniul cercetat. Prin urmare, am propus soluții concrete pentru elimi-

narea lacunelor identificate și pentru a asigura respectarea tuturor garanțiilor procesuale la etapa primirii, înregistrării și examinării sesizărilor despre infracțiuni.

Considerăm că premisele interacțiunii procurorului cu organul de investigații la etapa indicată supra nu pot fi supuse unor reguli unanim aplicabile și sunt determinate în fiecare caz concret la nivel particular. Deci, de fiecare dată, înainte de a decide modul de interacțiune cu alte instituții, în special cu organul de investigații, procurorul apreciază în ce măsură activitatea este solicitată în problema concretă soluționată de către acesta. În cazul dat, nu numai cunoștințele în domeniul criminalisticii, dreptului procesual penal, dar și intima convingere a persoanei, propria experiență, deprinderile profesionale determină dacă premisa interacționării va fi realizată cu succes în practică sau nu.

Organele de urmărire penală pot recomanda efectuarea măsurilor speciale de investigație în scopul dobândirii informației probante. Ele sunt, de asemenea, în drept să-și expună părerea referitor la modul de realizare a datelor speciale obținute, în special - **realizarea materialelor dosarelor speciale**, existența temeiurilor de tragere la răspundere penală a persoanelor vinovate etc. [4, p. 95].

Organului de investigație îi revine sarcina majoră de a depista la timp indicii obiectivi despre comiterea unei infracțiuni și de a asigura în mod optim realizarea unor cercetări ample în vederea constatării tuturor circumstanțelor faptei, cu formularea unor concluzii justificate, adresate într-o formă corespunzătoare organului de urmărire penală. Ulterior, ghidându-se de modelul criminalistic al faptei cercetate, subiecții vizați urmează să asigure împreună adoptarea deciziilor tactice corecte, neavând niciun drept de greșeală.

Referitor la dosarul special care se întocmește la efectuarea măsurilor, art. 20 din *Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații* menționează că în acestea se includ toate materialele acumulate. Formarea dosarului este supusă înregistrării obligatorii. Categoriile dosarelor speciale, modul de gestionare, de încetare și de nimore sunt stabilite prin acte normative departamentale ale autorităților ale căror subdiviziuni specializate efectuează activitatea specială de investigații [3, p. 342].

Pe lângă faptul că organul de investigații este implicat în cercetarea cazurilor denunțate în modul stabilit de art. 262-264 Cod de procedură penală [2] și a altor informații despre infracțiuni, una din sarcinile de bază care stă în fața lui este constatarea și contracararea crimelor care se află în curs de organizare și pregătire. Pentru a asigura justa calificare a faptei cercetate în raport cu legislația penală, colaboratorul organului de investigații, din proprie inițiativă, apelează la cunoștințele reprezentanți-

lor organului de urmărire penală, aducându-le la cunoștință informația specială de investigație disponibilă.

Informația specială, care constituie un temelie pentru perfectarea actelor de constatare, cu ulterioara pornire a urmăririi penale, reprezintă date de care dispun reprezentanții organelor de constatare, colectate prin activități de investigație.

Pentru a evidenția premisele interacțiunii subiecților procesuali la etapa parvenirii sesizărilor despre infracțiuni, am cercetat un șir de cauze penale care denotă practica pozitivă în activitatea organelor de urmărire penală la implementarea acestei instituții.

Un exemplu elocvent din practica recentă a activității organelor de urmărire penală din Republica Moldova, care demonstrează efectele și importanța unei interacțiuni bine planificată și realizată la înalt nivel, constituie cauza nr. 2017670387 pornită la 27.12.2017 conform elementelor infracțiunii prevăzută de art. 248 alin.(5) lit. d) Cod penal. În speță, în Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale au fost înregistrate materialele parvenite de la Inspectoratul Național de Investigații privind pretinse acțiuni de contrabandă săvârșite de către mai multe persoane, inclusiv de funcționari ai I. S. „C. F.”, fiind creată o schemă infracțională de trecere ilegală peste frontiera vamală a R. Moldova a mărfurilor, obiectelor și altor valori în proporții deosebit de mari, eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop [1].

În speță, organul de investigații a realizat un șir de măsuri, având ca scop culegerea de informații despre persoane și fapte care au importanță pentru cauza penală, au fost realizate măsuri de constatare, stabilindu-se mai multe aspecte și circumstanțe pentru a facilita descoperirea și identificarea tuturor complicilor la săvârșirea pretinsei fapte, inclusiv acumularea probelor pertinente despre circumstanțele comiterii faptei infracționale.

De menționat este faptul că, pe caz, demascarea episoadelor de activitate criminală a devenit posibilă în urma unei interacțiuni extra-procesuale a ofițerilor de investigații din cadrul INI în comun cu lucrătorii Serviciului Vamal.

Importanța interacțiunii procurorului cu organul de investigații la etapa primirii și examinării sesizărilor despre infracțiuni este condiționată de un șir de factori obiectivi, printre care se atestă: unitatea scopurilor, ce rezidă în sarcina combaterii criminalității; lipsa subordonării administrative și procesuale, care duce la devierea căilor și direcțiilor de realizare a sarcinilor executate; diferența totală în metodele realizării acțiunilor procesuale și măsurilor speciale de investigații, ceea ce se răsfrânge negativ asupra termenelor legale și rezultatelor obținute [10, p. 177].

În condițiile în care Procuraturii îi revine rolul de descoperire a crimelor tănuite de la evidență de către colaboratorii de poliție, se impune instituirea unui mecanism eficient de interacțiune cu instituțiile de control și supraveghere, societatea civilă, conducerea întreprinderilor de stat, care pot oferi datele importante pentru constatarea tuturor circumstanțelor cazului, voalate printr-o investigație incompletă și unilaterală. Cazul depistat de tănuire intenționată a infracțiunii de către colaboratorii de poliție urmează a fi examinat în ordinea art. 274 Cod de procedură penală în cadrul procesului penal, cu adoptarea soluției procesuale de începere a urmăririi penale în cazul în care se va stabili că acțiunile colaboratorului de poliție întrunesc elementele infracțiunii.

Exemplu clasic în practica națională, care denotă încercarea organului de urmărire penală de a tănuire o infracțiune gravă, rezultă din cauza de învinuire a lui E. R., care, activând în calitate de conducător auto al serviciului de taximetru X, a efectuat intenționat manevre periculoase îndreptate spre tamponarea cetățeanului E. M. și a membrilor familiei acestuia, în urma cărui fapt l-a lovit pe partea vătămată cu capota autovehiculului, după care imediat a părăsit locul comiterii infracțiunii [8]. În speță, ofițerul de urmărire penală, având indicii suficienți despre săvârșirea infracțiunii grave, nu a efectuat, intenționat, un șir de acțiuni procesuale îndreptate spre stabilirea adevărului, tănuind rezultatele constatării medico-legale și declarațiile martorilor, iar ulterior prezentând materialele procesului penal în procuratura teritorială cu propunerea de a dispune refuzul de începere a urmăririi penale.

Astfel, **o problemă actuală practică** în activitatea poliției rămâne problema înregistrării, evidenței și soluționării de către colaboratorii de poliție a cererilor despre infracțiuni.

Modalitatea des întâlnită în practica de tănuire a infracțiunilor constă în înregistrarea sesizărilor din care persistă bănuiala rezonabilă că a fost comisă o infracțiune în Registrul de evidență a altor informații despre infracțiuni. În continuare, cazurile, nefiind investigate în modul stabilit de lege, se soldează cu emiterea formală a unei încheieri, ulterior fiind dispusă transmiterea materialelor acumulate în arhivă.

Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații la art. 6 alin.(3) stipulează că ofițerul de investigații care efectuează activitatea specială de investigații își realizează sarcinile în mod independent, cu excepția cazului în care acțiunea specială de investigații este dispusă și coordonată sau este condusă în cadrul procesului penal de către procuror, sau de către ofițerul de urmărire penală, în interacțiune sau în conlucrare cu colaboratorii confidențiali [6, art. 6]. Potrivit art. 9 alin.(2) din *Legea nr.59 din 29.03.2012*, la efec-

tuarea măsurilor speciale de investigații în cadrul procesului penal, ofițerul de investigații se supune indicațiilor scrise ale procurorului sau ale ofițerului de urmărire penală.

Pornind de la norma indicată supra, se impune crearea mecanismelor viabile, de ordin departamental și metodologic, care i-ar permite ofițerului de urmărire penală să ghideze eficient, regulamentar și legal activitatea ofițerilor de investigații la realizarea măsurilor speciale de investigații. Faptul dat este foarte important. Prin utilizarea pe larg a activităților speciale de investigație, poate fi atinsă eficiența în anihilarea mai multor grupări criminale specializate în traficul de droguri, în evaziuni fiscale și spălări de bani.

Un rol important la etapa premergătoare începerii urmăririi penale îi revine procurorului. Or, potrivit prevederilor art. 274 Cod de procedură penală, acesta verifică materialele acumulate de către organul de urmărire penală la înaintarea propunerii privind refuzul de începere a urmăririi penale, dispunând soluția de rigoare. De asemenea, exercitând atribuțiile organului de urmărire penală, acesta, în limitele competențelor stabilite, efectuează cercetările pe marginea sesizărilor despre infracțiuni, adoptând deciziile procesuale de rigoare.

Conform art.1 CEDO, statele contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Convenție. De aceea, cel dintâi și cel mai important rol al statului este de a proteja drepturile omului. Din momentul sesizării organului de stat despre săvârșirea faptei antisociale, factorii de decizie ai acestuia hotărăsc dacă fapta cade sub incidența legislației penale sau constituie un delict din alt domeniu. În funcție de plenitudinea materialului probant acumulat, depinde legalitatea și temeinicia soluției adoptate de către ofițerul de urmărire penală.

Practica organelor de urmărire penală cunoaște multiple cazuri când soluția adoptată de către procuror privind refuzul de începere a urmăririi penale a fost anulată din motivul neefectuării tuturor acțiunilor necesare în vederea stabilirii dacă fapta comisă întrunește sau nu elementele infracțiunii. Apariția unor astfel de situații procesuale - când procurorul urmează să adopte o decizie, fiind strâns legat de termenul procesual, neavând la dispoziție toate datele necesare - este condiționată, nu în ultimul rând, de lipsa interacțiunii rezultative a ofițerului de urmărire penală cu alte instituții.

Și dacă rolul procurorului, în calitate de conducător al urmăririi penale, apare din momentul începerii acesteia, atunci, până la adoptarea soluției în ordinea art. 274 Cod de procedură penală, ofițerul de urmărire penală se bucură de deplină autonomie. Însă regula dată nu exclude posibilitatea ofițerului de urmărire penală de a coordona anumite activități procesuale cu procurorul responsabil în teritoriu în

domeniul exercitării controalelor asupra respectării prevederilor legale de către colaboratorii de poliție la etapa înregistrării și examinării sesizărilor despre infracțiuni și a altor informații despre incidente.

Instrucțiunea privind modul de primire, înregistrare, evidență și examinare a sesizărilor și a altor informații despre infracțiuni, aprobată prin ordinul interdepartamental cu privire la evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni nr. 121/254/286-0/95 din 18 iulie 2008 stabilește că informația despre infracțiuni parvenită în organe, în funcție de forma parvenirii și procedura examinării, se divizează în două categorii:

- sesizări despre infracțiuni săvârșite, pregătite sau în curs de pregătire, prevăzute de Codul penal, care conțin descrierea faptei și, în conformitate cu legislația procesual-penală, pot servi drept temei pentru pornirea urmăririi penale;
- alte informații referitoare la infracțiuni și incidente, plângeri, fie denunțuri anonime sau alte cereri ori comunicări despre infracțiuni, neîntocmite în conformitate cu prevederile art. 263 Cod de procedură penală, care, potrivit legislației procesual-penale, nu pot servi drept temei pentru pornirea urmăririi penale, însă urmează a fi supuse controlului suplimentar și, după caz, în condițiile legii, în baza acestuia, organul este obligat să se autosesizeze în vederea pornirii urmăririi penale [7].

Ofițerul de urmărire penală, împreună cu reprezentanții organului de investigații, în limitele atribuțiilor ce le revin, examinând informațiile despre infracțiuni, analizând caracterul faptei comunicate, sunt obligați să asigure fără întârziere deplasarea la fața locului, conservarea probelor și urmelor materiale, efectuarea măsurilor speciale de investigații, care pot fi realizate până la începerea urmăririi penale, dispunerea efectuării constatărilor tehnicoștiințifice și medico-legale.

În redacția actuală, *ordinul interdepartamental al Procurorului General, ministrului Afacerilor Interne, directorului Centrului Național Anticorupție și directorului general al Serviciului Vamal nr. 121/254/286-0/95 din 18 iulie 2008* stabilește că examinarea altor informații despre infracțiuni se efectuează conform Legii cu privire la activitatea operativă de investigații și altor legi organice. Analizând conținutul actului normativ departamental abordat supra, conchidem că prevederile la capitolul inițierii procedurii de înregistrare și examinare a sesizărilor despre infracțiuni sunt învechite și nu corespund integral normelor stipulate în legislația Republicii Moldova. În special, prevederile instrucțiunilor aprobate prin ordinul dat urmează a fi ajustate la conținutul *Codului de procedură penală și Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații*.

De menționat că ordinul vizat nu corespunde cerințelor actuale ale cadrului normativ procedural, mai mult ca atât - operează cu noțiunile și sintagmele demult învechite, cum ar fi, de exemplu, „activitatea operativă de investigații”.

Sintetizând rezultatele cercetărilor realizate, **am formulat următoarele concluzii:**

1. Actualmente, legislația procesual-penală necesită introducerea amendamentelor impuse, în primul rând, de situația obiectivă în activitatea instituțiilor de drept în domeniul interacțiunii procurorului, ofițerului de urmărire penală cu organul de investigații și cu alte organe.
2. Premisa fundamentală a interacțiunii rezultă din lipsa subordonării reciproce a organelor de urmărire penală și organelor de investigații, fiecare dintre ele exercită diferite atribuții, folosind diferite metode și procedee legale, combinații tactico-organizatorice care numai în condițiile de cumulare fac posibilă descoperirea infracțiunilor grave, deosebit și excepțional de grave.
3. Instituirea mecanismului de antrenare a ofițerilor de urmărire penală la investigații preliminare, care precede înregistrarea sesizării despre infracțiuni, prezintă o primă etapă a interacțiunii subiecților procesuali, care contribuie la administrarea calitativă a probatoriului, conservarea materialului probant.
4. Intensificarea controlului procuraturii asupra activității organelor de investigații și altor organe de constatare, prin verificarea modului de examinare a informațiilor despre infracțiuni, aprecierea obiectivă și justificată a datelor consemnate în rapoartele lucrătorilor acestor organe și instituirea unui mecanism de control permanent asupra modului de administrare a dosarelor de investigații speciale și de căutare a persoanelor are ca sarcină verificarea respectării legalității de către organele de constatare și speciale de investigații.
5. Se impune **revizuirea integrală** a conținutului *Ordinului interdepartamental al Procurorului General, ministrului Afacerilor Interne, directorului Centrului Național Anticorupție și directorului general al Serviciului Vamal nr. 121/254/286-0/95 din 18 iulie 2008*, prevederile căruia sunt învechite și nu corespund cerințelor stipulate în legislația Republicii Moldova, ajustându-l la conținutul Codului de procedură penală și al Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații, prin:
 - modificarea pct. 20) din Instrucțiunea privind modul de primire, înregistrare, evidență și examinare a sesizărilor și a altor informații despre infracțiuni, atribuindu-i următorul conținut: „... termenul de examina-

re a sesizărilor referitoare la infracțiuni este reglementat de legislația procesual-penală. Conducătorul organului de urmărire penală asigură respectarea termenului rezonabil la examinarea acestora, stabilind, în funcție de complexitatea cazului, prin rezoluție, termene fixe, care pot fi prelungite motivat. În caz de dispunere a soluției prevăzută de art. 274 alin.(4) Cod de procedură penală, conducătorul organului de urmărire penală asigură înaintarea către procuror a actelor întocmite cu propunerea de a nu porni urmărirea penală cu cel puțin 5 zile înainte de expirarea termenului specificat la alin.(1)";

- înlocuirea în conținutul pct. 25) din *Instrucțiunea* nominalizată a sintagmei „Legii cu privire la activitatea operativă de investigații” cu „Legii nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații și altor legi organice”;
- modificarea pct. 27) din *Instrucțiunea* vizată supra în următoarea formulă: „...termenul de examinare a altor informații despre infracțiuni și incidente, plângeri și denunțuri anonime, ce necesită un control suplimentar, constituie 30 de zile. Conducătorul organului respectiv asigură respectarea termenului rezonabil la examinarea acestora, stabilind, în funcție de complexitatea cazului, prin rezoluție, termene fixe, care pot fi prelungite motivat. În cazuri excepționale, când obiectul examinării este de complexitate sporită, iar cercetarea acestuia necesită interacțiunea cu alte organe, conducătorul organului respectiv poate stabili un termen mai mare pentru finalizarea investigațiilor, care nu va depăși 60 de zile”;
- introducerea alin. (6) în pct. 25) din *Instrucțiunea* analizată, având următorul conținut: „Colaboratorul organului care examinează alte informații despre infracțiuni efectuează investigațiile, interacționând cu organele de urmărire penală create în cadrul MAI, CNA, SV, Serviciului Fiscal de Stat, Procuratură, specialiști din diferite domenii, organele de control de stat, alte instituții publice și entități private”;
- completarea pct. 40) cu alin. (6) care va pune în sarcina conducătorului organului de urmă-

rire penală să asigure săptămânal prezentarea către procuror a datelor privind înregistrarea și evidența deplină a sesizărilor și a altor informații referitoare la infracțiuni;

- introducerea unui nou pct. 47), care va stipula expres că organele MAI transmit zilnic procurorului responsabil sintezele operative, totodată asigurând accesul la Registrele prevăzute de prezenta *Instrucțiune* și la doarele speciale de nomenclator.

Referințe bibliografice:

1. Cauza penală nr. 2017670387, începută la 27.12.2017 de către Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale conform elementelor infracțiunii prevăzută de art. 248 alin. (5) lit. d) Cod penal. În: *Arhiva Procuraturii mun. Chișinău, Oficiul Buiucani*.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 248-251.
3. Dolea Ig. *Codul de procedură penală (comentariu aplicativ): Textul cu modificările legislative operate până la 1 septembrie 2016*. Chișinău: Cartea Juridică, 2016. 1172 p.
4. Gheorghită M. *Tezele generale ale tacticii criminalistice*. Chișinău: ARC, 2004. 128 p.
5. Gheorghită M. *Tratat de criminalistică*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 872 p.
6. Legea cu privire la activitatea specială de investigații. Nr. 59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 113-118.
7. Ordinul interdepartamental al Procurorului General, ministrului Afacerilor Interne, directorului Centrului Național Anticorupție și directorului general al Serviciului Vamal cu privire la evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Nr. 121/254/286-0/95 din 18.07.2008.
8. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani, 24 iunie 2020. Dosar nr.1-35/18. https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/89255615-13b7-48e1-ae08-5793385d9c4f (vizitat 15.02.2021)
9. Бастрыкин А., Крылов И. Криминалистика. Москва: Дело, 2001. 800 с.
10. Оганесян А. Взаимодействие процессуальных субъектов при расследовании уголовных дел. В: Актуальные научные исследования в современном мире, Украина, Переяслав, 2020, №11(7), с. 176-179.

CZU: 343.346

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).06](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).06)

LOCUL DE SĂVÂRȘIRE A INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE DE ART. 264 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Nicolae POSTOVANU,
doctorand USM

<https://orcid.org/0000-0003-2716-9220>

SUMAR

În cazul infracțiunilor prevăzute de art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova, locul de săvârșire determină limitele spațiale de acțiune a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Ca urmare, pentru a determina într-un caz concret dacă poate fi aplicat art. 264 din Codul penal, este necesar a determina limitele spațiale de acțiune a regulilor concrete de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport încălcate de către subiect. Limitele date sunt stabilite în actele normative la care face referire art. 264 din Codul penal.

Cuvinte-cheie: *latura obiectivă a infracțiunii, semn constitutiv al infracțiunii, locul de săvârșire a infracțiunii, drum public, teritoriu adiacent drumului public, act normativ de referință.*

Prin toate semnele sale – principale și secundare – latura obiectivă a infracțiunii caracterizează aspectul exterior al infracțiunii. Locul săvârșirii infracțiunii face parte din rândul semnelor secundare ale laturii obiective a infracțiunii.

Locul de săvârșire nu are aceeași relevanță în cazul tuturor infracțiunilor. De exemplu, faptul că omorul, violul, furtul etc. sunt săvârșite într-un apartament sau într-o pădure nu poate influența asupra diferențierii răspunderii penale sau a individualizării pedepsei. Pe de altă parte, de exemplu, infracțiunile prevăzute la art. 279³ CP RM (în continuare – CP) pot fi comise doar într-un loc anumit: statul care nu este nici statul de reședință al făptuitului, nici statul a cărui cetățenie făp-

PLACE OF COMMITTING THE OFFENSES PROVIDED BY THE ART. 264 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

SUMMARY

In the case of the offenses provided by the art. 264 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the place of committing determines the spatial limits of action of transport traffic or operational safety rules. As a result, in order to determine in a concrete case whether the art. 264 of the Criminal Code can be applied, it is necessary to determine the spatial limits of action of the concrete transport traffic or operational safety rules, which are violated by the subject. These limits are established in the normative acts referred to in art. 264 of the Criminal Code.

Key-words: *the objective side of an offense, constitutive sign of an offence, the place of committing of an offense, public road, territory adjacent to a public road, normative act of reference.*

tuitorul o deține. Săvârșirea faptei în oricare alt loc înseamnă lipsa infracțiunilor prevăzute la art. 279³ CP. În cazuri de alt gen, locul de săvârșire nu este obligatoriu pentru existența infracțiunii în varianta-tip, dar se ia în considerare la agravarea răspunderii penale. De exemplu, nu se aplică alin. (1) art. 287 CP, dar lit. c) alin. (2) al acestui articol, dacă huliganismul este săvârșit pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private.

În art. 264 CP nu este indicat locul de săvârșire a infracțiunii. Din această cauză, la prima vedere, în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 264 CP, locul de săvârșire nu ar trebui să aibă relevanță.

F. Streteanu afirmă că locul de săvârșire a infracțiunii face parte din conținutul legal al acesteia doar atunci când este cerut de norma de incriminare: „În acest caz, pentru a vorbi de o faptă tipică, trebuie constatat că fapta s-a comis în prezența împrejurărilor menționate” [10, p. 428-429]. În doctrina penală există viziuni diferite cu privire la modul în care locul de săvârșire a infracțiunii

este cerut de norma de incriminare. Prima viziune este susținută de către R. R. Dudurkin: „Semnele secundare ale laturii obiective a infracțiunii sunt constitutive numai dacă sunt prevăzute (subl. ns.) de dispoziția articolului din partea specială a Codului penal. În astfel de componente de infracțiuni prezența semnelor secundare ale laturii obiective este necesară pentru tragerea făptuitorului la răspundere penală. În asemenea cazuri semnele secundare ale laturii obiective devin obligatorii pentru imputarea și stabilirea componentei de infracțiune. În situația când în dispoziția articolului din partea specială a Codului penal nu se specifică semnele secundare ale laturii obiective, nu este necesară stabilirea acestora” [14]. O părere similară este împărtășită de T.V. Rodionova: „Loc de săvârșire a infracțiunii constituie semnul laturii obiective a infracțiunii, prevăzut (subl. ns.) de dispoziția normei de drept penal, ce caracterizează un anumit teritoriu (inclusiv un teritoriu mobil) în care subiectul, în timp ce se află pe acesta, comite o acțiune sau o inacțiune prevăzută de legea penală” [18, p. 23]. O altfel de viziune cu privire la modul în care locul de săvârșire a infracțiunii este cerut de norma de incriminare este propusă de către C. L. Akoev: „Loc de săvârșire a infracțiunii reprezintă caracteristica spațială a unei infracțiuni concrete, nemijlocit prevăzută sau prezumată (subl. ns.) în dispoziția normei de drept penal, care influențează asupra calificării infracțiunii sau a individualizării răspunderii penale ori a pedepsei” [11, p. 11].

Locul de săvârșire a infracțiunii nu este nemijlocit prevăzut în art. 264 CP. Nu se exclude ca prezența acestui semn secundar al laturii obiective să fie prezumată în art. 264 CP. Suntem de acord cu V. Budeci că, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP, locul de săvârșire este un semn obligatoriu al laturii obiective [1, p. 114]. Mai jos vom prezenta argumente în susținerea acestei teze.

Înainte de a prezenta aceste argumente, menționăm că dificultățile legate de stabilirea locului de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP au drept cauză nu doar omisiunea legiuitorului de a menționa expres acest loc în dispoziția art. 264 CP. O altă cauză a acestor dificultăți o constituie contradicțiile – reale sau aparente – dintre anumite prevederi normative și, respectiv, dintre anumite explicații ale Plenului Curții Supreme de Justiție.

O contradicție cel puțin aparentă există între două explicații din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 20 din 08.07.1999 despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației, la examinarea cauzelor pe-

nale, referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației sau exploatare a mijloacelor de transport [3] (în continuare – Hotărârea Plenului CSJ nr. 20/1999). Astfel, conform pct. 2 al acestei hotărâri, prin „alte mașini autopropulsate” se subînțelege transportul care circulă în mod ocazional pe drumurile publice, fiind destinat executării unor lucrări de construcție, agricole, silvice sau altor activități - macarale, excavatoare, combine de recoltare etc. (subl. ns.). Totodată, conform pct. 10 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999, „instanțele judecătorești urmează să diferențieze infracțiunile contra securității circulației rutiere și exploatarei mijloacelor de transport de infracțiunile legate de încălcarea regulilor securității tehnice sau de protecție a muncii la efectuarea lucrărilor cu utilizarea mijloacelor de transport sau celor contra vieții și sănătății. În cazul în care decesul sau leziunile corporale sunt provocate în urma încălcării regulilor de încărcare și debarcare a încărcăturilor, reparației mijloacelor de transport, efectuării lucrărilor de construcție, lucrărilor agricole etc., acțiunile persoanelor care au comis astfel de încălcări trebuie să fie încadrate, în dependență de circumstanțe concrete, în baza legii ce prevede responsabilitatea pentru infracțiunile legate de încălcarea regulilor protecției muncii și securității tehnice ori contra vieții și sănătății populației” (subl. ns.). Observăm că în pct. 2 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999 mijloace de transport, în sensul art. 132 CP, se consideră, printre altele, mașinile folosite pentru executarea unor lucrări de construcție, agricole, silvice sau altor activități. În același timp, în pct. 10 al aceleiași hotărâri se conține ideea că, în cazul în care decesul sau leziunile corporale sunt provocate în urma efectuării lucrărilor de construcție, lucrărilor agricole etc., trebuie aplicat nu art. 264 CP, dar art. 149, 157, 183 sau altele din Codul penal.

Totuși, contradicția dintre explicațiile din Hotărârea Plenului CSJ nr. 20/1999, reproduse mai sus, are un caracter aparent. În cazul în care decesul sau leziunile corporale sunt provocate în urma efectuării lucrărilor de construcție, lucrărilor agricole etc. art. 264 CP nu poate fi aplicat. Cauza neaplicării acestui articol este că făptuitorul care conduce o mașină folosită pentru executarea unor lucrări de construcție, agricole, silvice sau altor activități nu încalcă regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. El încalcă regulile la care fac referire art. 149, 157, 183 sau altele din Codul penal.

Vorbind despre divergențele dintre anumite prevederi normative, vom scoate la iveală, în

primul rând, contradicțiile dintre Legea nr. 131 din 07.06.2007 privind siguranța traficului rutier [5] (în continuare – Legea nr. 131/2007) și Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13.05.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere [2] (în continuare – RCR). Este important să analizăm astfel de divergențe, deoarece Legea nr. 131/2007 și RCR constituie principalele acte normative de referință pentru art. 264 CP. Interpretarea și aplicarea art. 264 CP este, de cele mai multe ori, imposibilă fără apelarea la aceste două acte normative. Atât Legea nr. 131/2007 cât și RCR conțin noțiuni-cheie pentru stabilirea locului de săvârșire a infracțiunilor prevăzute de art. 264 CP, dar nu întotdeauna conținutul acestor noțiuni este același în cele două acte normative.

Astfel, din mai multe prevederi ale Legii nr. 131/2007 rezultă că aceasta reglementează relațiile sociale care se desfășoară pe drumurile publice: „accident în trafic rutier – eveniment produs ca urmare a încălcării normelor de siguranță a traficului rutier, în care au fost implicate unul sau mai multe vehicule aflate în circulație pe drum public (subl. ns.), în urma căruia a rezultat vătămarea sănătății, integrității corporale, decesul uneia sau mai multor persoane ori a fost cauzat un prejudiciu material”; „trafic rutier – sistem dinamic complex, constituit din pietoni și vehicule care, în procesul deplasării pe drumurile publice (subl. ns.) în condiții stabilite generează un ansamblu de relații juridico-sociale” (art. 2); „Dreptul participanților la trafic rutier de a circula în siguranță pe drumurile publice (subl. ns.) este garantat de stat și se asigură prin executarea prezentei legi, actelor legislative și normative din domeniu și tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte” (alin. (1) art. 32); „Participanții la trafic au dreptul (...) la circulație liberă, fără impedimente, pe drumurile publice (subl. ns.), în conformitate cu regulile aprobate, la informații veridice, din partea administratorilor de drumuri, despre condițiile de deplasare în siguranță și cauzele restricțiilor de circulație” (alin. (3) art. 32).

Noțiunea de drum public este definită în art. 2 al Legii nr. 131/2007: „drum public – orice cale de comunicație terestră, inclusiv construcții artificiale și drumuri cu înveliș natural, deschisă pentru circulația vehiculelor și a pietonilor, administrată de un organ abilitat”.

Având în vedere caracterul de referință al Legii nr. 131/2007 pentru art. 264 CP, ar rezulta că doar drumurile publice în accepțiunea art. 2 al acestei legi pot constitui locul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP.

Această concluzie nu este în acord cu cea care rezultă din analiza unor prevederi ale RCR. Astfel, potrivit pct. 1 din acest act normativ, RCR „cuprinde normele ce determină circulația vehiculelor și pietonilor pe drumurile publice ale Republicii Moldova, precum și pe teritoriile adiacente acestora (subl. ns.)”. Noțiunile-cheie din partea subliniată a acestei prevederi sunt definite în pct. 7 al RCR: „drum public – orice cale de comunicație terestră, inclusiv construcțiile artificiale și drumurile rudimentare, deschisă pentru circulația vehiculelor și a pietonilor, administrată de un organ abilitat, precum și drumurile de acces pe teritoriile adiacente care nu se află în imediata apropiere a drumului. Pe lângă carosabile, elemente ale drumului se consideră benzile de separare, trotuarele, acostamentele, șanțurile și decorurile”; „teritoriu adiacent drumului – teritoriul din imediata apropiere a drumului (curți, locuri de parcare, stații de aprovizionare cu combustibil, întreprinderi etc.)”.¹

¹ Mai multă claritate oferă anumite prevederi din Legea nr. 509 din 22.06.1995 a drumurilor (în continuare – Legea nr. 509/1995): „drumuri – căi de comunicație terestră special amenajate pentru circulația vehiculelor și a pietonilor” (alin. (3) art. 1); „Fac parte integrantă din drum: podurile, viaductele, pasajele denivelate, tunelurile, construcțiile de apărare și consolidare, trotuarele, pistele pentru cicliști, locurile pentru parcare și staționare, plantațiile rutiere, indicatoarele de semnalizare și alte dotări pentru siguranța circulației. Cantoanele și clădirile de serviciu, bazele de producție, precum și orice terenuri, amenajări sau dotări aferente drumului sunt anexe ale acestuia” (alin. (4) art. 1); „Din punctul de vedere al destinației, drumurile se împart în: a) drumuri publice – drumuri de utilitate publică destinate circulației rutiere și pietonale în scopul satisfacerii cerințelor generale de transport rutier ale economiei naționale și ale populației și de apărare a țării. Aceste drumuri sunt proprietate publică; b) drumuri private – drumuri de utilitate privată destinate satisfacerii cerințelor proprii de circulație rutieră și pietonală în activitățile economice, forestiere, petroliere, miniere, agricole, energetice, industriale și altele asemenea, drumurile de acces în incinte, ca și cele din interiorul acestora, drumurile pentru organizările de șantier. Aceste drumuri sunt administrate de persoanele fizice sau juridice care le au în proprietate sau în administrare” (alin. (1) art. 2).*

* Legea nr. 509 din 22.06.1995 a drumurilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 62-63. Hotărârea Guvernului nr. 1468 din 30.12.2016 privind aprobarea listelor drumurilor publice naționale și locale din Republica Moldova conține: Lista drumurilor publice naționale din Republica Moldova (Anexa nr. 1); Lista drumurilor publice locale (de interes raional) din Republica Moldova (anexa nr. 2).**

** Hotărârea Guvernului nr. 1468 din 30.12.2016 privind aprobarea listelor drumurilor publice naționale și locale din Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 60-66.

La circulația vehiculelor pe teritoriile adiacente drumurilor publice se referă, de exemplu, sub-pct. 2) pct. 22 al RCR: „Pentru dirijarea circulației pe sectoarele de drum îngustat (în cazul efectuării lucrărilor pe drum) și pe teritoriile întreprinderilor (organizațiilor) (subl. ns.) se utilizează semaforul cu două semnale: de culoare roșie și verde”. În alte cazuri, normele RCR se referă la circulația vehiculelor în zona rezidențială sau în cea pietonală (pct. 94), precum și în curți sau pe drumurile de comunicație dintre imobilele de locuit cu multe etaje (pct. 97).²

Putem observa că definiția noțiunii de drum public din RCR nu diferă principial de definiția noțiunii de drum public din Legea nr. 131/2007. Diferența dintre cele două acte normative constă în aceea că RCR (spre deosebire de Legea nr. 131/2007) asimilează teritoriul adiacent drumului public cu drumul public sub aspectul reglementării relațiilor sociale care se desfășoară în aceste locuri. Având în vedere caracterul de referință al RCR pentru art. 264 CP, ar rezulta că drumurile publice sau teritoriile adiacente acestora în accepțiunea pct. 2 al RCR pot constitui locul de

săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP.

În context, trebuie să menționăm punctul de vedere al lui V. Budeci, care numește ca loc de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP „drumurile publice și teritoriile adiacente acestora” [1, p. 114]. Autorul dat ia în considerare prevederile din RCR, fără a lua în calcul divergența dintre acestea și anumite prevederi din Legea nr. 131/2007.

Circulația mijloacelor de transport este posibilă în afara drumurilor publice și a teritoriilor adiacente acestora (de exemplu, pe un teren accidentat, pe un câmp, într-o pădure, pe un corp de apă înghețat etc.). În acest sens, în pct. 6 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999 se menționează că, pentru aplicarea art. 264 CP, „nu importă locul unde a fost săvârșită infracțiunea. Acesta poate fi automagistrala, strada, curtea, teritoriul întreprinderii, câmpul și alte locuri unde este posibilă circulația mijloacelor de transport” [3]. O asemenea viziune are adepți în doctrina dreptului penal. Astfel, unii autori consideră că nu contează unde au fost încălcate regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport: de exemplu, pe o autostradă, pe o stradă, pe o trecere la nivel cu calea ferată, în pădure sau pe teritoriul întreprinderii. Apele înghețate ale lacului, râului etc. pot constitui, de asemenea, locul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal al Federației Ruse [15, p. 249; 13, p. 121]. După părerea lui S.V. Tarasov, „fapta, care conține toate semnele încălcării de către persoana care conduce mijlocul de transport a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport trebuie calificată în conformitate cu art. 264 din Codul penal al Federației Ruse, indiferent de locul în care această faptă a fost comisă. Cu alte cuvinte, nu contează principial unde a fost comisă fapta ce conține toate semnele infracțiunii prevăzută la art. 264 din Codul penal al Federației Ruse” [19]. M.V. Barancikova are un punct de vedere care pare să contrazică părerile doctrinare prezentate mai sus: „Comiterea unei încălcări infracționale a regulilor de securitate a circulației atunci când un mijloc de transport se deplasează pe un teritoriu închis al unei întreprinderi auto, al unei instituții penitenciare etc., adică în condițiile în care acționează regulile speciale de circulație și de securitate, nu se califică în baza art. 264 din Codul penal al Federației Ruse” [12].

Confruntarea tuturor acestor puncte de vedere face dificilă stabilirea limitelor care marchează locul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP. În opinia noastră, stabilirea acestor limite

² Conform (3) art. 1 al Legii nr. 509/1995, prin „teren aferent drumului” se înțelege „zona drumului, zonele de protecție ale acestuia și zona străzilor”. Noțiunile componente ale noțiunii „teren aferent drumului” sunt definite în alin. (1) art. 3 al Legii nr. 509/1995: „Suprafețele de teren aferente drumului public sunt următoarele: 1) zona drumului public, care cuprinde: a) ampriza drumului – suprafața de teren ocupată de elementele constructive ale drumului: partea carosabilă, trotuare, piste pentru cicliști, acostamente, șanțuri, rigole, taluzuri, șanțuri de gardă, pavilioane pentru pasageri, parcaje și platforme pentru staționarea mijloacelor de transport, ziduri de sprijin și alte construcții artificiale; b) zonele de siguranță – suprafețele de teren situate de o parte și de alta a amprizei drumului, destinate exclusiv pentru semnalizarea rutieră, plantațiile rutiere și pentru alte scopuri legate de întreținerea drumului în condiții de siguranță a circulației. Din zonele de siguranță fac parte suprafețele ocupate de drumurile de vară destinate deplasării mașinilor și agregatelor agricole, precum și suprafețele ocupate de lucrările de consolidare a terenului drumului și altele asemenea. În afara localităților, limitele minime ale zonelor de siguranță a drumurilor sunt prevăzute în Anexa nr. 1, secțiunea I și 2) zonele de protecție – suprafețele de teren din extravilan situate de o parte și de alta a zonelor de siguranță, necesare protecției și dezvoltării viitoare a drumului, asigurării condițiilor de întreținere și de circulație pe el. În limita zonelor de protecție se stabilesc cerințe specifice pentru proprietarii și utilizatorii de terenuri, prezentate în Anexa nr. 1, secțiunea II. Limitele zonelor de protecție sunt prevăzute în Anexa nr. 1, secțiunea I și 3) zona străzilor include partea carosabilă, acostamentele, șanțurile, rigolele, trotuarele, spațiile verzi, piste pentru cicliști, suprafețele adiacente pentru parcaje, staționări sau opriri, precum și suprafețele de teren necesare amplasării anexelor acestora”.

trebuie făcută prin raportare la normele cu caracter extrapenal la care face referire art. 264 CP.

Astfel, bunăoară, pct. 6 al RCR prevede: „Este interzisă desfășurarea de concursuri, antrenamente sau curse cu vehicule pe drumurile publice, cu excepția celor autorizate de administratorul drumului respectiv și avizate de poliție. Organizatorii sunt obligați să întreprindă toate măsurile necesare pentru desfășurarea în siguranță a acestora, precum și pentru protecția celorlalți participanți la trafic”. Din această prevedere rezultă că concursurile, antrenamentele sau cursele cu vehicule pot fi desfășurate pe drumurile publice, însă pentru aceasta este necesară autorizația administratorului drumului respectiv și avizul poliției. Din pct. 6 al RCR rezultă, de asemenea, că concursurile, antrenamentele sau cursele cu vehicule pot fi desfășurate în afara drumurilor publice. În acest caz nu este necesară autorizația administratorului drumului respectiv și avizul poliției. Indiferent unde se desfășoară concursurile, antrenamentele sau cursele cu vehicule – pe drumurile publice sau în afara acestora – organizatorii sunt obligați să întreprindă toate măsurile necesare pentru desfășurarea în siguranță a acestora, precum și pentru protecția celorlalți participanți la trafic.

În pct. 6 al RCR se face referire la prevederile din mai multe acte normative. Astfel, pct. 3.12 din Regulamentul sportiv național de karting (ediția 2020) prevede: „Indiferent de locul de desfășurare a concursului, Comitetul de organizare trebuie să obțină acordul autorităților de stat și locale pentru desfășurarea acestuia. Lipsa acestui acord este echivalentă cu anularea Permisului de organizare” [8]. În preambulul la Regulamentul general al campionatului Republicii Moldova la autocross (ediția 2019) se menționează: „Traseul competiției trebuie să îndeplinească cerințele stabilite în documentul „Criterii de acceptare a pistelor de autocross”, aprobat de Prezidiul Federației de Automobilism din Republica Moldova (FARM) la 15 februarie 2019” [20]. În același regulament, la pct. 10 se stabilesc măsurile de securitate: „Spectatorii trebuie să se afle: la o distanță de cel puțin 3 metri în spatele unei bariere conforme cu specificările Federației Internaționale de Automobilism, capabile să oprească orice vehicul care derapează de pe pistă, și/sau deasupra unui terasament artificial sau a unei proeminențe de teren naturale de cel puțin 2,5 metri deasupra pistei. Dacă aceste condiții nu sunt îndeplinite, spectatorii trebuie să stea în spatele barierelor corespunzătoare la o distanță de cel puțin 30 de metri de pistă. Această cerință ar trebui luată în

considerare în special în locurile de pe pistă cu viraje și coborâri, în care sunt posibile derapările vehiculelor. Spectatorii nu au voie să se afle în interiorul ringului. Toate zonele de aflare a spectatorilor, precum și zonele interzise pentru spectatori trebuie să fie împrejmuite cu bariere continue. Fiecare barieră trebuie să fie aprobată de Comisia de sănătate și de securitate a competiției din cadrul FARM” [16]. Prevederi asemănătoare conțin: Regulamentul general al campionatului Republicii Moldova la autoslalom [7] (în special, pct. 6 și 8 ale acestuia); Regulamentul sportiv cadru al campionatului național al Republicii Moldova de offroad (ediția 2019) [6] (în special, pct. 28 și 29 ale acestuia) etc.

Din analiza regulilor la care face referire pct. 6 al RCR rezultă că art. 264 CP se aplică în cazul în care:

- 1) urmările prejudiciabile prevăzute de acest articol se află în legătură cauzală cu încălcarea regulilor la care face referire pct. 6 al RCR;
- 2) concursurile, antrenamentele sau cursele cu vehicule se desfășoară, după caz:
 - a) pe drumurile publice, cu autorizația administratorului drumului respectiv și cu avizul poliției, precum și cu condiția întreprinderii de către organizatori a tuturor măsurilor necesare atât pentru desfășurarea în siguranță a concursurilor, antrenamentelor sau curselor cu vehicule cât și pentru protecția celorlalți participanți la trafic;
 - b) în afara drumurilor publice, fără autorizația administratorului drumului respectiv și avizul poliției, însă cu condiția întreprinderii de către organizatori a tuturor măsurilor necesare atât pentru desfășurarea în siguranță a concursurilor, antrenamentelor sau curselor cu vehicule cât și pentru protecția celorlalți participanți la trafic.

Aceasta demonstrează faptul că infracțiunile prevăzute la art. 264 CP pot fi comise pe un teren accidentat, pe un câmp, într-o pădure, pe un corp de apă înghețat etc. Totuși, trebuie să precizăm: pentru ca astfel de locuri să reprezinte locul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP, este necesar să fie prezente circumstanțele descrise în pct. 6 al RCR. Doar în prezența acestor circumstanțe putem vorbi despre excepția de la regula stabilită în pct. 1 RCR, conform căruia acest act normativ „cuprinde normele ce determină circulația vehiculelor și pietonilor pe drumurile publice ale Republicii Moldova, precum și pe te-

ritoriile adiacente acestora (subl. ns.)". Mai mult, doar în prezența circumstanțelor descrise în pct. 6 al RCR, regulile la care face referire pct. 6 al RCR se vor considera reguli de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport în sensul art. 264 CP.

În cazul în care nu funcționează excepția susmenționată de la regula stabilită în pct. 1 RCR, considerăm că sunt valabile ideile formulate de către V. Stati: „1) dacă regulile încălcate sunt stabilite de RCR, atunci ele sunt încălcate pe drumurile publice din Republica Moldova sau pe teritoriile adiacente acestora; 2) regulile stabilite de RCR nu pot fi considerate a fi încălcate, dacă locul săvârșirii infracțiunii nu este drumul public din Republica Moldova sau teritoriul adiacent acestuia; 3) locul săvârșirii infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP poate să nu fie drumul public din Republica Moldova sau teritoriul adiacent acestuia, dar, în acest caz, regulile încălcate trebuie să fie stabilite nu de RCR, ci de un alt act normativ” [9]. Dacă dezvoltăm aceste idei în raport cu Legea nr. 131/2007, în care se menționează doar drumurile publice, atunci trebuie să constatăm: 1) dacă regulile încălcate sunt stabilite de Legea nr. 131/2007, atunci ele sunt încălcate pe drumurile publice din Republica Moldova; 2) regulile stabilite de Legea nr. 131/2007 nu pot fi considerate a fi încălcate, dacă locul săvârșirii infracțiunii nu este drumul public din Republica; 3) locul săvârșirii infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP poate să nu fie drumul public din Republica Moldova, însă, în acest caz, regulile încălcate trebuie să fie stabilite nu de Legea nr. 131/2007, dar de un alt act normativ.

Așadar, locul săvârșirii infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP poate fi altul decât drumul public din Republica Moldova sau teritoriul adiacent acestuia, însă, în acest caz, regulile încălcate trebuie să fie stabilite nu de Legea nr. 131/2007 sau de RCR, dar de un alt act normativ. Când vorbim despre „un alt act normativ” se are în vedere fie actul normativ ce conține regulile la care face referire pct. 6 al RCR, fie un alt act normativ. Important este ca un asemenea act normativ să conțină reguli de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, iar făptuitorul să încalce anume astfel de reguli.

S.V. Proțenko consideră că locul de săvârșire nu este un semn secundar obligatoriu al infracțiunilor de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport [17]. O astfel de abordare nu este plauzibilă, având în vedere caracterul de referință al

art. 264 CP. Or, regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport încălcate de subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP se conțin în acte normative cu caracter extrapenal.

Susținem părerea lui C.L. Akoev: „În cazul infracțiunilor de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, locul de săvârșire este un semn secundar obligatoriu al laturii obiective, al cărui conținut se stabilește prin referirea la alte acte normative” [11, p. 43]. Această părere doctrinară este în concordanță cu concluziile din Hotărârea Curții Constituționale nr. 25 din 13.10.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (Sesizarea nr. 30a/2015): „63. [...] Curtea menționează că existența dispozițiilor de blanchetă în normele penale constituie o expresie a procesului obiectiv de reglementare normativă, fiind o modalitate specială de formulare a reglementărilor juridico-penale. 64. Fără a contesta principiul codificării legii penale, recurgerea la dispozițiile de blanchetă în Codul penal asigură stabilitatea legii penale, astfel încât conținutul acesteia să nu fie direct proporțional cu frecvențele modificări ale actelor normative subsecvente, precum și legătura sistemică cu alte acte normative aplicabile” [4]. Rezultă că locul de săvârșire a infracțiunii, ca și oricare alt semn constitutiv al infracțiunii, poate fi descris nu doar în norma penală, dar și în norma extrapenală la care face referire norma penală.

În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP, locul de săvârșire determină limitele spațiale de acțiune a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Ca urmare, pentru a determina într-un caz concret dacă poate fi aplicat art. 264 CP, este necesar a determina limitele spațiale de acțiune a regulilor concrete de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, care sunt încălcate de către subiect. De regulă, astfel de limite spațiale sunt indicate în actul normativ care conține regulile respective de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Locul în care acționează regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, încălcate de către subiect, reprezintă locul de săvârșire de către acest subiect a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 264 CP.

În concluzie, locul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP al Republicii Moldova trebuie să îndeplinească trei condiții:

- 1) în acest loc acționează actele normative la care face referire art. 264 CP;
- 2) aceste acte normative conțin reguli de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport;
- 3) subiectul încalcă astfel de reguli.

Referințe bibliografice:

1. Budeci V. *Răspunderea penală pentru infracțiunile în domeniul transportului rutier* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. 213 p.
2. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere. Nr. 357 din 13 mai 2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 92-93/409. În vigoare din 15 iulie 2009.
3. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației, la examinarea cauzelor penale, referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației sau exploatare a mijloacelor de transport. Nr. 20 din 8 iulie 1999.* http://jurisprudenta.csi.md/search_hot_expl.php?id=361 (vizitat 08.01.2021).
4. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (Sesizarea nr. 30a/2015). Nr. 25 din 13 octombrie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 13-19/01.
5. Legea privind siguranța traficului rutier. Nr. 131 din 7 iunie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 103-106/443. În vigoare din 20 iulie 2007.
6. *Regulament sportiv cadru al campionatului național al Republicii Moldova de offroad. Ediția 2019.* <https://www.federatia-auto.md/rom/documents/index.html> (vizitat 03.01.2021).
7. *Regulamentul general al campionatului Republicii Moldova la autoslalom.* <https://www.federatia-auto.md/rom/documents/index.html> (vizitat 04.01.2021).
8. *Regulamentul sportiv național de karting. Ediția 2020.* <https://www.karting.md/editor/assets/year2020/championship/Regulamentul%20National%20Sportiv%20de%20Karting%202020.pdf> (vizitat 07.01.2021).
9. Stati V. Unele precizări cu privire la locul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal. În: *Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 28-29 septembrie 2016. Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice. Vol. I.* Chișinău: CEP USM, 2016, p. 14-17.
10. Streteanu F. *Tratat de drept penal: Partea generală.* București: C.H. Beck. 693 p.
11. Акоев К.Л. *Место совершения преступления и его уголовно-правовое значение.* Ставрополь: Сервисшкола, 2000. 176 с.
12. Баранчикова М.В. Квалификация преступных нарушений правил дорожного движения по месту их совершения. В: *Вестник Казанского юридического института МВД России*, 2015, № 4, с. 29-33.
13. Ветров Н.И. и др. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: научно-практический (постатейный).* Москва: Юриспруденция, 2013. 912 с.
14. Дудуркин Р.Р. Понятие и значение факультативных признаков объективной стороны преступления. В: *Актуальные исследования*, 2020, № 17, с. 49-52.
15. Есаков Г.А., Парог А.И., Чучаев А.И. *Настольная книга судьи по уголовным делам.* Москва: ТК Велби, Проспект, 2007. 576 с.
16. *Критерии принятия автомобильных кроссовых трасс, утвержденные Президиумом Автомобильной Федерации Республики Молдова 20 января 2007 г.* <https://farm-archive.com/> (vizitat 07.01.2021).
17. Проценко С.В. О месте совершения преступления, предусмотренного ст. 264 УК РФ. В: *Транспортное право*, 2012, № 2, с. 2-5.
18. Родіонова Т.В. *Місце вчинення злочину за кримінальним правом України* / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Одеса, 2018. 247 с.
19. Тарасов С.В. Место совершения преступления как проблемный аспект квалификации нарушения правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств. В: *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*, 2014, № 1, Ч. II, с. 193-197.
20. *Чемпионат Республики Молдова по автомобильному кроссу 2019. Общий регламент.* <https://www.federatia-auto.md/rom/documents/index.html> (vizitat 07.01.2021).

CZU: 343.13

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).02](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).02)

DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE AGENTULUI SUB ACOPERIRE ÎN CADRUL INVESTIGAȚIEI SUB ACOPERIRE

Artiom ENI,

avocat, lect. univ., doctorand USM
<https://orcid.org/0000-0003-1775-5074>

SUMAR

Statutul subiectului procesului penal presupune existența unor drepturi și obligații în baza cărora acest subiect exercită o funcție procesuală și participă la rapoartele juridice procesual-penale. Volumul drepturilor și obligațiilor trebuie să fie reglementat expres prin lege pentru a stabili limitele atribuțiilor funcționale ale subiectului procesual și pentru a preveni abuzurile titularilor acestor drepturi și obligațiile procesuale. Prin urmare, ne-am propus identificarea drepturilor și obligațiilor care le dobândește agentul sub acoperire, odată cu dispunerea, organizarea și efectuarea propriu-zisă a măsurii speciale de investigație sub formă de investigație sub acoperire.

Cuvinte-cheie: *subiect al procesului penal, statut procesual, funcție procesuală, atribuții funcționale, investigația sub acoperire, agent sub acoperire, identitatea agentului sub acoperire, protecția agentului sub acoperire.*

Categoria de subiecți ai procesului penal este diferită de cea pe care o cunoaște dreptul penal [5, p. 75].

În accepțiunea dreptului penal, art. 21 din Codul penal al Republicii Moldova atribuie calitatea de subiect persoanelor fizice și juridice pasibile de răspundere penală pentru săvârșirea infracțiunii. În dreptul procesual penal în noțiunea de subiecți intră organele și persoanele care își desfășoară activitatea împreună în vederea realizării procesului penal, finalitatea căruia constituie rezolvarea conflictului născut din săvârșirea infracțiunii.

În conformitate cu prevederile art. 1 alin. (1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003 (în continuare - CPP), procesul penal reprezintă activitatea organelor de

THE RIGHTS AND THE OBLIGATIONS OF THE UNDERCOVERING AGENT IN THE UNDERCOVER INVESTIGATION

SUMMARY

The status of the subject of the criminal process supposes the existence of certain rights and obligations, based on which this subject exercises a procedural function and participates in criminal procedural legal reports. The volume of rights and obligations must be expressly regulated by law in order to establish the limits of the functional attributions of the procedural subject and to prevent the abuses of the holders of these procedural rights and obligations. Therefore, we aimed to identify the rights and obligations that are acquired by the undercover agent within the disposal, organization and execution of the special investigative measure, taking the form of an undercover investigation.

Key-words: *subject of criminal proceedings, procedural status, procedural function, functional attributions, undercover investigation, undercover agent, the identity of the undercover agent, protection of undercover agent.*

urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile respectivului cod [2, art. 1].

Astfel, din cuprinsul normei citate, fiind coroborată cu prevederile care reglementează statutul procesual al participanților la proces, rezultă că subiecții procesului penal sunt organele care acționează din numele statului și persoanele ca titulari de drepturi și obligații, cu interese și atribuții diferite, stabilite de CPP.

În literatura de specialitate se menționează că, pentru a deține calitatea de subiect al procesului penal, se cer a fi întrunite cumulativ următoarele condiții:

- 1) exercitarea funcției procesuale;
- 2) prezența statutului procesual-penal, adică totalitatea de drepturi și obligații;
- 3) participarea la raporturile juridice procesual-penale [2, p. 103].

În lumina acestor condiții, putem defini noțiunea de subiect al procesului penal ca fiind organe-

le și persoanele care exercită o funcție procesuală, sunt titulari de drepturi și obligații suficiente pentru realizarea interesului procesual și apar în raporturile de drept procesual-penal în condițiile prevăzute de CPP.

Prin prisma criteriilor evaluate *supra*, urmează a fi analizat statutul agentului sub acoperire în sistemul subiecților procesului penal, anume locul pe care îl ocupă în acest sistem, drepturile și obligațiile care îi sunt opozabile și limitele exercitării atribuțiilor sale funcționale.

Așadar, agentul sub acoperire, ca subiect procesual, contribuie la administrarea probelor în cadrul urmăririi penale, prin acumularea datelor și informațiilor pentru descoperirea faptului existenței infracțiunii, deci exercită o funcție procesuală, unele din atribuțiile acestuia fiind stabilite de prevederile art. 136-138 din CPP și art. 30 din Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații (în continuare Legea nr.59/2012). Totodată, acesta participă la raporturile juridice procesual-penale, anume este subiectul nemijlocit care efectuează măsură specială de investigație sub formă de investigație sub acoperire, fiind în raport de subordonare cu procurorul care a autorizat-o, punând la dispoziția acestuia, în totalitate, datele și informațiile obținute, având un interes procesual comun, ceea ce ne permite a conchide că agentul sub acoperire se atribuie la grupul procesual al acuzării, contribuind la realizarea funcției de acuzare în procesul penal.

Potrivit art. 6 pct. 20 din CPP, *investigator sub acoperire* este persoană oficială care exercită confidențial activitate specială de investigații, precum și altă persoană care colaborează confidențial cu organele de urmărire penală.

Alte prevederi normative cu caracter procesual-penal nu definesc termenul de investigator sub acoperire, însă atât art. 136 alin. (4) din CPP cât și art. 30 alin. (4) din Legea nr.59/2012 stabilesc cercul de persoane care pot fi desemnate în calitate de investigator sub acoperire. Astfel, investigatorii sub acoperire sunt angajați, special desemnați în acest scop, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, Centrului Național Anticorupție, Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției ori sunt persoane antrenate pentru efectuarea unei măsuri speciale de investigații concrete.

În contextul prevederilor prenotate, rezultă că investigator sub acoperire în cadrul procesului penal poate fi un ofițer de investigații, special desemnat în acest scop, din cadrul instituțiilor enumerate *supra* sau poate fi o altă persoană, antrenată pentru efectuarea investigației sub acoperire.

Pornind de la premisa că în calitate de agent sub acoperire poate fi desemnat un ofițer de investigații, considerăm că agentului sub acoperire îi sunt opozabile, mai întâi de toate, drepturile și obligații-

le prevăzute în art. 11-12 din Legea nr.59/2012, care poartă un caracter general.

Astfel, potrivit art. 12 alin. (1) din Legea indicată, ofițerul de investigații are următoarele drepturi:

- a) să efectueze măsurile speciale de investigații potrivit competenței și în limitele legii;
- b) să stabilească relații cu persoanele care și-au dat consimțământul de a colabora, în mod confidențial, cu subdiviziunile specializate;
- c) să utilizeze sistemele informaționale ce asigură realizarea sarcinilor activității speciale de investigații;
- d) să folosească, pe parcursul efectuării măsurilor speciale de investigații, în bază de contract sau prin acord scris, încăperile de serviciu, locuințele, mijloacele de transport, bunurile întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, unităților militare, precum și alte bunuri ale persoanelor fizice și juridice;
- e) să fie instruit inițial și continuu.

Potrivit alin. (3) al aceluiași articol, ofițerul de investigații are dreptul să refuze executarea indicațiilor scrise ale procurorului, ale ofițerului de urmărire penală, dacă acestea sunt ilegale sau dacă există circumstanțe reale ce pun în pericol viața și sănătatea ofițerului.

În aceeași ordine de idei, în art. 11 al Legii nr.59/2012 s-a stipulat că ofițerul de investigații are următoarele obligații:

- a) să respecte drepturile și interesele legitime ale persoanei;
- b) să întreprindă, în limitele competenței, toate măsurile în vederea apărării drepturilor și libertăților omului, protecției tuturor formelor de proprietate ocrotite de lege pentru asigurarea securității statului și a ordinii publice;
- c) să execute ordonanțele ofițerului de urmărire penală, indicațiile scrise sau ordonanțele procurorului și încheierile instanței de judecată;
- d) să informeze alte autorități care efectuează activitatea specială de investigații despre faptele ilicite devenite cunoscute, ce țin de competența acestor autorități, și să le acorde ajutorul necesar;
- e) să respecte regulile de conspirație la exercitarea activității speciale de investigații;
- f) să respecte confidențialitatea datelor cu caracter personal care au devenit cunoscute în timpul efectuării măsurii speciale de investigații;
- g) să respecte proporționalitatea dintre dreptul lezat și necesitatea măsurii ce se efectuează [4, art.11, art.12].

Subsecvent, se reiterează că drepturile și obligațiile stabilite pentru ofițerii de investigație poartă o semnificație generală pentru agentul sub acoperire. Iar când abordăm investigația sub acoperire propriu-

zisă, în calitate de măsură specială de investigație, urmează a fi identificat un spectru al drepturilor și obligațiilor particulare ale agentului sub acoperire, dobândite cu ocazia dispunerii măsurii respective de către procuror și desemnarea în calitate de agent a unui ofițer de investigații sau a unei persoane antrenate în acest scop.

Analizând cadrul normativ concludent investigației sub acoperire, nu am găsit o reglementare expresă a drepturilor și obligațiilor speciale ale agentului sub acoperire. Însă, am încercat deducerea acestora, pornind de la reglementările generale ale investigației sub acoperire cuprinse de prevederile art. 136, art. 137 din CPP și art. 30 din Legea nr.59/2012, interpretate în coroborare cu prevederile art. 11 și art. 12 din Legea nr.59/2012.

Printre altele, urmează a fi notate prevederile art. 136 alin. (2) din CPP și art. 30 alin. (2) din Legea nr.59/2012, potrivit cărora investigația sub acoperire se dispune prin ordonanță, în care se vor indica următoarele :

- 1) măsura specială de investigații autorizată;
- 2) perioada pentru care a fost autorizată măsura specială de investigații;
- 3) identitatea atribuită investigatorului sub acoperire, precum și activitățile pe care acesta le va desfășura;
- 4) persoana sau persoanele supuse măsurii speciale de investigații ori datele de identificare ale acestora, dacă sunt cunoscute.

Totodată, potrivit art. 137 alin. (3) din CPP, identitatea investigatorului sub acoperire este cunoscută numai procurorului și poate fi dezvăluită numai cu acordul scris al investigatorului și în conformitate cu Legea cu privire la secretul de stat. Iar, potrivit alin. (4), în cazul în care există pericol real pentru viața și sănătatea investigatorului sub acoperire, precum și în cazurile descoperirii identității acestuia, procurorul îl retrage imediat din misiunea sub acoperire.

Subsecvent, în art. 136 alin. (8) din CPP și art. 30 alin. (8) din Legea nr.59/2012 se relevă că, pentru motive întemeiate, investigatorul sub acoperire poate fi audiat în condițiile Legii cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal.

Astfel, din economia normelor procesuale prenotate, deducem că statutul agentului sub acoperire presupune existența următoarelor drepturi speciale:

- de a lua cunoștință cu ordonanța de dispunere a investigației sub acoperire;
- de a fi informat despre fapta, persoana sau persoanele în privința cărora se dispune investigația sub acoperire;
- instruire inițială și continuă despre scopul, sarcinile și metodele investigației sub acoperire propriu-zise;
- protecția confidențialității datelor cu privire la identitatea reală a investigatorului sub acoperire;

- includere în programul de protecție în condițiile Legii nr. 105 din 16.05.2008 cu privire la protecția martorilor și altor participanți la proces;
- de a refuza executarea indicațiilor scrise ale procurorului, dacă acestea sunt ilegale sau dacă există circumstanțe reale ce pun în pericol viața și sănătatea agentului sub acoperire.

La fel, aceleași prevederi normative prefigurează pentru agentul sub acoperire următoarele obligații speciale:

- de a respecta scopul și sarcinile indicate de către procuror în ordonanța de dispunere a investigației sub acoperire;
- de a nu depăși limitele acțiunilor autorizate prin ordonanța de dispunere a investigației sub acoperire;
- de a pune în totalitate la dispoziția procurorului, care a autorizat măsura specială de investigație, datele și informațiile obținute din investigația sub acoperire;
- de a executa indicațiile scrise ale procurorului în cursul efectuării investigației sub acoperire.

Investigația sub acoperire are trei caracteristici esențiale: secretul (agentul deghizează calitatea sa de polițist sau de terț care activează în colaborare cu poliția); viclenia (agentul construiește un scenariu în scopul de a câștiga încrederea unei persoane sau a unui grup de persoane, în vederea constatării unei infracțiuni sau a acumulării de informații referitoare la o infracțiune); interacțiunea (presupune un contact direct între agent și autorul potențial al infracțiunii).

În opinia profesorului Gheorghită Mateuț, utilizarea investigatorilor sub acoperire este subordonată următoarelor condiții:

- a) să existe indicii temeinice și concrete că s-a săvârșit sau că se pregătește săvârșirea unei infracțiuni;
- b) să privească o faptă care să figureze în lista de infracțiuni conținută de lege;
- c) să fie necesară;
- d) să fie autorizată cu respectarea procedurii legale [6, p. 172].

Sub aspectul principiului legalității și admisibilității probelor obținute în cadrul investigației sub acoperire, conceptul de „agent sub acoperire” implică întrunirea cumulativă a patru elemente:

- a) desemnarea lui potrivit legii;
- b) autorizația procurorului;
- c) durata măsurii speciale de investigație;
- d) loialitate în procesul de efectuare a investigației sub acoperire.

Ultimul element este privit mai mult ca o trăsătură a conduitei agentului sub acoperire pe durata efectuării investigației sub acoperire, care derivă

din buna-credința exercitării drepturilor procesuale și neîncălcarea obligațiilor prestabilite agentului.

Loialitatea în acțiunile investigatorului sub acoperire reprezintă o garanție a admisibilității probei ce se obțin prin investigația sub acoperire.

Recurgerea la utilizarea în cadrul procesului penal a investigatorilor sub acoperire poate avea loc numai când această activitate trece testul admisibilității prin prisma elementelor și condițiilor relatate supra. În așa mod, procurorul are obligația pozitivă de a aprecia necesitatea acumulării de informații de către investigatorul sub acoperire cu privire la fapta infracțională, ceea ce presupune cercetarea demersului cu privire la autorizarea acestei măsuri speciale de investigație sau, după caz, dacă se dispune din oficiu de către procuror, prin examinarea circumstanțelor de fapt și probatoriului care o justifică. Oportunitatea antrenării agentului sub acoperire se referă la aceea că utilizarea acestora este admisibilă numai dacă recurgerea la acest procedeu de investigare a infracțiunilor este imperioasă și actuală, respectiv - aflarea adevărului în cauza penală nu poate fi îndeplinită pe alte căi alternative.

Admisibilitatea este condiționată și de urgența utilizării agenților sub acoperire, care trebuie efectuată cu promptitudine și diligență, situațiile și condițiile în care se efectuează implică o oarecare urgență. Iar procurorul este acel subiect procesual care exercită controlul asupra situației, dacă datele și informațiile obținute de agentul sub acoperire sunt administrate cu respectarea legislației procesuale și tot el este cel care apreciază caracterul pertinent, concludent și util al acestor date sau informații.

În contextul dat, procurorul, împreună cu conducătorul subdiviziunii specializate pentru efectuarea măsurii speciale de investigație, urmează să identifice persoana potrivită pentru desemnare în calitate de agent sub acoperire, cu informarea și explicarea acestuia a drepturilor și obligațiilor ce i se cuvin, fapt care trebuie să fie consemnat de procuror, conducătorul subdiviziunii specializate și agentul sub acoperire în dosarul special, ținut în conformitate cu art. 21 din Legea nr.59/2012.

Un alt aspect important al investigației sub acoperire îl prezintă dreptul agentului sub acoperire la protecția confidențialității datelor cu privire la identitatea sa reală.

Procurorul are dreptul să cunoască adevărata identitate a investigatorului sub acoperire, cu condiția să respecte secretului profesional [1, p. 42].

Tot el se pronunță de îndată, prin ordonanță motivată, autorizând activitățile desfășurate sau, după caz, retrăgând autorizația acordată, în condițiile legii. Procurorul i se oferă un loc central, atât din perspectiva autorizării recurgerii la această procedură particulară, cât și din cea a controlului utilizării ei [7, p. 10].

Conform art. 137 alin. (3) din CPP, identitatea investigatorului sub acoperire este cunoscută numai procurorului și poate fi dezvăluită numai cu acordul scris al investigatorului și în conformitate cu Legea cu privire la secretul de stat.

Protecția identității investigatorului sub acoperire este asigurată și de Codul penal al Republicii Moldova. Deoarece informația cu privire la identitatea reală a acestuia constituie secret de stat, divulgarea acesteia poate cădea sub incidența art. 344 din Codul penal al Republicii Moldova.

Identificarea drepturilor și obligațiilor atât generale cât și speciale ale agentului sub acoperire este necesară pentru cunoașterea statutului procesual al subiectului respectiv, or, conduita acestuia, atunci când se efectuează măsura specială de investigație, este indisolubil legată și inclusiv determinată de volumul drepturilor și obligațiilor sale procesuale.

Prin urmare, investigația sub acoperire aduce rezultate scontate doar atunci când agentul sub acoperire își cunoaște drepturile sale și ele sunt respectate de către procurorul care a dispus măsura specială de investigație, iar obligațiile agentului sunt îndeplinite în modul corespunzător în conformitate cu scopul și sarcinile indicate în ordonanța procurorului, astfel încât drepturile și interesele legitime ale persoanelor supuse investigației sub acoperire să nu fie încălcate, prevenindu-se, astfel, abuzurile și provocările la comiterea de infracțiuni.

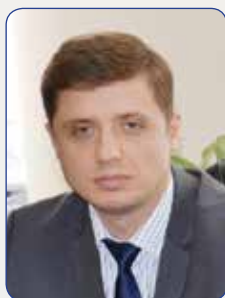
Referințe bibliografice:

1. Bărăscu A.A. *Protecția martorilor - necesitate în combaterea mării criminalități*. București: Etna, 2007. 186 p.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 248-251.
3. Dolea Ig. ș.a. *Drept procesual penal*. Ed. a III-a, revăzută și completată. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. 784 p.
4. Legea cu privire la activitatea specială de investigații. Nr. 59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 113-118.
5. Volonciu N. *Drept procesual penal*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972. 541 p.
6. Mateuț Gh. Investigatorii sub acoperire. Utilizarea lor în timpul actelor premergătoare. Comentariu asupra noilor texte procedurale introduse în Codul de procedură penală prin Legea nr. 281/2003. În: *Dreptul*, 2005, nr.1, p.154-178.
7. Suian M. Unele aspecte privind folosirea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor. În: *Penal-mente*, 2016, nr.2, p.10-34.

CZU: 343.16

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).03](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).03)

COMPETENȚA PROCURORULUI PE DIMENSIUNEA EFECTUĂRII ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII DIN PERSPECTIVĂ EMPIRICĂ

Dumitru OBADĂ,

*procuror, Procuratura Generală,
lector universitar USM, formator INJ,
doctorand USM*

<https://orcid.org/0000-0002-9291-5552>

SUMAR

Regulile de procedură care guvernează domeniul activității speciale de investigații își au sorginea în conținutul Părții Generale a Codului de procedură penală, unde, în Titlul IV, Capitolul III, Secțiunea a 5-a, sunt stipulate, meticolos, rigorile de formă și conținut opozabile măsurilor speciale de investigații, în calitatea lor de procedee probatorii specifice. Având în vedere faptul că, potrivit prevederilor art.1323 alin.(2) al Legii procesual-penale, procurorul este subiectul oficial responsabil de coordonarea, conducerea și controlul efectuării măsurilor speciale de investigații, autorul cercetării și-a propus și a realizat, în premieră, un studiu empiric privind interpretarea și aplicarea practică, de către procurori, a normelor juridice care reglementează domeniul activității speciale de investigații. Articolul științific, propus atenției celor interesați, conține rezultatele prelucrării primare a datelor empirice acumulate în perioada lunilor august-septembrie ale anului 2020 și reflectă perspectiva procesuală practică a procurorilor pe dimensiunea activității speciale de investigații.

Cuvinte-cheie: *procuror, activitate specială de investigații, conducere, coordonare, control, organ special de investigații.*

Introducere

Activitatea de supraveghere secretă creează un risc sporit de intruziune nejustificată în viața privată a omului, chiar dacă, dintr-o altă optică, se consideră a fi una dintre cele mai eficiente metode de investigare a infracțiunilor. Prin urmare, reglementările în acest domeniu solicită un nivel înalt de claritate și

THE PROSECUTOR'S COMPETENCE ON THE DIMENSION OF CARRYING OUT THE SPECIAL INVESTIGATIVE ACTIVITY FROM AN EMPIRICAL PERSPECTIVE

SUMMARY

The rules of procedure governing the field of special investigative activity have their origin in the content of the General Part of the Code of Criminal Procedure where are provided, in Title IV, Chapter III, Section 5, the formalities of form and content opposable to special investigative measures, as specific evidentiary proceedings. Considering the fact that, according to the provisions of art.1323 paragraph (2) of the Criminal Procedure Code, the prosecutor is the official subject responsible for coordinating, leading and controlling the execution of special investigative measures, the author proposed and carried out, for the first time, an empirical study on the interpretation and practical application, by prosecutors, of legal rules governing the field of special investigative activity. The scientific article, proposed to the attention of those interested, contains the results of the primary processing of empirical data accumulated between August and September 2020 and reflects the practical procedural perspective of the prosecutors on special investigative activity.

Key-words: *prosecutor, special investigative activity, management, coordination, control, special investigative body.*

previzibilitate, afirmă, pe bună dreptate, profesorul Igor Dolea [8, p.5].

Condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații derivă din raționamentele expuse de către Curtea Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului în materia art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, potrivit căreia necesitatea unei ingerințe în viața privată poate fi justificată numai atunci când nu se poate realiza scopul de investigație printr-o altă măsură mai puțin restrictivă. În acest sens, sunt impuse unele condiții care justifică ingerința, printre care determinante sunt: existența suspiciunii rezonabile, legalitatea, scopul justificat, necesitatea, subsidiaritatea și proporționalitatea [2, p. 426].

Premisele legale privind atribuțiile procurorului în cadrul ASI

Potrivit prevederilor art.132³ alin.(2) al Legii procesual-penale, procurorul coordonează, conduce și controlează efectuarea măsurii speciale de investigații sau desemnează un ofițer de urmărire penală pentru realizarea acestor acțiuni [1].

Concomitent, alin. (1) art.132⁴ a CPP conține norma procesuală cu caracter imperativ prin care este arătat actul procedural exclusiv prin care pot fi dispuse măsuri speciale de investigații. Astfel, potrivit acestei prevederi normative, procurorul care conduce sau exercită urmărirea penală pune, prin ordonanță motivată, măsura specială de investigații în executarea subdiviziunilor specializate ale autorităților indicate în *Legea privind activitatea specială de investigații*. De fiecare dată atunci când va fi chemat să dispună MSI, în virtutea prevederilor art.132¹ alin. (2) a CPP, procurorul va fi ținut să verifice întrunirea cumulativă a condițiilor expres și limitativ prevăzute de lege, asigurându-se că:

- 1) pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;
- 2) există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege;
- 3) acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [6, p.11].

Totodată, potrivit prevederilor art.14 al *Legii nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații* [5, art. 14], în cadrul activității speciale de investigații, procurorul are următoarele competențe:

- a) autorizează măsurile speciale de investigații, care, potrivit legii, urmează a fi autorizate de procuror;
- b) coordonează sau conduce măsurile speciale de investigații efectuate în cadrul unui proces penal pe care le-a autorizat sau asupra cărora a solicitat autorizarea judecătorului de instrucție;
- c) controlează legalitatea efectuării măsurilor speciale de investigații, precum și rezultatele măsurilor speciale de investigații pe care le-a autorizat sau asupra cărora a solicitat autorizarea judecătorului de instrucție;
- d) examinează contestațiile asupra legalității măsurilor speciale de investigații efectuate de ofițerul de investigații;
- e) solicită conducătorului subdiviziunii specializate desemnarea ofițerilor de investigații în grupul de ofițeri de investigații;
- f) în cadrul urmăririi penale, solicită conducătorului subdiviziunii specializate efec-

tuarea de măsuri speciale de investigații concrete.

Conținutul intrinsec al normelor juridice menționate, interpretate din perspectivă regulatorie dihotomică, fundamentează statutul determinant al procurorului, în cadrul procesului penal, la faza urmăririi penale, în calitatea sa de subiect oficial cu competențe procesuale plenipotențiare de **supraveghere** a activității speciale de investigații la toate cele trei faze: **a priori, simultană și a posteriori** [7].

Constatări statistice ale autorităților cu competențe de control asupra ASI

Este de remarcat faptul că activitatea specială de investigații, pe lângă controlul exercitat de către procuror și controlul departamental, este supusă, anual, controlului parlamentar, fapt specificat expres de prevederile art. 38 al *Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații*.

Din perspectiva controlului parlamentar asupra ASI, prezintă interes datele reflectate în Decizia Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului Republicii Moldova (CSN nr.120 din 07.05.2020) referitoare la audierea raportului final al Procuraturii Generale asupra activității speciale de investigații pe parcursul anului 2019 [3].

Potrivit raportului final al Procuraturii, prezentat în ședința Comisiei parlamentare, în anul 2019, de către procurori, în cadrul a 50.920 cauze penale din gestiune, judecătorilor de instrucție le-au fost înaintate 4.261 demersuri privind autorizarea măsurilor speciale de investigații (în anul 2018 – 5.578). În rezultatul examinării demersurilor, a fost respinsă autorizarea înfăptuirii măsurilor speciale de investigații în 38 cazuri (în anul 2018 – 66).¹

În anul 2019 ponderea măsurilor speciale de investigații în activitatea de urmărire penală a constituit circa 11,4% (5.809 măsuri în 50.920 cauze penale din gestiune). Aceste date, fiind raportate la indicatorii anului 2018, denotă o descreștere de circa 17% (5.809 în 2019 față de 6.992 în 2018). Indicele de bază căruia, în special, i se datorează evoluția respectivă este reducerea numărului de interceptări a comunicărilor și imaginilor cu 1.116 cazuri (2.812 în anul 2019 față de 3.928 în anul 2018). Dat fiind faptul că procurorului, pe lângă atribuțiile de poziție în activitatea specială de investigații, îi revine sarcina monitorizării și controlului respectării legislației în acest domeniu, s-au înregistrat și unele neajunsuri atât în activitatea Procuraturii cât și a subdiviziunilor specializate care efectuează activitatea specială de investigații, cum ar fi:

¹ În cadrul cauzelor penale aflate în conducerea sau exercitarea procurorilor din procuraturile teritoriale și specializate, subdiviziunile Procuraturii Generale, pe parcursul anului 2020 au fost înaintate judecătorului de instrucție 3.941 demersuri privind autorizarea MSI.

- argumentarea insuficientă a temeiniciei și necesității efectuării măsurii speciale de investigații;
- nerespectarea cerințelor *Codului de procedură penală, Legii privind activitatea specială de investigații* la consemnarea rezultatelor activității, precum și neinformarea persoanelor supuse măsurilor speciale de investigații;
- cunoașterea insuficientă de către ofițerii de investigații a legislației în domeniul activității speciale de investigații, tacticilor și metodelor de efectuare a măsurilor speciale de investigații;
- lipsa de coerență a cadrului legislativ în domeniul atât al activității speciale de investigații, cât și a procesului penal în partea ce ține de implicarea ofițerilor de investigații în descoperirea infracțiunilor.

Printre recomandările de bază, formulate de reprezentanții forului legislativ, care au fost adresate Procuraturii și autorităților responsabile de efectuarea ASI, se regăsesc:

- participarea la procesul de definitivare a proiectului de modificare a cadrului normativ referitor la activitatea specială de investigații;
- consolidarea capacităților de planificare, organizare și desfășurare a activității speciale de investigații;
- modernizarea managementului resurselor umane prin dezvoltarea sistemului de formare continuă a ofițerilor de investigații;
- asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei la efectuarea măsurilor speciale de investigații;
- asigurarea conlucrării dintre ofițerul de investigații, ofițerul de urmărire penală, procurorul și judecătorul de instrucție;
- asigurarea logistică și financiară a activității speciale de investigații.

De menționat că, urmare a Deciziei Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului Republicii Moldova, CSN nr.120 din 07.05.2020, privind raportul final al activității speciale de investigații pe parcursul anului 2019, în scopul eliminării neajunsurilor constatate în activitatea Procuraturii, cât și a subdiviziunilor specializate care efectuează activitatea specială de investigații, în adresa subdiviziunilor Procuraturii Generale, a procuraturilor specializate și teritoriale a fost expediată indicația Procurorului General nr.6-12d/20-197 din 02.07.2020, prin care s-a solicitat aplicarea corectă a dispozițiilor legale la dispunerea, autorizarea, consemnarea rezultatelor și informarea persoanelor supuse măsurilor speciale de investigații.

În fond, în rezultatul verificărilor realizate de către Procuratura Generală, au fost identificate unele

practici deficitare, care rezidă în nerespectarea de către unii reprezentanți ai organelor de urmărire penală, organele care efectuează măsuri speciale de investigații și unii procurori a dispozițiilor legale la compartiment, fapt care a generat admiterea de încălcări grave și ingerințe serioase în drepturile fundamentale ale omului la respectarea vieții private și de familie, prevăzute de art.8 din *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale* [4].

Printre acestea au fost reținute:

- lipsa unei motivări corespunzătoare a necesității efectuării interceptării și înregistrării comunicărilor, altor măsuri;
- nerespectarea principiului proporționalității dintre măsura specială efectuată și restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- motivarea dispunerii și prelungirii măsurilor speciale de investigații pe rapoarte ale ofițerilor de investigații, care nu au la bază referiri sau nu au anexate careva probe ce puteau conduce rezonabil la concluzia că persoanele vizate contribuie, în orice mod, la pregătirea, comiterea, favorizarea sau tănuirea infracțiunii investigate, fie primesc sau transmit informații relevante și importante pentru cauza penală;
- utilizarea neîntemeiată de către ofițerii de investigații în rapoartele de motivare întocmite a unor expresii de tipul „**în urma unui șir de măsuri întreprinse în cadrul cauzei penale și din materialele activității speciale de investigații acumulate pe faptele expuse**”, care nu coroborează **în nici un fel cu materialele cauzei penale, deoarece cauza nu conține nici o măsură specială de investigație făcută anterior rapoartelor de inițiere a măsurilor date și nici o altă acțiune de urmărire penală**;
- nerespectarea termenului de efectuare a măsurii speciale de investigații, inclusiv prin efectuarea măsurii speciale în afara perioadei de timp pentru care a fost autorizată sau prin admiterea încălcării termenului maxim de șase luni stabilit pentru efectuarea măsurilor speciale cu privire la aceeași persoană și aceleași fapte, inclusiv în lipsa temeiurilor pentru autorizarea repetată a măsurilor;
- încălcarea cerințelor *Codului de procedură penală* privind consemnarea măsurilor speciale, prin neprezentarea în fața judecătorului de instrucție cu materialele respective, întru susținerea demersului depus cu privire la certificarea respectării cerințelor prevăzute de lege la efectuarea măsurii de autorizare a interceptării și înregistrării

- comunicărilor și altor măsuri autorizate de judecător;
- folosirea datelor obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații dintr-o cauză penală în alta prin neglijarea dispozițiilor art.132⁵ alin. (9) din Codul de procedură penală, în lipsa datelor că *infracțiunea săvârșită este de același gen*, în lipsa încheierii judecătorului de instrucție și peste termenul de trei luni din momentul obținerii informației;
 - pornirea urmăririlor penale în lipsa oricărei bănueli rezonabile, doar în baza unor rapoarte fără suport factologic, fără confirmare documentară și probatorie, în multe dintre cazuri - doar în scopul efectuării interceptărilor și altor măsuri speciale de investigații;
 - încadrarea juridică neîntemeiată, camuflată și subiectivă la pornirea urmăririi penale, contrar normelor legale și practicilor statuate, a acțiunilor sesizate în baza unor norme mai grave sau speciale, doar cu scopul de a putea realiza măsuri speciale de investigații pe caz;
 - pornirea și efectuarea urmăririi penale cu privire la aceleași fapte în două cauze penale distincte în paralel cu scopul realizării consecutive a măsurilor speciale de investigații, în special - a interceptărilor și a urmăririlor vizuale cu privire la aceleași persoane, pentru a evita respectarea termenului de efectuare a măsurii speciale de investigații stabilit de maxim șase luni de zile;
 - utilizarea pentru persoane/entități a căror identitate/denumire este stabilită și cunoscută a pretextului că nu ar fi fost identificat abonatul care utilizează un anumit număr de telefon și efectuarea interceptării convorbirilor lor cu asemenea motivări;
 - dispunerea, obținerea autorizării și realizarea măsurilor speciale de investigație de către procurori și persoane neincluse în grupurile de urmărire penală sau în grupurile de ofițeri de investigații;
 - neinformarea persoanelor supuse măsurilor speciale de investigații odată cu terminarea urmăririi penale, contrar inclusiv celor stabilite prin încheierile instanțelor de judecată privind legalizarea măsurilor;
 - deși măsura urmărirea vizuală și documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice este autorizată în privința unei persoane, sub pretextul urmăririi respective sunt, de fapt, urmărite și alte persoane, iar unii procurori declară asemenea rezultate pertinente și inițiază legalizarea lor la judecătorul de instrucție;

- efectuarea, după suspendarea urmăririi penale, a măsurilor speciale de investigații autorizate în cadrul urmăririi penale;
- nerealizarea controlului dosarelor speciale de căutare a învinuților, inculpaților, condamnaților, de identificare a cadavrelor și a persoanelor cu identitate necunoscută;
- nerealizarea, în unele procuraturi, a evidenței măsurilor speciale de investigații dispuse și autorizate.

În consecință, în vederea realizării sarcinilor activității speciale de investigații, autoritățile abilitate și-au trasat drept obiective pentru anul 2021:

- consolidarea sistemului analizei de risc în domeniul securității și ordinii publice;
- participarea Procuraturii la procesul legislativ prin elaborarea și promovarea în Parlament, precum și avizarea proiectelor de acte legislative/normative în vederea asigurării coerenței, simplificării și delimitării precise a atribuțiilor procurorului, ofițerului de urmărire penală și ofițerului de investigații la efectuarea activității speciale de investigații;
- consolidarea capacităților de planificare, organizare și desfășurare a activității speciale de investigații;
- dezvoltarea capacităților de identificare, prevenire și contracarare a criminalității informatice;
- modernizarea managementului resurselor umane prin dezvoltarea unui sistem de formare continuă a ofițerilor de investigații;
- dotarea tehnico-materială a subdiviziunilor specializate;
- respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei la efectuarea măsurilor speciale de investigații.²

Metodologia cercetării empirice realizate

Cercetarea a avut ca obiectiv realizarea unui studiu empiric complex, axat pe relevarea problematicii de interpretare și aplicare practică de către procurorii în exercițiu a prevederilor legale care reglementează sfera activității speciale de investigații. Acumularea datelor empirice și prelucrarea lor s-a desfășurat în perioada lunilor august-octombrie 2020, fiind intervievați 382 de respondenți din numărul total de aproximativ 630 procurori în exercițiu la acel moment (ceea ce constituie 61% din totalul procurorilor în funcție).

Metodologia de cercetare a fost una complexă și s-a axat, în principal, pe:

² Obiective dezbătute și trasate în cadrul ședinței Comisiei parlamentare securitate națională, apărare și ordine publică din 09.03.2021 (<http://www.parlament.md/Link-Click.aspx?fileticket=4%2bWvwo%2bDJ38%3d&tabid=84&mid=486&language=ro-RO>).

- Metode teoretice – *analiza și sinteza* literaturii de specialitate; analiza cadrului legal, care reglementează sfera activității speciale de investigații, statutul și competențele procurorului în acest domeniu;
- Metoda empirică – *chestionarea*. Elaborarea instrumentelor de evaluare (chestionarelor utilizate pentru intervierea respondenților), diseminarea acestora în rândurile procurorilor, acumularea și prelucrarea statistică a datelor obținute;
- Metoda deducției pentru interpretarea și explicarea rezultatelor obținute prin cercetare.

Chestionarul elaborat, care a fost utilizat pentru interviere, conține 17 întrebări, dintre care șase întrebări sunt deschise, iar 11 - închise, respondenții urmând să bifeze varianta de răspuns pentru care optează.

Subiectele abordate în cadrul cercetării

Primele patru întrebări incluse în chestionar au urmărit determinarea:

- *categoriilor cauzelor penale* în care, cel mai frecvent, sunt dispuse MSI. Potrivit datelor acumulate, în cele mai dese cazuri măsurile speciale de investigații vizează cercetarea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, precum și a celor contra securității și ordinii publice;
- celor mai *frecvente și eficiente măsuri speciale de investigații* dispuse. Majoritatea respondenților au indicat urmărirea vizuală și interceptarea comunicărilor ca fiind cele mai des utilizate instrumente investigative și care au cea mai mare eficiență.
- *materialelor justificative* pe care, de regulă, le anexează procurorul la demersul privind autorizarea MSI (raportul ofițerului special de investigații; ordonanța de pornire a urmăririi penale; declarațiile martorului/părții vătămate; ordonanța de dispunere a MSI).

În principal, studiul empiric a urmărit acumularea datelor privind eficiența interacțiunii procurorului cu organele speciale de investigații în procesul de desfășurare a ASI, precum și determinarea viabilității mecanismelor practice de supraveghere, de către procuror, a activității ofițerilor de investigații la etapele de dispunere, efectuare, conducere, coordonare, control și valorificare a rezultatelor măsurilor speciale de investigații. Întrebările formulate și rezultatele obținute sunt reflectate, în cote procentuale, în diagramele arătate *infra*.

Întrebare: Considerați că, actualmente, există mecanisme legale și instrumente practice de a asigura **conducerea** activității speciale de investigații?

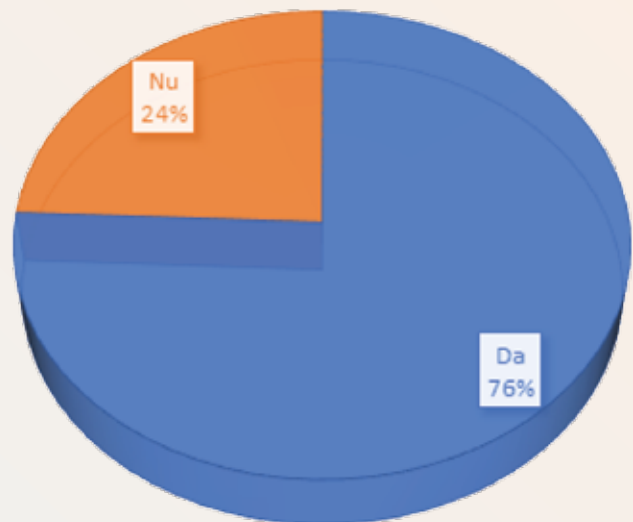

Fig. 1. Opinia respondenților privind existența mecanismelor legale și instrumentelor practice de a asigura **conducerea** activității speciale de investigații.

Întrebare: Considerați că, actualmente, există mecanisme legale și instrumente practice de a asigura **coordonarea** activității speciale de investigații?

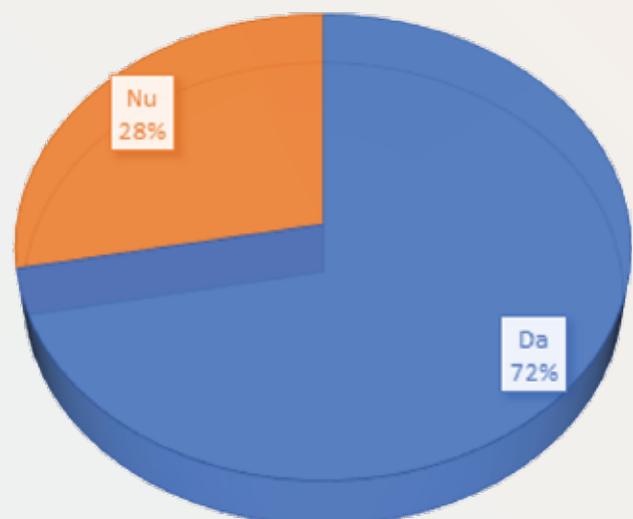

Fig. 2. Opinia respondenților privind existența mecanismelor legale și instrumentelor practice de a asigura **coordonarea** activității speciale de investigații.

Întrebare: Considerați că, actualmente, există mecanisme legale și instrumente practice de a asigura **controlul** activității speciale de investigații?

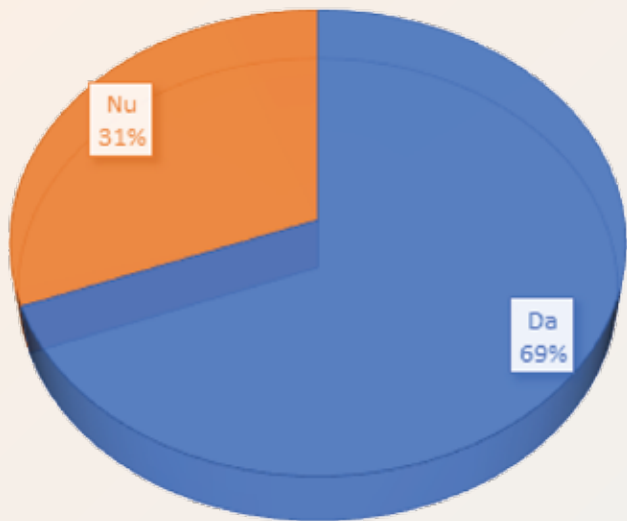

Fig. 3. Opinia respondenților privind existența mecanismelor legale și instrumentelor practice de a asigura **controlul** activității speciale de investigații.

Întrebare: Cum apreciați eficiența mecanismului actual de control a activității speciale de investigații de către judecătorul de instrucție?

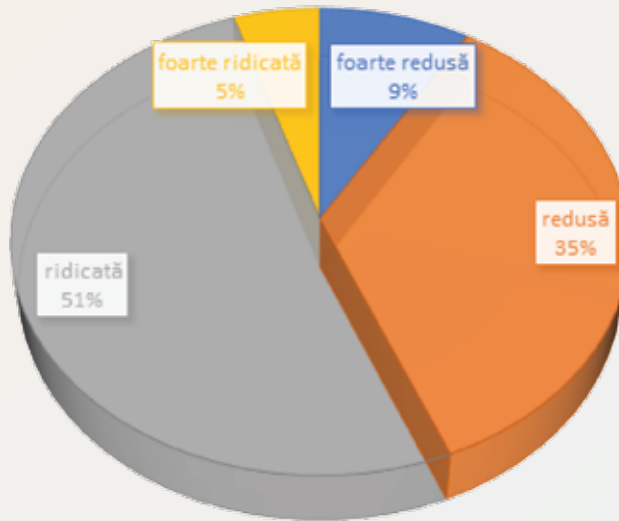

Fig. 5. Opinia respondenților privind eficiența mecanismului actual de control a activității speciale de investigații de către judecătorul de instrucție.

Întrebare: Cum apreciați eficiența mecanismului actual de control a activității speciale de investigații de către procuror?

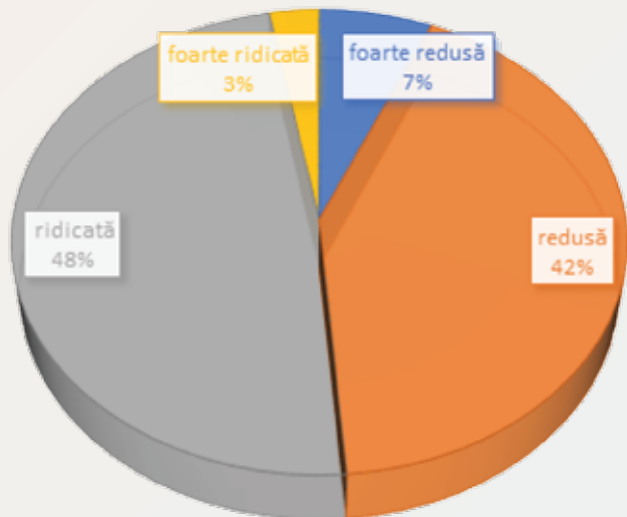

Fig. 4. Opinia respondenților privind eficiența mecanismului actual de control a activității speciale de investigații de către procuror.

Întrebare: Considerați că, actualmente, procurorul dispune de mecanisme legale și instrumente practice de a verifica temeinicia raportului ofițerului de investigații privind necesitatea efectuării măsurilor speciale de investigații?

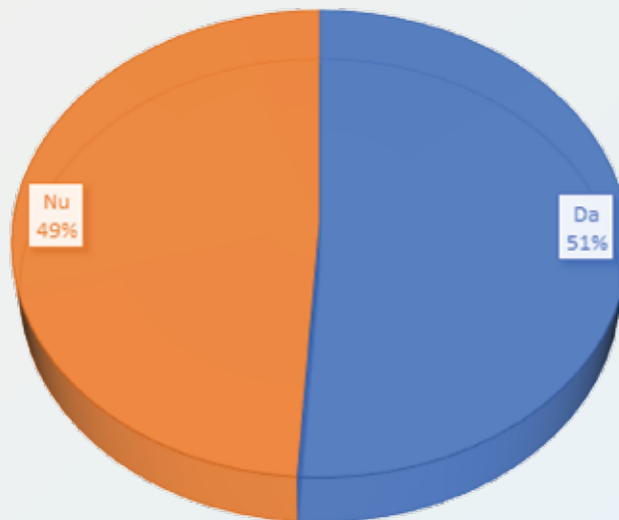

Fig. 6. Opinia respondenților referitor la faptul dacă procurorul dispune de mecanisme legale și instrumente practice de a verifica temeinicia raportului ofițerului de investigații privind necesitatea efectuării măsurilor speciale de investigații.

Întrebare: Cum apreciați eficiența mecanismului de interacțiune și control al organului special de investigații de către procuror?

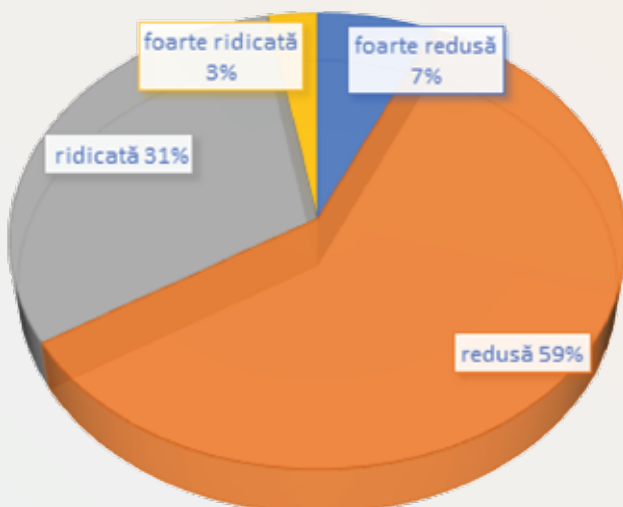

Fig. 7. Opinia respondenților privind eficiența mecanismului de interacțiune și control al organului special de investigații de către procuror.

Analiza primară a rezultatelor

Analiza primară coroborată a rezultatelor obținute denotă tendința negativă, neechivocă, de apreciere a eficienței mecanismelor legale și practice de supraveghere, de către procuror, a activității speciale de investigații. În opinia majorității respondenților intervievați, există probleme serioase de interacțiune dintre procuror și organele speciale de investigații, circumstanțe cu impact direct asupra întregului proces de desfășurare a ASI.

Procurorii au identificat mai multe probleme de ordin normativ-practic cu care se confruntă, de cele mai dese ori, printre acestea fiind:

- indicarea rudimentară, de către ofițerii de investigații în rapoartele lor, a motivelor și informațiilor care denotă necesitatea dispunerii MSI;
- consemnarea tardivă a rezultatelor MSI;
- termen legal insuficient (48 ore) pentru consemnarea rezultatelor MSI și confirmarea respectării cerințelor legale la efectuarea ASI;
- lipsa colaboratorilor calificați și a mijloacelor tehnice de efectuare a MSI în teritoriu;
- inoportunitatea procedurii de confirmare a respectării cerințelor legale, la terminarea MSI, de către judecătorul de instrucție;
- necesitatea revizuirii măsurilor speciale de investigații autorizarea cărora ține de competența judecătorului de instrucție și transferul acestora în categoria celor dispuse și autorizate de către procuror.

Propunerile *de lege ferenda* invocate se rezumă, în principal, la: debirocratizarea procedurii de

punere în aplicare a măsurilor speciale de investigații dispuse; revizuirea competențelor judecătorului de instrucție și ale procurorului în partea autorizării MSI; extinderea termenului legal de confirmare a respectării cerințelor legale la efectuarea MSI, dar și analiza oportunității menținerii acestei proceduri; consolidarea mecanismului de interacțiune dintre procuror și exponenții organelor speciale de investigații.

Concluzii

În concluzie, cu toate că construcțiile normative care guvernează domeniul activității speciale de investigații aparent sunt clare, studiul empiric realizat și rezultatele obținute, reflectate *supra*, demonstrează, îndubitabil, realități contrare, care impulsionează desfășurarea, în continuare, a cercetărilor științifico-practice orientate spre determinarea statutului și competențelor procurorului în cadrul activității speciale de investigații, astfel încât să fie asigurat un just echilibru dintre interesul social, îndreptat spre prevenirea și contracararea infracțiunilor, pe de o parte, precum și interesul persoanei de a nu fi supusă nejustificat și disproporționat intruziunilor în sfera dreptului fundamental la viață privată, pe de altă parte.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110/447. În vigoare din 12.06.2003.
2. Dolea Ig. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova: (comentariu aplicativ): Textul cu modificările legislative operate până la 1 mai 2020*. Ed. a 2-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020, 1408 p.
3. Decizia Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului Republicii Moldova (CSN nr.120 din 07.05.2020). <http://www.parlament.md/Controlparlamentar/Audieri%c3%aencomisie/tabid/263/ContentId/6166/Page/1/language/ro-RO/Default.aspx> (vizitat 09.03.2021).
4. Indicația Procurorului General nr.6-12d/20-197 din 02.07.2020.
5. Legea Republicii Moldova privind activitatea specială de investigații. Nr.59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.113-118/373. În vigoare din 29.09.2012.
6. Obadă D. Reconceptualizarea funcției procurorului de supraveghere a activității speciale de investigație. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2017, nr.4(43), p. 8-14.
7. Obadă D. Interferența și dimensiunile controlului procesual-penal în sfera tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare. În: *Materialele Conferinței științifico-practice naționale „Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică”*. Chișinău, 8 septembrie 2020, Tipogr.«Print-Caro», p.155-165.
8. Roman D. *Activitatea specială de investigații și alte activități informative: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2019. 161 p.

CZU: 343.618:343.98

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).07)

VICTIMA OMORULUI SĂVÂRȘIT ÎN STARE DE AFECT

Rodica BERDILO,
doctorand USM

<https://orcid.org/0000-0002-8054-108X>

SUMAR

Nu orice infracțiune presupune prezența victimei. Infracțiunea prevăzută de art. 146 din Codul penal al Republicii Moldova face parte din categoria de infracțiuni care presupun prezența victimei. Se are în vedere persoana care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte ilegale sau imorale. Victima infracțiunii prevăzută la art. 146 din Codul penal este un semn ce caracterizează obiectul acestei infracțiuni. Anume conținutul valorii și relațiilor sociale apărate contra infracțiunii prevăzută la art. 146 din Codul penal face ca vinovăția victimei să reducă parțial vinovăția făptuitorului.

Cuvinte-cheie: omorul săvârșit în stare de afect, victima infracțiunii, obiectul infracțiunii, vinovăția victimei, pluralitatea de victime, comportamentul provocator al victimei, starea de afect, eroare de fapt.

Din art. 15 al Codului penal al Republicii Moldova [5] (în continuare – CP RM) aflăm că orice infracțiune are obiect, latură obiectivă, subiect și latură subiectivă. Fiecare dintre aceste patru elemente constitutive ale infracțiunii este, la rândul său, format din anumite semne care pot avea un caracter obligatoriu sau facultativ. Victima infracțiunii este unul dintre semnele constitutive ale infracțiunii. Mai precis: acest semn face parte din sistemul obiectului infracțiunii.

R. Popov menționează că „din perspectiva acțională (care este cea mai potrivită atunci când ne referim la o infracțiune), subiect este titularul acțiunii, adică cel care cunoaște, gândește și acționează; obiectul este cel asupra căruia sunt îndreptate gândul sau acțiunea subiectului. Din această perspectivă, nu ar fi adecvat să conside-

VICTIM OF THE CRIME COMMITTED IN THE „HEAT OF PASSION”

SUMMARY

Not every crime involves the presence of the victim. The crime, provided by art. 146 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is a part of the category of crimes involving the presence of the victim. The person who provokes the perpetrator's heat of passion through illegal or immoral acts is considered. The victim of the crime, provided by art. 146 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is a sign that characterizes the object of this crime. Namely the content of the value and social relations, defended against the crime provided by art. 146 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, make the guilt of the victim to partially reduce the guilt of the perpetrator.

Key-words: the murder in the heat of passion, the victim of the crime, the object of the crime, the guilt of the victim, plurality of victims, the provocative behavior of the victim, heat of passion, error in fact.

răm subiect pe cineva asupra căruia sunt îndreptate gândul sau acțiunea unui alt subiect” [15, p. 59]. Această opinie își găsește confirmarea în unele norme din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, din care rezultă că victima infracțiunii este persoana împotriva căreia se îndreaptă fapta subiectului infracțiunii: „dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” (alin. (1) art. 327 și alin. (1) art. 328); „dacă aceasta a cauzat daune drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” (alin. (1¹) art. 328); „dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” (alin. (1) art. 329); „dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile [...] drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” (alin. (1) art. 335); „dacă s-au cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” (alin. (1) art. 352);

„soldate cu daune în proporții mari [...] drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” (lit. d) alin. (2) art. 361); „soldate cu daune în proporții deosebit de mari [...] drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice” (lit. b) alin. (3) art. 362¹); „dacă acestea au cauzat victimei [...] daune în proporții considerabile” (alin. (1) art. 370) etc. O concluzie similară rezultă din pct. 41 al Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 24 din 17.10.2019 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal: „Noțiunea de „interes public” este abstractă și nu asigură identificarea entității căreia îi sunt cauzate daunele, adică victima infracțiunii (subl. ns.)” [9].

În rezultatul comiterii infracțiunii, victima este fie lipsită de posibilitatea de a participa la relațiile sociale ocrotite de legea penală, fie limitată în această posibilitate. Întrucât obiectul infracțiunii constituie un tot unitar, atingere li se aduce, în ultimă instanță, valorii și relațiilor sociale aferente, care formează acest obiect.

După ce am clarificat aspectul dat, urmează să stabilim dacă victima infracțiunii este un semn constitutiv obligatoriu al infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM.

Punctul de vedere al lui N.A. Lopașenko este că, „în cazul oricărei infracțiuni, victima face parte din obiectul infracțiunii în calitate de subiect al relațiilor sociale apărute de legea penală. Nu există nicio infracțiune fără victima” [23]. Opinia noastră este alta, și anume: nu oricare infracțiune presupune prezența victimei. În acest sens, V. Stati menționează: „Datorită specificului unor infracțiuni, acestea nu presupun prezența unei victime. Este vorba despre infracțiunile specificate la art. 240-242, 243-244¹, 245⁶, 248-250 CP RM. În cazul acestor infracțiuni, titular al valorilor sociale protegute este statul. Acesta nu poate avea calitatea de victimă a infracțiunii” [17, p. 20]. Bineînțeles, victima poate lipsi nu doar în cazul infracțiunilor economice. Astfel de exemple avem aproape în toate capitolele din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova.

Cert este că statul nu poate apărea ca victimă în cazul niciunei infracțiuni. De aceea, considerăm convingătoare argumentele prezentate de I. Selevstru: „Doar în conjunctura dreptului penal internațional un stat poate evolua ca victimă a infracțiunii (de exemplu, ca victimă a agresiunii din partea unui alt stat). În contrast, în conjunctura dreptului penal național, în calitate de victimă poate apare o persoană juridică care reprezintă statul, nu statul

însuși. Statul este cel care apără ordinea de drept împotriva infracțiunilor. Această concluzie reiese din alin. (1) art. 2 CP RM. Ar fi impropriu ca, din postura de victimă a infracțiunii, statul să-și exercite calitatea de apărător al ordinii de drept. Un stat care evoluează în această postură este un stat care se declară incapabil de a-și apăra cetățenii împotriva infracțiunilor. Este un stat ca și cum inexistent” [16]. Dacă statul ar fi victimă a unei infracțiuni săvârșite de o persoană fizică sau juridică, atunci statul nu ar avea, pur și simplu, capacitatea să execute față de cetățeni obligațiile prevăzute în textul Constituției Republicii Moldova [6]: „Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului” (alin. (1) art. 16); „Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară cât și în străinătate” (alin. (1) art. 18); „Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică” (alin. (1) art. 24) etc.

În mod firesc, nici statul, nici persoana juridică nu pot fi victime ale infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM. Doar o persoană fizică poate avea o asemenea calitate. Numai o persoană fizică poate fi lipsită de viață. Deoarece infracțiunea prevăzută la art. 146 CP RM aduce atingere vieții persoanei, este necesar ca persoana dată să fie deja născută și încă în viață.

Din alin. (2) art. 1 al Legii nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului se desprinde că nașterea marchează începutul vieții unei persoane: „În conformitate cu prezenta lege, o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani” [10]. Întrucât nașterea este un proces de durată, opinia lui L. Gîrla aduce mai multă claritate: „Viața copilului nou-născut se consideră începută din momentul declanșării nașterii fiziologice, fapt despre care ne mărturisește clar dispoziția art. 147 CP RM – „în timpul nașterii sau imediat după naștere” [7, p. 59]. O părere asemănătoare este exprimată de A. Plop: „Din moment ce fapta prevăzută la art. 147 CP RM nu poate fi săvârșită decât „în timpul nașterii” sau „imediat după naștere”, deducem că orice activitate infracțională realizată asupra produsului concepției anterior începerii expulzării acestuia urmează a fi apreciată drept provocare ilegală a avortului” [14, p. 89]. Într-adevăr, viața copilului nou-născut nu poate începe mai devreme de momentul declanșării nașterii. Altfel, s-ar admite un paralelism dintre art. 145-148 CP RM, pe de o parte, și art. 159 CP RM, pe de altă parte.

Momentul final al vieții persoanei poate fi determinat în baza altor acte normative. Astfel, alin. (2) art. 34 al Legii nr. 411 din 28.03.1995 privind ocrotirea sănătății stipulează: „Aparatura medicală care menține viața pacientului în caz extremal poate fi deconectată numai după constatarea

morții creierului” [11]. Noțiunea de moarte a creierului (moarte cerebrală) este definită în pct. A.7 al Anexei la Ordinul Ministerului Sănătății nr. 260 din 05.04.2011 cu privire la aprobarea Protocolului clinic standardizat „Moartea cerebrală”. „Moartea cerebrală” este un termen folosit pentru definirea morții ființei umane, determinată prin teste care demonstrează o încetare ireversibilă a funcțiilor clinice ale creierului, totodată fiind menținute artificial (prin metode reanimatologice) funcțiile cardio-vasculare și pulmonare” [12].

Concluzia este că legea penală apără viața persoanei din momentul declanșării nașterii până în momentul morții cerebrale.

După ce am stabilit caracteristicile temporale ale victimei infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM, este cazul să determinăm alte caracteristici ale acestei victime.

Vorbind la general despre victima infracțiunii, Gh. Pavliuc menționează despre tentația de a se apela la definiția noțiunii de victimă din alin. (1) art. 58 al Codului de procedură penală [4]. Același autor aduce argumente în vederea substituirii în Codul de procedură penală al Republicii Moldova a cuvântului „victimă” prin sintagma „persoană vătămată”. Gh. Pavliuc consideră că implementarea propunerii în cauză ar pune capăt practicii defectuoase de căutare a semnificației juridico-penale a noțiunii de victimă în alin. (1) art. 58 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova” [13].

Potrivit alin. (1) art. 58 al Codului de procedură penală, „se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”. Această definiție seamănă cu cea din art. 1 al Declarației privind principiile de bază ale justiției pentru victimele infracțiunilor și ale abuzului de putere, adoptate prin rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 40/34 din 29.11.1985: „Prin termenul „victime” se au în vedere persoanele care au suferit, individual sau colectiv, daune, inclusiv vătămări corporale, prejudicii morale, suferințe emoționale, prejudicii materiale sau o lezare considerabilă a drepturilor lor fundamentale în rezultatul unei acțiuni sau omisiuni care încalcă legile penale naționale ale statelor-membre, inclusiv legile care interzic abuzul de putere penal” [18]. Din aceste definiții ar rezulta că nu se poate vorbi despre victimă în cazul unei infracțiuni formale sau al tentativei de infracțiune. Ceea ce este inacceptabil. Definițiile sus-menționate au relevanță procesual-penală, însă nu concordă cu necesitățile dreptului penal. Nu tipul componenței de infracțiune – formală sau materială – este cel care condiționează dacă o infracțiune are victimă sau nu. Conținutul obiectului juridic special este cel care condiționează dacă

acea infracțiune are victimă sau nu. De aceea, susținem argumentul prezentat de A. A. Gadjieva și D. G. Gadjieva: „Împreună cu alte semne constitutive ale obiectului infracțiunii, victima determină caracterul pericolului social al infracțiunii respective. Victima indică asupra cărei valori sociale este îndreptată infracțiunea și cui aparține această valoare. Raportul dintre victimă și obiectul infracțiunii are, prin urmare, un caracter integrativ” [20].

Nu putem susține alte două puncte de vedere. Astfel, M. V. Senatorov consideră că victima infracțiunii trebuie considerată semn facultativ al obiectului infracțiunii [24, p. 130]. Pe de altă parte, V. A. Tuleakov este de părerea că victima infracțiunii trebuie să aibă rolul de element constitutiv distinct al infracțiunii [26]. În cazurile când victima infracțiunii reprezintă semnul constitutiv a cărui absență are ca efect lipsa componenței de infracțiune (așa cum este, de exemplu, în cazul infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM), nu se poate afirma că victima infracțiunii este un semn facultativ al obiectului acestei infracțiuni. Nu considerăm necesar ca victima infracțiunii să constituie un element constitutiv al infracțiunii. Din art. 15 CP RM rezultă că există patru elemente constitutive ale infracțiunii: obiectul infracțiunii; latura obiectivă a infracțiunii; subiectul infracțiunii; latura subiectivă a infracțiunii. Aceste patru elemente sunt suficiente. Victima infracțiunii este un semn ce caracterizează obiectul infracțiunii, semn care nu poate avea un caracter de sine stătător, deoarece victima infracțiunii este nu altceva decât unul dintre subiectele relațiilor sociale apărute împotriva acelei infracțiuni.

Printre subiectele relațiilor sociale apărute de art. 146 CP RM se numără victima infracțiunii prevăzută de acest articol. Într-un studiu recent am stabilit că „obiectul juridic special al infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la viața persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale” [2]. Rezultă că victima omorului săvârșit în stare de afect are calitatea specială de persoană care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale. Considerăm că anume o asemenea persoană participă la relațiile sociale protejate de art. 146 CP RM.

Părerea lui E. N. Ciucelov ar putea pune la îndoială această afirmație a noastră. Autorul dat menționează că „încercarea de a determina caracteristicile victimei omorului, săvârșit în stare de afect, întâmpină un șir de dificultăți. În special, nu este posibilă stabilirea unor trăsături care ar ajuta să distingem această victimă de victimele altor infracțiuni, cu excepția particularităților comportamentale. Însă, chiar și caracteristicile comporta-

mentului victimei, în contextul capacității lor de a induce starea de afect, sunt, de asemenea, condiționale. Or, același comportament poate afecta diferite persoane în varii moduri: cineva, pur și simplu, se va supăra, altcineva nu va acorda atenție, iar al treilea va fi în stare de afect. Adică, de fiecare dată este necesar să se ia în calcul ambianța concretă de săvârșire a infracțiunii, precum și caracteristicile stării psihofiziologice a persoanei care a comis infracțiunea, ceea ce, în opinia noastră, complică extrem procesul de calificare a infracțiunii” [27].

Conform alin. (1) art. 113 CP RM, „se consideră calificare a infracțiunii determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componentei infracțiunii, prevăzute de norma penală”. Se are în vedere corespunderea între toate semnele faptei prejudiciabile săvârșite și toate semnele componentei infracțiunii, prevăzute de norma penală. În caz contrar, corespunderea nu va fi exactă, iar calificarea infracțiunii nu va fi corectă. În acest sens, E. N. Ciucelov are dreptate sub un anumit aspect. Or, așa cum afirmă just A. V. Ilcenko, „spre deosebire de victima „simplă”, victimă specială este persoana care are trăsături inerente, asupra căreia a influențat nemijlocit făptuitorul. Aceste trăsături de natură fizică sau socială ale victimei nu depind de circumstanțele specifice, de ambianța de săvârșire a infracțiunii sau de anumite persoane, adică sunt stabile” [21].

Calitatea specială a victimei infracțiunii, prevăzută la art. 146 CP RM, nu are un caracter stabil. Prezența acestei calități depinde de potențialitatea actelor ilegale sau imorale ale victimei de a provoca starea de afect a făptuitorului. Astfel, dacă aceste acte vor provoca starea de afect a făptuitorului, atunci persoana care le săvârșește va avea calitatea de victimă a infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM. Din contra, dacă actele ilegale sau imorale nu vor provoca starea de afect a făptuitorului, atunci persoana care le săvârșește nu va avea calitatea de victimă a infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM. În ultima situație nu se exclude ca persoana în cauză să fie victimă a infracțiunii prevăzută de art. 145 CP RM. Anume prezența sau lipsa circumstanțelor agravante ori atenuante este ceea ce deosebește infracțiunea prevăzută la art. 145 CP RM de infracțiunile prevăzute la art. 146-148 CP RM.

Din art. 146 CP RM rezultă că nu doar starea de afect a făptuitorului influențează gradul de pericol social al infracțiunii. Comportamentul provocator al victimei are o influență, de asemenea, notabilă. În lipsa comportamentului provocator al victimei nici nu ar fi posibilă apariția stării de afect. Ca și starea de afect, comportamentul provocator al

victimei este greu de prevăzut și restrânge semnificativ limitele răspunderii penale a făptuitorului. Or, în acest caz, așa cum menționează just Gh. Gladchi, „vinovăția victimei ca și cum absoarbe o parte din vinovăția subiectului infracțiunii” [8]. Altfel nici nu poate fi, deoarece, după părerea lui A. A. Gadjeva și D. G. Gadjeva, „victima, prin caracteristicile sale esențiale, determină semnificația intereselor protejate de legea penală și, la rândul său, influențează indirect asupra gravității infracțiunii comise” [20]. E. L. Sidorenko de asemenea remarcă: „În cazurile când „vinovăția victimei” constituie un element al situației infracționale, este admisibilă următoarea teză, atât de importantă pentru diferențierea răspunderii și pentru individualizarea pedepsei: „Cu cât mai mult infracțiunea este condiționată de „vinovăția victimei” cu atât mai redusă este libertatea de alegere a făptuitorului. Deci, cu atât mai redusă trebuie să fie atât vinovăția acestuia, cât și gradul de răspundere și de pedeapsă aplicată făptuitorului” [25, p. 31].

Suntem de acord cu aceste opinii, deoarece obiectul juridic special al infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM nu poate fi format din relațiile sociale cu privire la viața persoanei care nu provoacă starea de afect a făptuitorului. Acest obiect nu poate fi constituit nici din relațiile sociale cu privire la viața persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte legale sau morale. Asemenea relații și valori sociale sunt apărute de art. 145 CP RM. Doar art. 146 CP RM apără relațiile sociale cu privire la viața persoanei care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale. Conținutul valorii și relațiilor sociale apărute contra infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM fac ca vinovăția victimei să reducă parțial vinovăția făptuitorului.

În alt context, trebuie să fim de acord cu S. Brînză atunci când acest autor afirmă: „Dacă am admite că în legea penală ar lipsi agravanta specificată la lit. g) alin. (2) art. 145 CP RM, atunci oricare omor, săvârșit asupra a două sau mai multor persoane (în lipsa unor circumstanțe agravante care sunt prevăzute la lit. a)-f), h)-p) alin. (2) art. 145 CP RM), ar trebui de calificat în conformitate cu alin. (1) art. 145 CP RM [...]. Tocmai de aceea se aplică răspunderea în baza alineatului (1) al articolului corespunzător, în cazurile în care articolul în cauză nu conține agravanta „asupra a două sau mai multor persoane”, atestându-se pluralitatea de victime, cuprinsă de intenția unică a făptuitorului. Ne referim la omorul săvârșit în stare de afect (art. 146 CP RM) (subl. ns.), pruncucidere (art. 147 CP RM), eutanasiu (art. 148 CP RM) etc. Nu avem nici un temei să aplicăm regulile concursului de infracțiuni într-o asemenea ipoteză” [3].

Pe bună dreptate, în cazul omorului în stare de afect care presupune o pluralitate de victime, trebuie aplicat art. 146 CP RM. În acest caz nu putem vorbi despre un concurs de infracțiuni în virtutea regulii de calificare de la lit. a) art. 117 CP RM. Totodată, este important de luat în considerare că, pentru aplicarea art. 146 CP RM, toate victimele trebuie să aibă calitatea specială care rezultă din acest articol. Chiar și în cazul pluralității de victime, victimă a infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM trebuie să fie cel care posedă o asemenea calitate specială. Din această cauză, nu putem susține părerea lui A. I. Kuntii și O. V. Avramenko. Acești doctrinari consideră că omorul săvârșit în stare de afect poate fi îndreptat împotriva „terților” care se aflau accidental la locul infracțiunii sau care au încercat să împiedice săvârșirea acesteia [22, p. 11; 19, p. 113].

Suntem de părerea că, dacă făptuitorul manifestă intenție, în lipsa erorii cu privire la calitatea specială a victimei, omorul săvârșit în stare de afect, îndreptat împotriva „terților”, nu poate fi calificat în baza art. 146 CP RM. E. L. Sidorenko menționează just că, în asemenea cazuri, fapta se califică drept omor simplu [25, p. 84]. Pentru aplicarea art. 146 CP RM, omorul trebuie să fie provocat de actele ilegale sau imorale ale victimei. Alte persoane decât victima infracțiunii nu pot provoca săvârșirea omorului prevăzut de art. 146 CP RM. Nu este suficient ca în momentul omorului făptuitorul să se afle în stare de afect. Dacă această stare i-a fost provocată făptuitorului nu de persoana pe care o lipsește de viață, fapta se va califica în baza art. 145 CP RM. În virtutea alin. (2) art. 76 CP RM, starea de afect a făptuitorului poate fi luată în considerare la atenuarea pedepsei prevăzută la art. 145 CP RM.

Dacă făptuitorul manifestă intenție, în prezența erorii cu privire la calitatea specială a victimei, soluția este cea prezentată în una din publicațiile noastre recente: „În situația analizată, acțiunea sau inacțiunea intenționată a făptuitorului (care se află în stare de afect survenită în mod subit) este îndreptată nemijlocit spre săvârșirea omorului persoanei care i-a provocat această stare prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale. Din cauze independente de voința făptuitorului, această acțiune sau inacțiune nu-și produce efectul. Or, este lipsită de viață o persoană care nu i-a provocat făptuitorului starea de afect prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale. În consecință, infracțiunea prevăzută la art. 146 CP RM nu se consumă sub aspectul calității speciale a victimei omorâte. De aceea, trebuie să se aplice art. 27 și 146 CP RM” [1].

O altfel de soluție se impune dacă făptuitorul manifestă imprudență. Ca și oricare altă infracțiune de omor, cea prevăzută la art. 146 CP RM poate

fi comisă doar cu intenție. Lipsirea de viață în stare de afect, săvârșită din imprudență, poate fi calificată doar în baza art. 149 CP RM. În acest caz, în temeiul lit. g) alin. (1) art. 76 CP RM, provocarea infracțiunii de actele ilegale sau imorale ale victimei poate fi luată în considerare ca circumstanță ce atenuază pedeapsa. De asemenea, în virtutea alin. (2) art. 76 CP RM, starea de afect a făptuitorului poate fi luată în considerare la atenuarea pedepsei prevăzută la art. 149 CP RM.

Studiul efectuat asupra victimei infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM permite formularea următoarelor **concluzii**:

- 1) în cazurile când victima infracțiunii reprezintă semnul constitutiv al cărui absență are ca efect lipsa componenței de infracțiune (așa cum este, de exemplu, în cazul infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM) nu se poate afirma că victima infracțiunii este un semn facultativ al obiectului acestei infracțiuni;
- 2) victima infracțiunii este un semn ce caracterizează obiectul infracțiunii. Acest semn nu poate avea un caracter de sine stătător, deoarece victima infracțiunii este nu altceva decât unul dintre subiectele relațiilor sociale apărute împotriva acelei infracțiuni;
- 3) victima omorului săvârșit în stare de afect are calitatea specială de persoană care provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale;
- 4) calitatea specială a victimei infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM nu are un caracter stabil. Prezența acestei calități depinde de potențialitatea actelor ilegale sau imorale ale victimei de a provoca starea de afect a făptuitorului;
- 5) conținutul valorii și relațiilor sociale apărute contra infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM fac ca vinovăția victimei să reducă parțial vinovăția făptuitorului;
- 6) chiar și în cazul pluralității de victime, victimă a infracțiunii prevăzută la art. 146 CP RM trebuie să fie cel care posedă calitatea de persoană ce provoacă starea de afect a făptuitorului prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale;
- 7) dacă starea de afect i-a fost provocată făptuitorului nu de persoana pe care o lipsește de viață, fapta se va califica în baza art. 145 CP RM. În virtutea alin. (2) art. 76 CP RM, starea de afect a făptuitorului poate fi luată în considerare la atenuarea pedepsei prevăzută la art. 145 CP RM.

Referințe bibliografice:

1. Berdilo R. Eroarea de fapt în cazul omorului săvârșit în stare de afect. În: *Modern Scientific Challenges and Trends: a collection scientific works of the International scientific conference (30th July, 2020)*. Warsaw: Sp. zo. o. „iScience”, 2020, p. 38-49.
2. Berdilo R. Obiectul juridic al infracțiunii prevăzută la art. 146 din Codul penal. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2019, nr. 11, p. 119-130.*
3. Brînză S. Omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane (lit. g) alin. (2) art. 145 CP RM): analiză de drept penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr. 11, p. 2-10.
4. Codul de procedură penală. Nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110/447. În vigoare din 12 iunie 2003.
5. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129/1012. În vigoare din 13 septembrie 2002.
6. Constituția Republicii Moldova. Nr. 1 din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1/5. În vigoare din 27 august 1994.
7. Gîrla L. *Aspecte teoretice și practice privind infracțiunea de pruncucidere*. Chișinău: CEP USM, 2006. 216 p.
8. Gladchi Gh. Victima în dreptul penal. În: *Revista de științe penale. Anuar*, 2006, p. 81-89.
9. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 24 din 17.10.2019 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 338-343/207. În vigoare din 17 octombrie 2019.
10. Legea privind drepturile copilului. Nr. 338 din 15 decembrie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 13/127. În vigoare din 2 martie 1995.
11. Legea ocrotirii sănătății. Nr. 411 din 28 martie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 34/373. În vigoare din 22 iunie 1995.
12. Ordinul Ministerului Sănătății nr. 260 din 05.04.2011 cu privire la aprobarea Protocolului clinic standardizat „Moartea cerebrală”. <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/14054-PCS-MC-20final20seminat.pdf> (vizitat 03.01.2021).
13. Pavliuc Gh. Victima în dreptul procesual penal și în dreptul penal. În: *Актуальные научные исследования в современном мире*, 2018, Вып. 3, ч. 8. p. 127-132.
14. Plop A. *Răspunderea penală pentru provocarea ilegală a avortului / Teză de doctor în drept*. Chișinău, 2015.
15. Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din partea specială a Codului penal*. Chișinău: CEP USM, 2012. 315 p.
16. Selevestru I. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 191 CP RM. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 3, p. 194-199.*
17. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 597 p.
18. Declaration of basic principles of justice for victims of crime and abuse of power. https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/40/34 (vizitat 04.01.2021).
19. Авраменко О. В. *Стан сильного душевного хвилювання за кримінальним правом України*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 244 с.
20. Гаджиева А. А., Гаджиева Д. Г. Потерпевший в системе объективных признаков состава преступления. В: *Пробелы в российском законодательстве*, 2010, № 1, с. 141-143.
21. Ильченко А. В. Институт «специального потерпевшего» в уголовном праве. В: *Уголовное право в эволюционирующем обществе: проблемы и перспективы*. Сб. науч. ст. Курск: ЮЗГУ, 2011, с. 45-49.
22. Кунтій А. І. *Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук*. Львів, 2015.
23. Лопашенко Н. А. Несовершеннолетний как потерпевший и субъект в преступных посягательствах. В: *Правовая политика и правовая жизнь*, 2001, № 1, с. 134-137.
24. Сенаторов М. В. *Потерпілий від злочину у кримінальному праві*. Харків: Право, 2006. 208 с.
25. Сидоренко Э. Л. *Виктимологическая провокация в уголовном праве России*. Ставрополь: Ставропольский государственный университет, 2005. 126 с.
26. Туляков В.А. Актуальные проблемы современной уголовно-правовой политики. В: *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовтня 2012 р.* Харків: Право, 2012, с. 65-71.
27. Чучелов Е. Н. Некоторые вопросы определения объекта преступления, предусмотренного ст. 113 УК РФ. В: *Пробелы в российском законодательстве, Юридический журнал*, 2015, № 5, с. 131-133.

CZU: 343.535

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).09](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).09)

DELIMITAREA INFRAȚIUNILOR LEGATE DE INSOLVABILITATE DE ALTE FAPTE PENALE/NEPENALE CONEXE

Vera URSU,
doctorand USM,
audient INJ, candidat la funcția de judecător
<https://orcid.org/0000-0002-6036-8187>

SUMAR

Prezentul articol vizează clarificarea aspectelor răspunderii penale pentru infracțiunile legate de insolabilitate, din punct de vedere al delimitării acestora de alte fapte conexe. Pentru atingerea scopului menționat, autorul a identificat anumite fapte prejudiciabile care ar avea capacitatea de a crea confuzii, ca efect al similitudinii lor în raport cu infracțiunile incriminate la art. 252 și 253 Cod penal, iar analiza elementelor comparative s-a dovedit a fi inerentă în vederea stabilirii corelației și delimitării acestora. În urma studiului științific întreprins, au fost formulate unele reguli de calificare, ținându-se cont de specificul faptelor penale al infracțiunilor legate de insolabilitate, fiind elaborate și propuse spre aplicare anumite îndrumări explicative care vizează faptele penale analizate.

Cuvinte-cheie: *infracțiuni legate de insolabilitate, insolabilitate intenționată, insolabilitate fictivă, creditor, debtor, concurs, concurență, delimitare.*

Introducere

Esențial în procesul de calificare a unei infracțiuni, în corespundere cu o normă incriminatoare concretă, este identificarea și stabilirea semnelor faptei prejudiciabile săvârșite în raport cu semnele componenței de infracțiune, operațiune care contribuie la aplicarea corectă a legii penale.

Astfel, în corespundere cu prevederile alin. (1) art. 113 Cod penal al Republicii Moldova [3] (în continuare CP), se consideră calificare a infracțiunii determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile

DELIMITATION OF INSOLVENCY OFFENSES FROM OTHER RELATED CRIMINAL/NON-CRIMINAL ACTS

SUMMARY

This article aims to clarify the aspects of criminal liability for insolvency offenses, from the point of view of their delimitation from other related acts. In order to achieve the mentioned purpose, the author identified certain prejudicial actions that could have the capacity to create confusions as an effect of their similarity to the crimes provided for in art. 252 and 253 Penal Code of the RM, and the analysis of the comparative elements is necessary in order to establish their correlation and delimitation. Following the scientific study undertaken, some qualification rules were formulated taking into account the specifics of criminal acts of insolvency-related offenses, being developed and proposed for application some certain explanatory guidelines concerning the analyzed criminal facts.

Key-words: *crimes related to insolvency, intentional insolvency, fictive insolvency, creditor, debtor, bankruptcy, competition, delimitation.*

săvârșite și semnele componenței infracțiunii prevăzută de norma penală.

Totodată, legislatorul reglementează în continuare regulile de calificare în cazul concursului de infracțiuni (art. 114 CP) și, respectiv, în cazul concurenței normelor penale, cum ar fi: concurența dintre normele generale și speciale (art. 116 CP), concurența dintre norme speciale (art. 117 CP), concurența dintre o parte și un întreg (art. 118 CP).

Raționamentul reglementării regulilor de calificare legitimate în prevederile articolelor menționate mai sus a rezidat din imperativul de a distinge a unor fapte penale care se deosebesc între ele prin unul sau câteva semne constitutive și impune respectarea cu strictețe a regulilor instituite la art. 116-118 CP.

Probleme și discuții

Pentru a purcede în mod nemijlocit la analiza criteriilor de demarcare a infracțiunilor legate de insolabilitate de alte fapte penale sau nepenale

conexe, urmează, cu titlu de introducere, să precizăm că aceste fapte socialmente periculoase sunt incriminate în Capitolul X CP și sunt constituite din infracțiunile de insolvabilitate intenționată (art. 252 CP) și infracțiunile de insolvabilitate fictivă (art. 253 CP).

În primul rând, este necesar să delimităm infracțiunile legate de insolvabilitate, una în raport cu cealaltă, iar, în acest sens, încercăm să identificăm criteriile de demarcație prin determinarea exactă a elementelor și semnelor componenței de infracțiune.

Așadar, referindu-ne la obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 252 CP, urmează să menționăm că acesta este format din relațiile sociale cu privire la corectitudinea onorării de către debitor (alin.(1) art. 252 CP) sau banca debitoare (alin. (2) art. 252 CP) a obligațiilor față de creditori, pe când obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 253 CP îl constituie relațiile sociale cu privire la temeinicia intentării unui proces de insolvabilitate, ceea ce, în opinia noastră, conturează un criteriu de demarcație după obiectul atentării protejat de legea penală.

Totodată, rămânând pe tărâmul elementelor obiective ale componenței de infracțiune, și anume - al laturii obiective, remarcăm tendința legislatorului de a atribui infracțiunilor legate de insolvabilitate o structură materială, ceea ce conturează indicarea momentului de consumare a acestora, producerea daunelor în proporții mari (alin. (1) art. 252 și alin. (1) art. 253 CP) și a daunelor în proporții deosebit de mari (lit. b) alin. (2) art. 252 și lit. b) alin. (2) art. 253 CP).

Însă, pe lângă aspectele comune pe care le înfățișează din punctul de vedere al urmărilor prejudiciabile ale laturilor obiective, atestăm existența unui semn facultativ, devenit obligatoriu prin voința legislatorului – ambianța infracțiunilor incriminate la art. 252 CP, ceea ce nu regăsim în cazul infracțiunii de insolvabilitate fictivă, și anume, în mod alternativ, fie desfășurarea procedurii de restructurare sau a procedurii falimentului, fie situația de prevedere a insolvabilității.

La acest capitol urmează să concretizăm că, în corespundere cu prevederile art. 2 al Legii insolvabilității nr. 149 din 29.06.2012 [6], procedura de restructurare este una dintre procedurile procesului de insolvabilitate, care se aplică debitorului și care presupune întocmirea, aprobarea, implementarea și respectarea unui plan complex de măsuri în vederea remedierii financiare și economice a debitorului și achitării datoriilor acestuia conform programului de plată a creanțelor; procedura falimentului, la rândul său, este procedură de insolvabilitate concursuală colectivă și egalitară care se

aplică debitorului în vederea lichidării patrimoniului acestuia pentru acoperirea pasivului.

Situația de „prevedere a insolvabilității” nu este definită de norma indicată *supra*, însă, din interpretarea art. 104 și 105 ale Legii nr. 149/2012, deducem existența unor anumiți indici din care ar rezulta sensul acesteia, și anume - înrăutățirea stării debitorului din punct de vedere economico-financiar, care se caracterizează prin prezența unor circumstanțe care, cu șase luni sau chiar doi ani precedenți înaintării cererii introductive, denotă că debitorul nu va avea posibilitatea să-și execute obligațiile asumate la scadență.

În aceeași ordine de idei, prezentăm una din spețele practicii judiciare, în care sunt ilustrativ redată acele inconveniente de calificare legală a infracțiunilor legate de insolvabilitate.

Astfel, „N. I. a fost condamnat pe motiv că, activând în calitate de director al SRL „A. D.” și al SRL „A.”, care sunt înregistrate ca plătitori de TVA, cu scopul de a evita plata TVA în bugetul național, a efectuat livrarea mărfii – laptelui în cantitate de 7.623.011 lei către SRL „A.” și nu a achitat datoria. Tot el, N.I., intenționat, având scopul de a evita plata datoriei formate în rezultatul tranzacției de vânzare-cumpărare în baza contractului nr.48/03 din 05.02.2008, conform căruia SRL „X”, în conformitate cu facturile fiscale SW 066040 din 20.02.2008 și SW 1026292 din 02.05.2008, a livrat SRL „A.D.” marfă îngrășămintă minerale la suma totală 1.097.090 lei. Astfel, fiind director al SRL „A.D.” și al SRL „A.”, știind că SRL „A.” are datorii față de SRL „A.D.” în sumă totală de 7.623.011 lei și faptul că lichidarea debitorului aduce la stingerea tuturor creanțelor față de creditori, s-a adresat către Judecătoria Economică cu cererea introductivă pentru a iniția procedura de lichidare a întreprinderii SRL „A.D.”. În rezultatul acțiunilor infracționale ale lui N. I., în bugetul public național nu au fost virați bani în sumă de 982.089,71 lei, iar acțiunile lui N. I. au fost încadrate conform prevederilor art. 253 alin. (2) lit. b) Cod penal – insolvabilitatea fictivă, care a cauzat creditorului daune în proporții deosebit de mari” [4].

Ne exprimăm dezacordul în ceea ce ține de încadrarea juridică a faptelor comise de către N.I., iar circumstanțele din speță denotă că acțiunea de depunere a cererii introductive cu privire la intentarea procedurii de insolvabilitate nu are conotație infracțională, din motiv că nu sunt întrunite elementele componenței de infracțiune prevăzute la art. 253 CP, și anume - acțiunea de anunțare de către făptuitor a insolvabilității debitorului nu este falsă, din motivul preexistenței temeiului de insolvabilitate.

Cu toate acestea, urmează a fi verificată autenticitatea tuturor anexelor prezentate la cererea

de intentare a procesului de insolvabilitate, iar în cazul în care se va constata că acestea sunt false faptele săvârșite urmează a fi încadrate în corespundere cu prevederile art. 361 CP, adică „*Confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false*”, iar fapta prejudiciabilă care a condus la crearea insolvabilității și cauzarea de daune în proporții deosebit de mari creditorilor urmează a fi încadrată în corespundere cu prevederile lit. b) alin.(2) art. 252 CP.

În același context, este indispensabil să precizăm despre lipsa posibilității existenței unui concurs ideal între infracțiunile incriminate la art. 252 și 253 CP.

În alt registru, trebuie de menționat că infracțiunea de insolvabilitate intenționată comportă unele similitudini cu anumite fapte socialmente periculoase, inserate în Capitolul VI din legea penală, și anume - este oportun a specifica infracțiunile de escrocherie (art. 190), delapidarea averii străine (art. 191), cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art. 196), distrugerea sau risipirea bunurilor băncii de către administratorul acesteia în procesul de administrare (art. 197 alin.(3)).

Pentru a fi justificată opțiunea de a aduce în lumină importanța demarcării infracțiunii de insolvabilitate intenționate de unele infracțiuni contra patrimoniului, trebuie să indicăm asupra momentului în care aceste infracțiuni se consumă și/sau se epuizează, și anume: este vorba de survenirea consecințelor prejudiciabile sub forma unor daune care pot fi evaluate din punct de vedere financiar, iar năzuința făptuitorului de a-și majora cuantumul patrimoniului propriu din contul victimei poate crea confuzii în aprecierea organului abilitat cu aplicarea legii penale, din punct de vedere al normei penale pertinente.

Cu toate acestea, legislatorul nu întâmplător a evitat să includă infracțiunile legate de insolvabilitate în categoria infracțiunilor contra patrimoniului, reieșind din valorile sociale care sunt lezate în urma comiterii acestor fapte socialmente periculoase, fiind vorba, în mod generic, de relațiile social-economice, iar din acest raționament s-ar profila și un deziderat - de a atribui statut de victimă a infracțiunilor legate de insolvabilitate, fără echivoc, și persoanei juridice împotriva căreia făptuitorul își îndreaptă acțiunile prejudiciabile de creare a stării de insolvabilitate, și nu doar a creditorului căruia i-au fost cauzate daune materiale prin infracțiune.

Pe de altă parte, nu întotdeauna atunci când, în mod subsecvent, sunt lezate relațiile social-economice, ca urmare a derulării activității infracționale,

acestea pot fi inserate în categoria infracțiunilor legate de insolvabilitate, iar la acest segment, de cele mai multe ori, trebuie să apelăm la modalitățile doctrinare de calificare a intenției infracționale, la care se raportează intenția inițială și supravenită, precum și intenția determinată și cea nedeterminată.

Astfel, în ipoteza săvârșirii, pe parcursul unei perioade relativ îndelungate, cu intenție unică, a două sau mai multor acte infracționale identice, nu este exclus ca, inițial, înainte de constatarea judecătorească a stării de insolvabilitate, făptuitorul să intenționeze să comită una dintre infracțiunile prevăzute la art. 190, 191, 327, 335, 360, 361 sau altele din Codul penal. Pe parcursul săvârșirii uneia dintre aceste infracțiuni, înrăutățirea stării economico-financiare a debitorului poate condiționa prevederea insolvabilității de către făptuitor. La rândul său, această anticipare a evoluției evenimentelor, ce urmează să se producă, este cea care prefigurează supravenirea, transformarea intenției infracționale. Această transformare se produce după constatarea judecătorească a stării de insolvabilitate, dar până la consumarea ultimului act infracțional. Intenția supravenită se exprimă în intenția de a săvârși una dintre infracțiunile specificate la art. 252 CP [7, p. 545-546].

Ne raliem la opinia exprimată mai sus, reieșind din faptul că raționamentul redat clarifică particularitățile și necesitatea studierii aspectului subiectiv, lăuntric, care determină atitudinea făptuitorului în săvârșirea infracțiunii, cu precădere impetuzitatea evidențierii laturii subiective este determinată de particularitatea tragerii la răspundere penală doar pentru faptele săvârșite cu vinovăție.

În asemenea circumstanțe, posibilitatea înfățișării intenției în modalitatea nenormativă de intenție supravenită este determinantă în cazul prevederii insolvabilității ca modalitate a aprecierii ambianței infracțiunii.

În aceeași ordine de idei, în opinia altor autori [5, p. 166], între escrocherie și insolvabilitatea fictivă există anumite asemănări: atât în primul caz cât și în cel de-al doilea caz este vorba despre o fraudă orientată spre stabilirea unor raporturi de încredere între făptuitor și persoana care este proprietarul sau posesorul legal al bunurilor; această fraudă are ca scop cauzarea de prejudicii materiale unei alte persoane. În cazul insolvabilității fictive, debitorul, în pofida promisiunii sale de a-și onora obligațiile față de creditorii, săvârșește fraude sub formă de declarare intenționat falsă a insolvabilității sale. În această situație, scopul se exprimă în inducerea în eroare a creditorilor pentru a obține anumite avantaje de ordin patrimonial.

Într-adevăr, *prima facie*, cea inducere în eroare, creată sau menținută de făptuitor în scopul obține-

rii unor foloase patrimoniale, ar genera survenirea unor dileme în aprecierea comportamentului infracțional și, succesiv, în stabilirea componenței de infracțiune care asigură cel mai exact fapta săvârșită.

Urmează să precizăm că acțiunea de a induce în eroare în cazul infracțiunii de insolvabilitate fictivă are loc, în principal, în fața instanței de judecată care urmează să examineze cererea cu privire la insolvabilitate falsă și înscrisurile false și să emită hotărârea cu privire la intentarea procesului de insolvabilitate, însă, după caz, atunci când este vorba de faptele comise împotriva patrimoniului, de cele mai dese ori, făptuitorul interacționează direct cu victima, inducând-o în eroare.

Totodată, este important să subliniem că infracțiunea de escrocherie este o normă generală în raport cu infracțiunile legate de insolvabilitate, ultimele reprezentând cazuri particulare ale faptelor infracționale. Pe cale de consecință, fie în prezența ambianței descrise *supra* (art. 252 CP), fie în prezența circumstanței de notificare de către făptuitor a insolvabilității debitorului (art. 253 CP), urmează să fie aplicată una din normele speciale.

În aceeași ordine de idei, apreciem posibilitatea existenței tentativei la una din infracțiunile legate de insolvabilitate, spre exemplu - în situația prevederii insolvabilității, care se dovedește a fi fără efect, din cauza neconstatării de către instanța de judecată a acestei stări, soluția de calificare urmând a fi art. 27 și art. 252 CP.

Pe de altă parte, în opinia lui V. Stati [7, p. 560], dacă actele necesare intentării procesului de insolvabilitate nu sunt perfectate conform regulilor stabilite în Legea insolvabilității, fapta poate fi privită ca tentativă la una din infracțiunile prevăzute la art. 190 CP.

Totuși, urmează a fi reținută o altă încadrare juridică, în ipoteza în care făptuitorul depune cerere de intentare a insolvabilității în instanța de judecată competentă, având intenția să declare insolvabilitatea fictivă a persoanei juridice debitor, în prezența scopului special de a induce în eroare a creditorilor, însă, din cauza lipsei cunoștințelor specifice despre forma cererii de intentare a insolvabilității, precum și a anexelor care urmează s-o însoțească, depunerea cererii cu privire la intentarea procesului de insolvabilitate se finisează cu o încheiere de restituire a acesteia. În asemenea circumstanțe, suntem în prezența tuturor temeiurilor de a încadra faptele comise ca tentativă la una din infracțiunile prevăzute de art. 253 CP.

Rămânând pe tărâmul infracțiunilor contra patrimoniului, este inevitabil să nu trecem în revistă și infracțiunea prevăzută la art. 197 alin. (3) CP, în care se incriminează distrugerea sau risipirea bunurilor băncii de către administratorul acesteia în

procesul de administrare, infracțiune care urmează a fi delimitată de cea prevăzută la alin. (3) art. 252 CP, adică cauzarea insolvabilității băncii, prin acțiuni sau inacțiuni intenționate ale administratorului acesteia, inclusiv prin efectuarea cheltuielilor excesive, vinderea activelor băncii la un preț sub valoarea reală a acestora, asumarea obligațiilor nerezonabile, angajarea în relații de afaceri cu o persoană insolvabilă, omiterea colectării creanțelor băncii la scadență sau în orice alt mod contrar bunei administrări, care diminuează intenționat patrimoniul băncii.

Necesitatea delimitării normelor expuse survine ca urmare a existenței unor puncte de convergență, care s-ar rezuma, în principal, la calitatea specială a subiectului infracțiunilor, cea de administrator al băncii, noțiune pe care legea penală, în art. 134¹³ CP, a încercat s-o definească, făcând trimitere la prevederile Legii instituțiilor financiare nr. 550-XIII din 21 iulie 1995, care, de altfel, au fost abrogate, inclusiv în partea definirii noțiunii de administrator al băncii, respectiv - funcționalitatea acestei norme a fost subminată, fiind impetuoasă intervenția legislatorului pentru a înlătura discrepanțele sesizate.

Totodată, unele particularități comune ale obiectului material al infracțiunilor deduse analizei s-ar contrapune în ipoteza existenței unui obiect material al infracțiunii prevăzută la alin. (3) art. 252 CP, din motiv că fapta incriminată la alin. (3) art. 197 CP are ca obiect material bunurile băncii și, firește, ambianța infracțiunii, ca semn obligatoriu al laturii obiective, dar care cunoaște particularități distincte, dar nu mai puțin important este aspectul subiectiv, caracterizat prin vinovăție sub formă de intenție directă sau indirectă.

Cu toate acestea, infracțiunile confruntate cunoscut și suficiente aspecte care le deosebesc, în special acestea se particularizează prin următoarele: 1) obiectul juridic special - în cazul infracțiunii prevăzută la alin. (3) art. 252 CP, acesta îl constituie relațiile sociale cu privire la corectitudinea onorării de către banca debitoare a obligațiilor față de creditorii, iar în ipoteza incriminată la alin. (3) art. 197 CP, obiectul juridic special îl formează relațiile sociale cu privire la substanța, integritatea și potențialul bunului asupra căruia se exercită influență nemijlocită infracțională; 2) victima infracțiunii de la alin. (3) art. 252 CP este creditorul unei bănci, iar a celei de la art. 197 alin. (3) CP este banca bunurile căreia au fost risipite sau distruse; particularitățile distincte ale acțiunii prejudiciabile, precum și ambianța distinctă - pe de o parte, procesul de administrare a băncii reprezintă ambianța de săvârșire a infracțiunii specificate la alin. (3) art. 197 CP RM, pe de altă parte, desfășurarea procesului de lichidare silită a

băncii sau situația de prevedere a insolvenței băncii - constituie ambianța de săvârșire a infracțiunii stipulate la alin. (3) art. 252 CP.

Urmează să reținem că admitem ipoteza existenței unui concurs real între infracțiunile prevăzute la art. 197 alin. (3) CP și art. 252 alin. (3) CP, dar excludem posibilitatea unui concurs ideal, or, săvârșirea de către făptuitor a unei acțiuni care întrunește elementele mai multor infracțiuni aflate în coraport de parte-întreg presupune reținerea la calificare doar a normei care cuprinde în întregime toate semnele faptei prejudiciabile săvârșite la caz - art. 252 alin. (3) CP.

În alt registru, trebuie de menționat că legislatorul, în Capitolul X al Codului penal, a specificat, printre altele, în calitate de urmări prejudiciabile a unor infracțiuni, acțiunile prejudiciabile care au condus la insolvența persoanei juridice, cum ar fi a băncii, instituției financiare, asociației de economii și împrumut, organizației financiare ne-bancare sau asiguratorului (art. 239 alin. (2) lit. b), art. 239¹ alin.(3), art. 245⁹ alin. (2)) sau la intentarea procesului de insolvență a acestor entități (art. 245⁵ alin.(2), art. 245⁶ alin.(2), art. 245⁸ alin.(2)).

În acest caz, sesizăm existența unui raport de parte-întreg între normele expuse mai sus și prevederile art. 252 CP. În consecință, în acord cu regula fixată la art. 118 CP, aplicarea răspunderii în conformitate cu norma care cuprinde în întregime toate semnele faptei prejudiciabile exclude calificarea suplimentară, potrivit art. 252 CP.

Totodată, atestăm existența unor cazuri particulare, în situația în care se cauzează insolvența băncii, prin acțiunile sau inacțiunile intenționate ale administratorului acesteia, inclusiv prin efectuarea cheltuielilor excesive, vinderea activelor băncii la un preț sub valoarea reală a acestora, asumarea obligațiilor nerezonabile, angajarea în relații de afaceri cu o persoană insolventă, omiterea colectării creanțelor băncii la scadență sau în orice alt mod, contrar bunei administrări, care diminuează intenționat patrimoniul băncii.

În asemenea ipoteze, răspunderea penală se va aplica în corespundere cu prevederile art. 252 alin. (3) CP, și nu a altei norme din Codul penal.

În altă ordine de idei, la aplicarea răspunderii conform art. 253 alin. (1) CP nu urmează a fi reținută norma incriminată la art. 352¹ și 361 CP, ținând cont că ultimele constituie norme generale, în raport cu art. 253 alin.(1) CP, respectiv - regulile de calificare indicate la art. 116 CP impun o asemenea soluție.

În continuarea studiului întreprins urmează să abordăm și oportunitatea disocierii infracțiunilor specificate la art. 252 și 253 CP de infracțiunea de evaziune fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor (art. 244 CP), reieșind din rațio-

amentul că făptuitorul, în realizarea intenției infracționale de a crea/agrava sau de a declara în mod fals insolvența debitorului, se poate contrapune cu fapta prejudiciabilă a infracțiunii de evaziune fiscală în aspectul ce ține de includerea în documente contabile, fiscale sau financiare a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile care nu au la bază operațiuni reale ori care au la bază operațiuni ce nu au existat.

Cu toate acestea, în cazul infracțiunii indicate la art. 244 CP, prezența scopului special de neachitare la bugetul public național a impozitului, a taxei prevăzute de Codul fiscal, a contribuției de asigurări sociale de stat obligatorii etc. conturează relațiile sociale ocrotite de lege împotriva acestor fapte prejudiciabile, acestea fiind relațiile sociale cu privire la formarea bugetului public național pe calea îndeplinirii de către întreprinderile, instituțiile sau organizațiile contribuabile a obligațiilor fiscale, iar, datorită specificului său, această infracțiune nu are victimă, însă calitatea de creditor o poate avea statul.

În consecință, apreciem că între infracțiunile legate de insolvență și cele legate de evaziune fiscală există o concurență de normă generală (art. 244 CP) – normă specială (art. 252 sau 253 CP), iar respectând regula fixată la art. 116 CP, urmează a fi aplicată doar norma specială.

Dacă făptuitorul, pe lângă faptul că folosește (prin prezentarea în instanța de judecată) actele false prin care se anunță insolvența debitorului, le mai și confecționează și/sau le deține (având la acel moment intenția să le folosească ulterior prin a le depune în instanța de judecată), nu va fi necesară calificarea suplimentară conform art. 361 CP. Or, în condițiile descrise, confecționarea și/sau deținerea actelor false prin care se anunță insolvența debitorului, dacă se urmărește folosirea ulterioară a acestora prin a le depune în instanța de judecată, reprezintă nu altceva decât pregătirea de infracțiunea prevăzută la alin.(1) art. 253 CP. În ipoteza în care o persoană confecționează și/sau deține actele false prin care se anunță insolvența debitorului, pentru ca acestea să fie folosite (prin prezentarea în instanță) de către o altă persoană, prima dintre aceste persoane va răspunde pentru complicitate la infracțiunea specificată la alin. (1) art. 253 CP. Nici în acest caz nu va fi necesară calificarea suplimentară conform art. 361 [7, p. 560].

În altă ordine de idei, consemnăm că în Codul contravențional [2] este prevăzută răspunderea pentru încălcarea legislației cu privire la insolvență, manifestată prin: nedepunerea de către debitor a cererii introductive, dacă există unul din temeiurile de intentare a procesului de insolven-

bilitate; depunerea de către debitor a cererii de intentare a procesului de insolabilitate fictivă; tănuirea de administratorul provizoriu a documentelor activității economice și a documentelor de evidență contabilă; publicarea ori divulgarea în alt mod a informațiilor privind insolabilitatea debitorului până la data intentării procesului de insolabilitate; depunerea de către o persoană, în mod intenționat, fără existența unui temei de insolabilitate, a cererii de intentare a procesului de insolabilitate contra debitorului pentru a aduce prejudicii reputației comerciale a acestuia (art. 288 Cod contravențional).

În acest sens, remarcăm că corespondent al alin.(1) art. 252 și alin.(1) art. 253 CP este art. 288 din Codul contravențional.

Se poate menționa că, în acest caz, criteriul de delimitare îl constituie gradul de pericol social al faptei, având la bază mărimea daunelor produse, ceea ce presupune că, pentru a fi aplicabil alin.(1) art. 252 sau alin.(1) art. 253 din Codul penal, este necesar ca prin fapta prejudiciabilă să se cauzeze un prejudiciu sub forma daunelor în proporții mari, care, în corespundere cu art. 126 CP, reprezintă un prejudiciu mai mare de 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

Concomitent, art. 288 din Codul contravențional prevede și răspunderea pentru depunerea unei cereri fictive de intentare a procesului de insolabilitate, având la bază un scop special, și anume - de a aduce prejudicii reputației comerciale a debitorului împotriva căruia a fost depusă cererea de intentare a procesului de insolabilitate.

Astfel, chiar dacă mărimea daunelor cauzate în urma săvârșirii faptei de anunțare falsă a insolabilității debitorului depășește daunele în proporții mari, însă făptuitorul a urmărit scopul de a aduce prejudicii reputației comerciale a debitorului, răspunderea se va aplica în baza art. 288 din Codul contravențional, și nu a art. 253 alin.(1) din Codul penal, reieșind din faptul că norma penală nu asimilează, sub aspectul laturii subiective, existența scopului special indicat.

De asemenea, nu în ultimul rând, Legea nr. 149/2012 reglementează în art. 33 dreptul debitorului de a fi despăgubit, în cazul în care împotriva acestuia a fost depusă o cerere de intentare a procesului de insolabilitate, fără existența unui temei.

Totodată, Legea nr. 149/2012 în Capitolul XIII instituie răspunderea membrilor organelor de conducere ale debitorului pentru faptele care au cauzat sau agravat starea de insolabilitate, ceea

ce, în esență, reprezintă o categorie a răspunderii civile delictuale, care poate surveni în cazul în care se întrunesc condițiile necesare, adică fapta ilicită, prejudiciul, legătura causală între faptă și prejudiciu, inclusiv vinovăția.

Aplicarea față de persoanele responsabile a sancțiunilor civile nu exclude tragerea la răspundere penală sau contravențională, în acest caz neîncălându-se principiul *non bis in idem*. Condiția sine qua non pentru a atrage răspunderea organelor de conducere este ca acestea să fi săvârșit faptele care au contribuit la starea de insolvență a debitorului cu intenție [1, p. 837].

În concluzie, putem afirma că infracțiunile legate de insolabilitate dețin trăsături specifice care necesită a fi scoase în evidență și luate în considerație la calificarea infracțiunilor, particularizându-se, în special, prin ambianța săvârșirii acestora, calitatea specială a subiectului, precum și, în unele cazuri, existența scopului special.

În principal, urmarea prejudiciabilă este criteriul esențial de demarcație între ilicitul penal și cel contravențional în materia faptelor socialmente periculoase legate de insolabilitate, iar aplicarea răspunderii subsidiare față de membrii organelor de conducere ale debitorului pentru faptele care au cauzat sau agravat starea de insolabilitate nu exclude tragerea la răspundere penală sau contravențională.

Referințe bibliografice:

1. Adam I., Adam A.R. *Codul insolvenței, Titlul II. Procedura insolvenței (art. 1-5, 38-196, 197-203). Comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2016. 938 p.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova. Nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 78-84.
3. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
4. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 07 martie 2017. Dosar nr. 1ra-25/2017. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8281 (vizitat 02.02.2021)
5. Lebedinschi A. *Răspunderea penală pentru insolabilitatea fictivă*. Teză de doctor. Chișinău, 2018. 206 p.
6. Legea insolabilității. Nr. 149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197.
7. Stati V. *Infracțiuni economice. Note de curs*. Ediția a III-a, revizuită și actualizată până la data de 1 mai 2019. Chișinău: CEP USM, 2019. 600 p.

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

CZU: 347.5

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).05](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).05)

CAZURI DE CONVERSIUNE A ACTULUI JURIDIC CIVIL ÎN MATERIE DE OBLIGAȚII

Mariana ȘARGAROVȘCHI,
doctorand USM

<https://orcid.org/0000-0003-1928-4448>

SUMAR

Conversiunea, ca modalitate de îndreptare a cauzelor de nulitate ale actului juridic civil, care constă în valorificarea într-o manieră transformată a manifestării de voință valabil exprimată într-un act juridic civil lovit de nulitate într-un act juridic civil subsecvent, dispune de aplicabilitate în diverse materii ale dreptului civil. Prezenta lucrare se focusează pe identificarea și analiza unor ipoteze de conversiune din sfera obligațiilor civile, care pot fi deduse din economia normelor Codului civil. Astfel, am reținut că manifestarea de voință, care, nulă ca și înstrăinare, poate valora antecontract de înstrăinare, iar la această ipoteză a conversiunii am atribuit conversiunea unui act juridic de dispoziție asupra unui bun, încheiat cu încălcarea interdicției de înstrăinare și cu încălcarea clauzei de inalienabilitate, precum și conversiunea actului juridic de înstrăinare a unui bun proprietate comună în devălmășie făcute de un soț, fără acordul celuilalt soț. De asemenea, suntem în prezența unui caz de conversiune a actului juridic în situația în care un act de constituire a unei garanții personale autonome lovit de nulitate absolută va putea valora act de constituire a unei fidejusiuni. Conversiunea poate avea loc și în caz de nulitate a cambiei, care poate valora înscris ce atestă o creanță (confirmare de datorie).

Cuvinte-cheie: *conversiune, nulitate, act juridic, antecontract, clauză de inalienabilitate, fidejusiune, garanție autonomă, cambie.*

CASES OF CONVERSION OF THE CIVIL LEGAL ACT IN TERMS OF OBLIGATIONS

SUMMARY

The conversion, as a way of correcting the causes of nullity of the civil legal act, which consists in capitalizing in a transformed manner the manifestation of valid will expressed in a civil legal act struck by nullity in a subsequent civil legal act, has applicability in various matters of civil law. This paper focuses on the identification and analysis of conversion hypotheses in the field of civil obligations, which can be deduced from the norms of the Civil Code. Thus, the author noted that the manifestation of will, which, void as alienation, may be worth pre-contract of alienation, and to this hypothesis of conversion the author attributed the conversion of a legal act of disposition on a good, concluded in violation of the prohibition of alienation and with the violation of the inalienability clause, as well as the conversion of legal alienation of a common property made by one spouse without the consent of the other spouse. There is also a case of conversion of the legal act in the situation in which an act of constituting an autonomous personal guarantee struck by absolute nullity will be able to be valid as an act of constitution of a surety. The conversion can also take place in case of nullity of the bill of exchange, which can be valued as a writing certifying a claim (confirmation of debt).

Key-words: *conversion, nullity, legal act, pre-contract, inalienability clause, surety, autonomous guarantee, bill of exchange.*

Doctrina identifică un șir de cazuri de conversiune a actelor juridice lovite de nulitate, care, la modul general, pot fi grupate în cazuri de conversiune în materie succesorală și cazuri de conversiune în materie de obligații. Ținând cont de complexitatea materiei avute în vedere, dar și de necesitatea unei abordări complexe, dedicăm acest

studiu cazurilor de conversiune a actului juridic civil în materie de obligații. Aceste cazuri, consacrate de doctrină, vor fi supuse analizei prin filtrul reglementărilor Codului civil al Republicii Moldova [7], atât până la modernizarea acestuia, cât și în redacția în vigoare de la 1 martie 2019, în vederea identificării posibilității aplicării acestora în condițiile sistemului nostru juridic.

A. Conversiunea unui contract lovit de nulitate într-un antecontract

Cu privire la această varietate a conversiunii actului juridic lovit de nulitate se afirmă că manifestarea de voință, care, nulă ca și vânzare, valorează antecontract de vânzare [15, p. 87-88; 9, p. 238-239; 2, p. 188; 3, p. 235; 11, p. 1023; 5, p. 266]. Mai mult decât atât, se consideră că „conversiunea contractului în antecontract reprezintă o veritabilă ipoteză de conversiune și pare a fi, din punct de vedere practic, domeniul predilect de manifestare a acestui procedeu juridic” [16, p. 161].

Un prim exemplu oferit de doctrină în acest sens este valoarea de antecontract a manifestării de voință nevalabile drept contract de vânzare din cauza lipsei formei autentice cerute de lege *ad validitatem* [16, p. 161-162].

Codul nostru civil impune forma autentică pentru actele de înstrăinare a bunurilor imobile și de grevare a acestora cu drepturi reale limitate (art. 323 lit. a) Cod civil). Astfel, nerespectarea formei autentice pentru un contract de vânzare-cumpărare a unui bun imobil sancționează actul în cauză cu nulitate (art. 324 alin. (1) Cod civil), care va fi una absolută (art. 327 alin. (1) Cod civil), pornind de la premisa că solemnitatea formei autentice a actului juridic civil este o chestiune de ordine publică, iar nulitatea în acest caz ocrotește un interes general. În acest context, apare întrebarea: poate fi convertit în antecontract un contract de vânzare-cumpărare a unui imobil lovit de nulitate pe motiv de nerespectare a formei autentice?

Conform art. 999 alin. (1) Cod civil, antecontractul este contractul prin care o parte (promitent) se obligă față de cealaltă parte (beneficiar) să încheie în viitor un alt contract (contractul definitiv) la cererea beneficiarului; această obligație poate fi asumată și de către ambele părți. Totodată, alin. (2) al articolului citat prevede că antecontractul trebuie să prevadă clauzele esențiale ale contractului definitiv și să fie încheiat în forma cerută de lege pentru contractul definitiv, sub aceeași sancțiune. Deoarece un contract de vânzare-cumpărare a unui imobil trebuie îmbrăcat în formă autentică, și un antecontract de vânzare-cumpărare a unui bun imobil, la fel, urmează a fi încheiat în această formă. În caz contrar, și antecontractul este lovit de nulitate absolută.

Deducem din aceste norme concluzia că un contract de vânzare-cumpărare a unui imobil nul pentru nerespectarea formei autentice nu se poate converti într-un antecontract de vânzare-cumpărare, din același motiv – nerespectarea formei autentice. Or, nu este posibil ca un contract de vânzare-cumpărare nul din cauza nerespectării formei autentice să producă efectele unui antecontract a cărui formă autentică ar fi respectată. Lipsa formei autentice afectează valabilitatea ambelor acte juridice, atât a actului juridic inițial, cât și a potențialului act subsecvent.

Deci, în condițiile legale impuse de normele Codului civil, convertirea unui contract de înstrăinare sau grevare a unui bun imobil pe motiv de nerespectare a formei cerute *ad validitatem* într-un antecontract nu este posibilă. O astfel de ipoteză de conversiune ar fi fost posibilă doar dacă normele legale cu privire la antecontract nu ar fi cerut pentru valabilitatea acestuia aceeași formă ca și pentru contractul definitiv, sub aceeași sancțiune.

Într-o altă ordine de idei, posibilitatea de convertire a unui contract de vânzare-cumpărare nul pentru nerespectarea condițiilor de formă într-un antecontract a fost criticată de doctrină [20, p.44], pornind de la următoarele: în cazul vânzării lovite de nulitate pentru nerespectarea formei *ad validitatem*, reiese că rezultatul aplicării conversiunii nu poate fi acela de a atribui unei asemenea manifestări de voință aptitudinea de a produce drepturile și obligațiile pe care legea le recunoaște numai unei vânzări valabil încheiate, dintre care se distinge obligația de a da, adică efectul transmiterii proprietății de la vânzător la cumpărător. Or, a afirma că, prin conversiune, contractul de vânzare-cumpărare lovit de nulitate valorează antecontract de vânzare-cumpărare și că, mai departe, acest antecontract generează obligația de a da, înseamnă a ignora atât efectul general al nulității, cât și rațiunea conversiunii.

Reținem însă că incapacitatea antecontractului de a da naștere unei obligații de a da, pe care a avut-o în vedere contractul de vânzare-cumpărare lovit de nulitate, nu semnifică nicidecum imposibilitatea de convertire a unui astfel de contract nul într-un antecontract. Or, conversiunea presupune nașterea unui act juridic subsecvent valabil, care produce efecte juridice diferite față de cele urmărite prin încheierea actului juridic inițial. Respectiv, diferența de efecte juridice dintre contractul de vânzare-cumpărare și antecontractul de vânzare-cumpărare, dimpotrivă, vorbesc despre lipsa de impedimente în calea recunoașterii posibilității de conversiune în cazul analizat. Doar că o astfel de conversiune urmează a fi căutată în alte ipoteze decât cea a contractului de vânzare-cumpărare lovit de nulitate pentru vicii de formă.

O astfel de ipoteză este posibilă în caz de nulitate a actului juridic încheiat cu încălcarea interdicției de a dispune de bun, reglementată prin art. 344 Cod civil.

Conform art. 344 Cod civil, actul juridic prin care s-a dispus de un bun referitor la care, prin lege sau de instanța de judecată, sau de un alt organ abilitat, este instituită, în favoarea unor persoane, o interdicție cu privire la dispoziție, poate fi declarat nul de instanța de judecată la cererea persoanelor în favoarea cărora este instituită interdicția. Actul juridic nu poate fi anulat pe acest temei, dacă dobânditorul bunului nu a cunoscut și nici nu trebuia să cunoască despre interdicție sau dacă actul juridic stipulează expres că este încheiat sub condiția suspensivă a ridicării interdicției.

Un act juridic de dispoziție asupra unui bun, încheiat cu încălcarea interdicției de înstrăinare, este lovit de nulitate relativă, respectiv - nulitatea se produce doar în caz de declarare a acesteia prin hotărârea instanței de judecată, dar cu condiția că dobânditorul bunului a știut sau trebuia să știe despre interdicție, în special dacă părțile au omis să includă în act clauza expresă cu privire la condiția suspensivă a ridicării interdicției.

Într-un asemenea caz, contractul inițial care are ca obiect înstrăinarea bunului, anulat de instanța de judecată, se va putea converti într-un antecontract, din care o să rezulte obligația înstrăinătorului de a dispune de bun, cu condiția ridicării interdicției. Convertirea în antecontract în situația dată se justifică prin faptul că părțile au avut intenția de a efectua un transfer sau o constituire de drepturi reale asupra bunului plasat sub interdicție și și-au manifestat voința în acest sens odată cu încheierea contractului inițial. Având în vedere existența interdicției de a dispune de bun, despre care părțile erau sau trebuiau să fie în cunoștință de cauză, este neîndoielnic că părțile, în mod implicit, au prefigurat eventualul transfer sau constituire de drepturi reale asupra bunului plasat sub interdicție, cu condiția ridicării acesteia. Respectiv, manifestarea de voință a părților, inserată în contractul inițial, în cumul cu prefigurarea ridicării interdicției, este suficientă pentru ca această manifestare de voință să valoreze antecontract, mai ales în condițiile în care nulitatea contractului inițial nu este cauzată de vicii de formă, ceea ce acordă eficiență antecontractului din punctul de vedere al cerințelor de formă.

Acest antecontract va putea produce efectele sale cu ocazia ridicării interdicției. Dacă promitențul înstrăinător se va opune încheierii contractului definitiv de înstrăinare după decăderea interdicției, atunci beneficiarul dobânditor va putea recurge la mijlocul de executare silită atipică a drepturilor sale izvorâte din antecontract, prevăzute de art.

1000 Cod civil, și anume: în cazul neexecutării fără justificare a obligației promitentului de a încheia contractul definitiv, beneficiarul poate cere instanței de judecată să pronunțe o hotărâre care să țină loc de contract definitiv.

Odată ce voința de a converti actul inițial într-un alt act urmează a fi invocată în fața instanței de judecată pentru a definitiva faptul juridic complex generator al conversiunii, respectiv - odată ce conversiunea are caracter judiciar și operează prin intermediul unei acțiuni în constatare, considerăm posibilă formularea cerinței de constatare a conversiunii contractului inițial în antecontract, cu ocazia înaintării acțiunii cu privire la pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract definitiv.

O situație similară, din punctul de vedere al convertirii unui act juridic de dispoziție lovit de nulitate într-un antecontract, poate fi atestată prin prisma normelor de la art. 506-508 Cod civil cu privire la clauza de inalienabilitate. Potrivit art. 506 alin. (1) Cod civil, prin contract sau testament, se poate interzice înstrăinarea unui bun, însă numai pentru o durată de cel mult 49 de ani și dacă există un interes serios și legitim. Într-o noțiune oferită de doctrină, clauza de inalienabilitate reprezintă o „dispoziție convențională sau voluntară prin intermediul căreia părțile implicate se înțeleg asupra scoaterii unui anumit bun din circuitul civil general, în anumite condiții și pentru o anumită perioadă de timp” [10, p. 222].

Încheierea unui act subsecvent cu încălcarea clauzei de inalienabilitate se sancționează cu nulitate. În acest sens, conform art. 508 alin. (2) Cod civil, atât înstrăinătorul, cât și terțul, dacă inalienabilitatea s-a stipulat în favoarea acestora, pot să ceară anularea actului de înstrăinare subsecvent, încheiat cu nerespectarea clauzei de inalienabilitate. Actul subsecvent anulabil este actul juridic care a fost încheiat ulterior între dobânditorul inițial, care era obligat să respecte clauza de inalienabilitate, și o altă persoană, careia i-a fost transmisă proprietatea [1, p. 749].

Clauza de inalienabilitate ocrotește un interes particular, care poate fi fie al dispunătorului (spre exemplu, acesta își rezervă uzufructul bunului și vrea să-și garanteze drepturile, asigurându-se că va avea mereu de a face cu același proprietar), al dobânditorului (reputat ca prodigiu) sau chiar al unui terț, căruia gratificatul trebuie - ca o sarcină a liberalității - să-i plătească o rentă viageră [1, p. 746]. Respectiv, în cazul nulității actului subsecvent suntem în prezența unei nulități relative. Pe drept cuvânt se menționează că în această situație legea prevede posibilitatea de a se cere anularea actului, ceea ce înseamnă că suntem în prezența unei nulități relative a actului subsecvent

[4, p. 96]. Sunt anulabile nu numai actele prin care s-a transmis dreptul de proprietate asupra unui bun cu nerespectarea clauzei de inalienabilitate, ci și acelea prin care s-a constituit un drept real de garanție asupra aceluși bun, cum ar fi ipoteca sau gajul, pentru că acestea din urmă acte conțin în ele pericolul înstrăinării în caz de urmărire silită [4, p. 96; 1, p. 749].

Cu ocazia anulării actului juridic subsecvent, încheiat cu nerespectarea clauzei de inalienabilitate, acesta se poate converti și el într-un antecontract. Astfel, de exemplu, o vânzare-cumpărare anulată pentru încălcarea clauzei de inalienabilitate de către vânzător poate valora antecontract de vânzare-cumpărare, care va putea fi executat silit în urma încetării acțiunii clauzei de inalienabilitate stipulate.

Pot fi identificate câteva ipoteze de încetare a clauzei de inalienabilitate. Întâi de toate, clauza de inalienabilitate încetează odată cu expirarea termenului pentru care a fost stipulată. Clauza de inalienabilitate este una esențialmente temporară. Reieșind din prevederile citate ale art. 506 Cod civil, acțiunea clauzei de inalienabilitate este de cel mult 49 de ani, părțile, desigur, având posibilitatea de a stabili un termen mai mic. Într-o altă ordine de idei, cel ținut de obligația de inalienabilitate (dobânditorul) poate solicita instanței de judecată să fie autorizat să dispună de bun chiar înainte de împlinirea termenului pentru care a fost stipulată inalienabilitatea, și anume: dacă a dispărut interesul care a justificat clauza de inalienabilitate sau când un interes superior o impune [6, p. 36]. Această prerogativă a dobânditorului bunului cu clauză de inalienabilitate rezultă din prevederile art. 506 alin. (2) Cod civil. Pe de altă parte, încetarea efectelor clauzei de inalienabilitate poate avea loc și prin renunțarea la clauză a celui care a stipulat-o, iar, în funcție de împrejurările concrete, o asemenea renunțare ar putea echivala cu o modificare a actului juridic în care a fost prevăzută clauza de inalienabilitate, nemaifiind necesară intervenția instanței [6, p. 36].

În toate ipotezele descrise mai sus cu privire la încetarea acțiunii clauzei de inalienabilitate, antecontractul în care se convertește un act de înstrăinare încheiat cu încălcarea clauzei de inalienabilitate va putea fi executat silit pe calea pronunțării unei hotărâri judecătorești care să țină loc de contract (art. 1000 alin. (1) Cod civil).

Un alt caz de conversiune în materie contractuală nominalizat de doctrină este cel al nulității înstrăinării unui bun proprietate comună în devălmășie, făcută de un soț fără acordul celuilalt soț [17, p. 472; 22, p. 209; 8, p. 340]. Acesta va putea valora antecontract, care va cuprinde obligația soțului înstrăinător de a obține consimțământul celuilalt

soț, desăvârșind astfel înstrăinarea prin întrunirea consimțământului ambilor soți.

În această materie Codul civil instituie o nulitate relativă a actelor de dispoziție asupra bunurilor comune ale soților, săvârșite de unul dintre soți fără acordul celuilalt soț (art. 570 Cod civil). Întâi de toate, legiuitorul, conform tradiției, instituie mandatul tacit reciproc al coproprietarilor în ceea ce privește bunurile mobile comune (art. 570 alin. (1) Cod civil), după care urmează regula unanimității pentru actele de dispoziție asupra bunurilor imobile (art. 570 alin. (2) Cod civil). În fine, încălcarea restricțiilor la încheierea actelor de dispoziție asupra bunurilor proprietate comună în devălmășie se sancționează cu nulitate relativă, dar numai dacă terțul dobânditor este de rea-credință (art. 570 alin. (3) Cod civil).

Astfel, dacă actul de dispoziție asupra unui bun mobil proprietate comună în devălmășie este anulat în condițiile în care dobânditorul a știut sau trebuia să știe despre acordul care limitează dreptul de dispoziție sau dacă actul de dispoziție asupra unui bun imobil proprietate comună în devălmășie este anulat în condițiile în care dobânditorul a știut sau trebuia să știe despre faptul că ceilalți coproprietari devălmași sunt împotriva încheierii actului juridic sau că nu a fost cerut acordul la înstrăinare, un astfel de act se poate converti într-un antecontract. Din acest antecontract va rezulta obligația înstrăinătorului de a obține consimțământul celuilalt coproprietar pentru înstrăinarea definitivă a bunului, iar din moment ce un astfel de consimțământ va fi obținut, iar contractul definitiv nu va fi încheiat, beneficiarul dobânditor, conform antecontractului, va putea recurge la executarea silită a antecontractului.

Trebuie menționat aici că obligația înstrăinătorului de a obține consimțământul celuilalt coproprietar pentru înstrăinarea definitivă a bunului aproprie acest caz de conversiune de promisiunea faptei altuia și, în acest context, în mod firesc, apare întrebarea: va putea, prin conversiune, să ia naștere o promisiune a faptei altuia?

Promisiunea faptei altuia este reglementată la art. 1088 Cod civil, dar care nu oferă o noțiune a acesteia. În literatura de specialitate promisiunea faptei altuia, supranumită convenție *de porte-fort*, este acel contract sau clauză într-un contract prin care o persoană – debitorul – se obligă față de creditor să obțină consimțământul unei terțe persoane de a încheia un contract sau a ratifica un contract deja încheiat [18, p. 102; 19, p. 151]. Aceasta dă naștere în sarcina debitorului a unei obligații de a face și, în același timp, de rezultat, și anume de a determina terțul să încheie un act juridic sau să ratifice un act juridic deja existent [18, p. 104; 19, p. 154].

Încălcarea promisiunii faptei altuia dă naștere la daune-interese. Astfel, conform art. 1088 alin. (1) Cod civil, partea contractantă (promitentul) care s-a obligat la a determina un terț să încheie sau să ratifice un act ori să execute o altă prestație trebuie să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți, dacă nu a reușit să determine terțul.

Ipoteza unei înstrăinări a bunului proprietate comună în devălmășie lovită de nulitate ar sugera posibilitatea de conversiune într-o promisiune a faptei altuia, mai exact în promisiunea debitorului de a determina terțul să își dea consimțământul la ratificarea actului de înstrăinare. La caz, coproprietarul devălmaș înstrăinător în calitate de debitor al promisiunii faptei altuia ar avea obligația de a determina pe celălalt coproprietar să consimtă la ratificarea actului de dispoziție. În caz contrar, acest debitor va fi ținut să repare prejudiciile cauzate prin lipsa acordului coproprietarului.

În realitate, promisiunea faptei altuia nu va putea opera. Or, promisiunea faptei altuia de a ratifica actul de dispoziție presupune un act existent, viciul căruia este lipsa ratificării din partea terțului. Conversiunea, însă, presupune invalidarea totală a actului juridic inițial, fie pe temei de nulitate absolută, fie pe temei de nulitate relativă. Iar nulitatea sancționează actul cu efect retroactiv, ca și cum acesta nu a existat. Respectiv, în urma invalidării judiciare a actului de dispoziție săvârșit de un coproprietar devălmaș fără acordul celuilalt coproprietar, acesta din urmă nu mai are ce ratifica.

Respectiv, putem admite conversiunea unui act de dispoziție asupra unui bun proprietate comună în devălmășie lovit de nulitate pe motiv de lipsă a acordului unui coproprietar doar într-un antecontract.

B. Conversiunea unei garanții personale autonome în fidejusiune

Acest caz de conversiune operează în materia garanțiilor personale ale executării obligațiilor și constă în ipoteza în care o garanție personală independentă de obligația principală garantată se poate converti într-o fidejusiune [23, p. 501].

Garanțiile personale independente de obligația principală garantată erau cunoscute Codului civil înainte de modernizarea acestuia, fiind reglementată garanția bancară la art. 1246 Cod civil în redacția de până la 1 martie 2019. Conform acestuia, garanția bancară este un angajament scris, asumat de bancă sau de o altă instituție financiară (garant), la cererea unei alte persoane (ordonator), de a plăti creditorului ordonatorului (beneficiarului) o sumă de bani în baza cererii scrise a beneficiarului. Același articol, la alin. (4), consacră expres că obligația față de beneficiar, constituită prin garanție bancară, este independentă de datoria principală

pentru garantarea căreia a fost constituită, chiar dacă garanția face referire la aceasta.

Odată modernizat Codul civil, instituția garanțiilor personale independente a obținut o fizionomie nouă prin intermediul așa-numitelor „garanții personale autonome”. Garanția personală autonomă reprezintă obligația garantului asumată în folosul unui creditor, în scop de garanție, în care se prevede expres sau din care rezultă în chip neîndoielnic faptul că ea nu depinde de obligația pe care o altă persoană o datorează creditorului (art. 1638 alin. (3) Cod civil).

Diferența majoră care se observă între o garanție personală autonomă și fidejusiune este că fidejusiunea reprezintă o garanție personală accesorie, existența și întinderea căreia depinde de obligația principală garantată, pe când garanția personală autonomă este o garanție neaccesorie. Valabilitatea unei garanții personale autonome nu depinde de valabilitatea obligației principale garantate, iar executarea silită a acestei garanții nu este influențată de soarta obligației garantate. După cum se reține în doctrină, obligația de garantare izvorâtă dintr-o garanție autonomă nu se naște în lipsa obligației garantate, dar, odată născută, soarta ei nu mai depinde de soarta obligației „principale” [1, p. 2406].

Din sensul normelor Codului civil, garanțiile personale autonome nu se aplică în relațiile dintre profesioniști și consumatori, fiind pasibile de aplicat fie în relațiile dintre profesioniști, fie în relațiile dintre neprofesioniști, câmpul predilect al utilizării acestora fiind, desigur, în relațiile dintre profesioniști. Concluzia se deduce din prevederile art. 1662 Cod civil, cu care debutează secțiunea dedicată garanțiilor personale acordate de consumator și din care rezultă că un consumator poate constitui o garanție personală în favoarea unui profesionist doar sub forma fidejusiunii.

În așa fel, în cazul acordării unei garanții personale autonome de către un garant consumator, o astfel de garanție personală va fi lovită de nulitate și se va putea converti într-o fidejusiune, dacă sunt întrunite condițiile acesteia din urmă. În acest sens, alin. (3) al articolului respectiv dispune expres: „Dacă s-a stipulat că garanția personală este autonomă, această stipulație este lovită de nulitate absolută și se consideră că garanția este o fidejusiune, cu condiția că sunt îndeplinite celelalte condiții de validitate a fidejusiunii”.

Suntem, astfel, în prezența unui caz de conversiune a actului juridic ce rezultă nemijlocit din normele Codului civil, în care un act juridic de constituire a unei garanții personale autonome, lovit de nulitate absolută (contract sau act juridic unilateral, după cum rezultă din art. 1634 Cod civil), va putea valora act de constituire a unei fidejusi-

uni. Chiar dacă e vorba de două garanții personale, efectul juridic pe care îl va produce conversiunea în asemenea caz este unul distinct de cel avut în vedere la încheierea actului inițial, odată ce însăși fidejusiunea produce efecte juridice distincte de cele ale unei garanții personale autonome. În acest sens, pe lângă faptul că fidejusiunea este o garanție personală accesorie, iar garanția personală autonomă – neaccesorie, în cazul fidejusiunii garantul poate opune creditorului excepțiile proprii ale debitorului garantat, pe când în cazul garanției personale autonome garantul nu dispune de o astfel de prerogativă. El este îndreptățit să invoce doar excepțiile sale personale, pe care le are împotriva creditorului în legătură cu garanția sau alt raport juridic dintre ei (art. 1651 alin. (2) Cod civil).

C. Conversiunea cambiei într-o confirmare a datoriei

Un caz de conversiune în materie de obligații, formulat pe cale jurisprudențială și reținut de doctrina rusă, este cel al conversiunii cambiei într-o confirmare de datorie [23, p. 501].

Legea cambiei [14] ne oferă o explicație a ceea ce înseamnă cambie la art. 1: „*Cambia este un titlu de credit care reprezintă o creanță scrisă... ce oferă posesorului acesteia dreptul cert și exigibil de a cere la scadența creanței de la debitor, iar în caz de neonorare a acestei cereri - și de la alte persoane obligate prin cambie, achitarea sumei de bani indicată*”.

Într-o noțiune precisă, formulată de doctrină, „cambia este un titlu de credit la ordin, formal și complet, cuprinzând obligația necondiționată, autonomă, abstractă și solidară de a plăti sau de a dispune să se plătească o sumă determinată de bani la scadență și la locul convenit, care este negociabil prin gir și beneficiază de o procedură de execuție eficace și promptă” [13, p. 18].

Unul dintre caracterele fundamentale ale cambiei este cel abstract față de raportul obligațional pe baza căruia este emisă. Astfel, cambia este un titlu abstract, cu o cauză care nu condiționează valabilitatea obligației ce o conține [12, p. 134]. Cauza nu este aparentă în conținutul titlului și nu are eficiență în raporturile cambiale [13, p. 13].

Cambia poate fi de două feluri: simplă sau trată. Cambia simplă, numită și bilet la ordin, este un titlu de credit prin care trăgătorul se obligă să plătească imediat sau la scadență o sumă anumită prezentatorului titlului sau persoanei indicate în titlu, sau la ordinul acestei persoane (art. 1800 alin. (2) Cod civil, art. 1 din Legea cambiei), iar trata este un titlu de credit care reprezintă o creanță scrisă, cuprinzând ordinul necondiționat dat de trăgător (emitent) către tras (plătitor) de a plăti imediat sau la scadență o sumă anumită prezentatorului cambiei sau persoanei indicate în cambie, sau la ordinul

acestei persoane (art. 1800 alin. (1) Cod civil, art. 1 din Legea cambiei).

Distincția dintre cele două titluri de credit constă în aceea că, atunci când titlul cuprinde obligația de a plăti, acest titlu este un bilet la ordin, iar atunci când titlul cuprinde obligația de a face să se plătească, acest titlu este o trată [12, p. 127].

După cum rezultă din noțiunea cambiei, aceasta reprezintă un titlu de credit formal, pentru valabilitatea căruia sunt necesare de respectat un șir de cerințe cu privire la forma și conținutul înscrisului în care este încorporată creanța cambială. Cerințele respective se conțin în art. 4 al Legii cambiei cu referire la trată și art. 63 al Legii cambiei cu referire la biletul la ordin. Titlul în care lipsește una din mențiunile prevăzute la art. 4 sau 63, după caz, nu are valoarea unei cambii (art. 5 și 64 din Legea cambiei). În așa fel, nerespectarea formalităților prescrise pentru întocmirea unei cambii are drept efect nulitatea absolută a titlului de credit.

Nulitatea titlului de credit, sub forma unei trate sau a biletului la ordin, nu semnifică, însă, faptul că voința manifestată cu ocazia perfectării titlului în cauză nu poate produce efecte juridice, ci ea poate valora act de confirmare a datoriei ce rezultă din înscrisul întocmit.

Într-o speță dedusă în fața instanțelor judecătorești din România s-a statuat că, dacă emitentul și beneficiarul sunt necomercianți, biletul la ordin emis în asemenea condiții este nul, ca titlu comercial de valoare, neputând produce efectele prevăzute de lege special [21, p. 36]. În același timp, s-a reținut că „biletele la ordin sunt valabile ca înscrisuri sub semnătură privată, creditorul putând solicita instanței, pe calea unei acțiuni civile, recunoașterea drepturilor născute din raporturile juridice încheiate cu debitorul, în cadrul aceluși proces putând produce aceste înscrisuri pentru dovedirea pretențiilor sale” [21, p. 38-39].

La prima vedere, în situația analizată conversiunea are efect pur formal, în sensul că un înscris cambial se convertește într-un simplu înscris, sub semnătură privată, care atestă o creanță, dar în realitate conversiunea produce și efecte de ordin substanțial. Și aceasta - în virtutea faptului că titlul de credit avut în vedere inițial de părți, ce ar fi cuprins o obligație necondiționată, autonomă și abstractă de a plăti o sumă determinată de bani, obține valoarea unui titlu (înscris sub semnătură privată) ce atestă o creanță simplă, neautonomă și causală. Iar creditorul, cu ocazia valorificării silite a dreptului său de creanță, va trebui să facă dovada cauzei datoriei atestate prin titlu.

Pornind de la distincția dintre trată, care cuprinde obligația de a face să se plătească o sumă determinată de bani, și biletul la ordin, care cuprinde obligația de a plăti, considerăm că, de regulă, se

va putea converti în confirmare de datorie anume un bilet la ordin întocmit cu nesocotirea cerințelor stabilite de lege.

Este de menționat că, aceste cazuri de conversiune, analizate supra, nu reprezintă o listă exhaustivă de ipoteze de conversiune în materie de obligații, care pot fi deduse din normele legislației noastre civile. La operațiunea juridică a conversiunii se poate recurge într-un număr infinit de cazuri în care sunt prezente premisele corespunzătoare și se întrunesc elementele faptului juridic al conversiunii actului juridic civil.

În acest sens, cercetarea conversiunii și identificarea diferitor ipoteze în care aceasta este operantă reprezintă o necesitate stringentă a circuitului civil al bunurilor. Or, prin atenuarea impactului nulității asupra actului juridic civil inițial, conversiunea stimulează partea sau părțile actului juridic inițial să valorifice voința încorporată în actul juridic inițial, desființat în partea în care aceasta este capabilă să producă efecte juridice, și, în consecință, facilitează continuitatea circuitului civil cu privire la bunurile și valorile care fac obiectul actelor juridice convertibile.

Referințe bibliografice:

- Baias F.A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I. (coordonatori). *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2014. 2917 p.
- Beleiu G. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Șansa, 1992. 440 p.
- Beleiu G. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Universul Juridic, 2003. 599 p.
- Bîrsan C. *Drept civil. Drepturile reale principale*. București: Hamangiu, 2015. 486 p.
- Boroî G., Anghelescu C.A., Nazat B. *Curs de drept civil. Partea generală*. București: Hamangiu, 2012. 422 p.
- Boroî G., Anghelescu C.A. *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*. București: Hamangiu, 2013. 385 p.
- Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86. În vigoare din 12 iunie 2003.
- Cosma D. *Teoria generală a actului juridic civil*. București: Editura Științifică, 1969. 490 p.
- Cosmovici P. (coordonator). *Tratat de drept civil. Volumul I. Partea generală*. București: Editura Academiei R.S.R., 1989. 360 p.
- Crăciunean L.M. *Limitele dreptului de proprietate privată imobiliară*. București: Wolters Kluwer, 2009. 392 p.
- Dogaru I. (coordonator). *Bazele dreptului civil. Volumul I. Teoria generală*. București: C.H. Beck, 2008. 1362 p.
- Dumitrescu A.D. *Titlurile de valoare. Reglementare. Doctrină. Jurisprudență*. București: C.H. Beck, 2011. 410 p.
- Economu R. *Manual practic de drept cambial*. București: Lumina Lex, 1996. 352 p.
- Legea cambiei. Nr. 1527 din 22 iunie 1993. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1993, nr. 10. În vigoare din 30 octombrie 1993.
- Mihuță I. *Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1975-1980*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982. 332 p.
- Paziuc C. Probleme teoretice și practice privind conversiunea actului juridic civil. În: *Revista română de drept privat*, 2011, nr.4, p. 120-167.
- Pop A., Beleiu G. *Curs de drept civil. Partea generală*. București, 1973. 616 p.
- Pop L. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Tratat*. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1998. 499 p.
- Pop L., Popa I.F., Vidu S.I. *Curs de drept civil. Obligațiile*. București: Universul Juridic, 2015. 688 p.
- Dumitrache B. Antecontractul de vânzare-cumpărare și promisiune sinalagmatică de vânzare-cumpărare. În: *Dreptul*, 2002, nr.2, p. 52-66.
- Popescu G.F. *Biletul la ordin, cecul și cambia. Jurisprudență comercială și penală*. București: Hamangiu, 2011. 240 p.
- Popescu T.R. *Dreptul familiei. Tratat. Vol. I*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1965. 367 p.
- Сделки, представительство, исковая давность. Постатейный комментарий к статьям 153-208 Гражданского кодекса Российской Федерации. Отв. ред. А.Г. Карапетов. Москва: М-Логос, 2018. 1264 с.

CZU: 347.72

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).04](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).04)

NATURA JURIDICĂ A RAPORTURILOR DINTRE SOCIETATEA COMERCIALĂ ȘI ADMINISTRATORUL ACESTEIA

Nicolae ȘOVA,
 *judecător la Judecătoria Chișinău
(sediul central),
formator INJ*

Irina MORARU,
*magistru în drept, audient INJ,
candidat la funcția de judecător*

SUMAR

Societatea comercială a fost concepută ca un organism autonom căruia legea îi conferea personalitate juridică. Conducerea societății comerciale este realizată de către administratorul acesteia în conformitate cu prevederile legale și actul constitutiv. În acest sens, evidențiem că administratorul reprezintă un organ esențial în structura organizatorică a societății comerciale, având atribuții atât în sfera gestiunii interne cât și în ceea ce privește relațiile cu terții, reprezentând societatea comercială.

În prezentul articol se face analiza naturii juridice a raporturilor dintre administratori și societatea comercială prin prisma cadrului normativ, a practicii judiciare și abordărilor doctrinare.

Cuvinte-cheie: societate comercială, împuterniciri, administrator, reprezentant, mandat.

LEGAL NATURE OF THE RELATIONS BETWEEN THE COMPANY AND HER ADMINISTRATOR

SUMMARY

The company was conceived as an autonomous body, to which the law gives legal personality. The management of the company is carried out by its administrator, in accordance with the legal provisions and the articles of incorporation. In this sense, we emphasize that the administrator is an essential body in the organizational structure of the company, having responsibilities both in the field of internal management, but also in terms of relations with third parties, representing the company.

This article is dedicated to the analysis of the legal nature of the relations between administrators and the company in terms of the normative framework, judicial practice and doctrinal approaches.

Key-words: company, powers, administrator, representative, mandate.

Pentru a-și îndeplini rolul său economic, societatea comercială a fost concepută ca un organism autonom căruia legea i-a conferit personalitate juridică. În doctrină societatea comercială este definită ca fiind o grupare de persoane constituită pe baza unui contract de societate care beneficiază de personalitate juridică și în care asociații se înțeleg să pună în comun anumite bunuri pentru exercitarea unor fapte de comerț în scopul realizării și împărțirii beneficiilor rezultate [4, p. 147-148].

Referitor la funcționarea societăților comerciale, aceasta vizează, în principiu, analiza a două instituții care alcătuiesc „centrul motor vital al funcționării societăților comerciale” - adunarea generală și administrarea societății.

Prin administrarea societății comerciale se înțelege conducerea și gestiunea acesteia, potrivit normelor legale și actului constitutiv, pentru obținerea rezultatelor urmărite.

Administrarea este realizată de un organ distinct de gestiune permanentă, compus din administratori. Ei au rolul să transpună în practică hotărârile

rările adunării generale [1, p. 306]. Art. 177 alin. (1) din Codul civil prevede, în acest sens, că persoana juridică își exercită, de la data constituirii, drepturile și își execută obligațiile prin administrator. Persoana juridică poate avea unul sau mai mulți administratori [5]. În acest sens, în practica judiciară din domeniul dat s-a notat că au calitatea de administrator persoanele fizice care, prin lege sau prin actul de constituire, sunt desemnate să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe seama persoanei juridice [8]. Astfel, se concluzionează că persoana juridică este un subiect distinct de persoanele care o compun și se manifestă în circuitul civil prin intermediul administratorului, adică își exprimă voința sa în relațiile cu exteriorul prin intermediul administratorului persoanei juridice, acesta reprezentând în sine organul executiv. De altfel, fiind înregistrată o persoană juridică, dar neavând un organ executiv, în persoana administratorului, capacitatea de exercițiu a acestei persoane juridice nu va putea fi realizată. Astfel, rezultă că de posibilitatea exprimării voinței, inclusiv de dizolvare a întreprinderii, dispune administratorul acesteia.

Conchidem că administratorii reprezintă un organism esențial în structura organizatorică a societății comerciale, având atribuții atât în sfera gestiunii interne cât și în ceea ce privește relațiile cu terții, reprezentarea societății. Astfel, specificăm că puterea de gestionare a societății comerciale permite administratorilor să realizeze următoarele acte: aprobarea statelor de funcții, aducerea la îndeplinire a hotărârilor adunării generale și a altor organe în subordonarea cărora se află, evidența contabilă, evidența statistică, asigurarea păstrării actelor și registrelor contabile, crearea condițiilor eficiente de muncă pentru angajați, stabilirea informației care constituie secret comercial și cercul de persoane care au acces la ea, exercită și alte atribuții care nu sunt de competența altor organe ale societății.

Cu referire la puterea de reprezentare a societății comerciale, aceasta le permite administratorilor să încheie contracte comerciale cu persoane terțe, să reprezinte societatea în relațiile cu autoritățile publice și în instanțele de judecată. De asemenea, administratorul poate însărcina alte persoane cu reprezentarea societății comerciale la încheierea, modificarea sau executarea actelor juridice.

Locul administratorului în cadrul structurii de organizare a societății este bine delimitat, dar în societățile comerciale moderne, mai ales în cele cu un număr mare de asociați, adevărata putere de decizie se concentrează în mâinile administratorilor profesioniști, care stabilesc politica economică a societății, adunarea generală nefăcând

altceva decât să o aprobe mecanic. Dat fiind faptul că în societățile mari pe acțiuni acționarii minoritari sunt mai degrabă investitori, interesați în a culege dividende cât mai însemnate, și mai puțin asociați, ghidați de ideea de a desfășura în comun o activitate profitabilă (*affectio societatis*), intervenția adunării generale a asociaților devine cu atât mai puțin necesară, mai inoportună, cu cât societatea e mai bine condusă de administratorii săi [9, p.60].

Pentru înțelegerea completă a mecanismului juridic privind funcționarea, drepturile, obligațiile și puterile conferite, încetarea funcției, stabilirea raporturilor cu terții și a răspunderii administratorilor, se impune, în prealabil, să analizăm natura juridică a relațiilor dintre societatea comercială și administratorul acesteia, natură juridică ce constituie una dintre problemele cele mai controversate ale dreptului societar.

Natura juridică a raporturilor dintre administratori și societatea comercială a cunoscut o interpretare diferită sub influența evoluției legislative, dar mai ales a vieții practice comerciale, un rol deloc neglijabil în soluțiile, uneori, diametral opuse, având, s-o recunoaștem, și potențialitatea polemică intrinsecă a acestei probleme.

În istoria doctrinei, dar și a jurisprudenței, s-au evidențiat mai multe opinii privind natura juridică a raporturilor dintre administratori și societatea comercială.

În concepția clasică a dreptului comercial, care a dominat doctrina și jurisprudența continentală în secolul XIX și începutul secolului XX, raporturile dintre administrator și societate au fost considerate raporturi izvorâte dintr-un contract de mandat de drept comun.

Ideea de bază a teoriei mandatului pornește de la realitatea că societatea comercială, fiind o entitate juridică colectivă, pentru a-și putea materializa voința proprie și a participa la raporturile juridice cu terții, este nevoită să acționeze ca un mandant și să delege unor persoane acele atribute de gerare și de reprezentare juridică [3, p. 8].

Pe măsura dezvoltării teoriei dreptului societăților comerciale, odată cu schimbarea viziunii privind persoana juridică, încă de la începutul secolului al XX-lea au apărut numeroase critici privind teoria mandatului, care, în final, au condus la abandonarea acesteia aproape în totalitate [11, p. 78]. S-a apreciat că această teorie nu este în măsură să aducă răspunsuri satisfăcătoare sau să clarifice următoarele chestiuni: pe cine reprezintă administratorul ca mandatar, pe acționarii de la care primește puterea ori societatea în numele căreia participă la raporturi juridice?; dacă, pentru săvârșirea unui delict, societatea urmează să răspundă în calitate de comitent (pentru altul) ori în mod direct (pen-

tru fapta proprie)? Este normal ca societatea să nu răspundă față de terți pentru datoriile contractate pe seama și în numele ei de către administrator, în cazul în care acesta și-a depășit atribuțiile.

Pornindu-se de la complexitatea funcției administratorului (în scopul buneii gestionării a patrimoniului societății comerciale, administratorul, pe lângă încheierea de acte juridice, este necesar să desfășoare și unele acte materiale), ca și de la finalitatea societății comerciale, în doctrina modernă au fost formulate mai multe puncte de vedere.

Astfel, având în vedere că funcția administratorului este marcată de exigențele ordinii publice, s-a susținut că ideea de mandat este absorbită de ideea mai largă a reprezentării. În consecință, raportul dintre administrator și societate nu ar mai fi un mandat pur și simplu, ci un mandat asemănător celui al tutorelui [4, p. 219].

Teoria reprezentării legale, dezvoltată la începutul acestui secol, domină în prezent doctrina occidentală. În esență, această teorie consideră că administratorul, în exercitarea funcțiilor sale, nu are voința colectivă a asociaților. Administratorii nu sunt subiecte de drept distincte de societatea comercială, ci sunt parte integrantă a acesteia, iar puterea lor nu izvorăște dintr-un contract încheiat între ei și societate, ci din lege. Astfel se explică de ce administratorii au unele puteri ce nu pot fi întrunite în persoana asociaților, cum sunt: puterea de a sta în justiție în numele societății, aptitudinea de a angaja societatea prin actele lor [7, p. 26].

Inspirați de curentul organicist, unii autori au considerat că administratorul este un organ prin care societatea își realizează activitatea. Mai tranșantă, practica judiciară a decis că administratorul sau administratorii societății sunt organe esențiale pentru funcționarea societății, ei reprezintă societatea față de terți, conduc interesele societății, veghează la aplicarea legii, statutelor și executarea deliberărilor adunării generale, iar în acest cadru lucrează cu depline puteri, sub rezerva de a da socoteală adunării generale [17, p. 81]. S-a observat că, în sens strict, administratorul nu poate fi un organ al societății, deoarece el nu contribuie la formarea voinței sociale, ci la executarea acestei voințe. În plus, această teorie nu lămurește care este natura juridică a raporturilor dintre administrator și societate.

Alți autori, pornind de la faptul că administratorul desfășoară o activitate permanentă și retribuită pentru societate, au considerat că raporturile juridice dintre administrator și societate ar fi un contract de muncă. Această concepție nu a fost acceptată, deoarece ponderea funcției administratorului este dată de actele juridice, iar nu de actele materiale, cum se întâmplă în cazul contractului de muncă.

În sfârșit, dintr-un alt punct de vedere, administratorul este deținătorul unei funcții sau oficiu de drept privat, ale cărui îndatoriri sunt stabilite de lege și actele constitutive ale societății comerciale, în care rolul primordial revine legii [17, p. 81]. S-a arătat că această concepție are meritul de a fi pus în evidență rolul legii în determinarea îndatoririlor administratorului. Numai că această concepție are și ea neajunsurile ei, în sensul că estompează rolul voinței asociaților.

Se argumentează, pe bună dreptate, că punctul de plecare în calificarea raporturilor dintre administratori și societatea comercială să fie dispozițiile art. 177 alin. (6) din Codul civil, care prevede că raporturilor juridice dintre persoana juridică și administrator li se aplică dispozițiile legale cu privire la reprezentare și mandat, dacă legea sau actul de constituire nu prevede altfel [5].

Conchidem că natura juridică a raporturilor dintre societatea comercială și administratori este de mandat comercial. Aceste raporturi sunt contractuale, deoarece administratorul este desemnat prin actul constitutiv sau prin hotărârea adunării asociaților. Astfel, mandatul încredințat administratorului poate fi cu sau fără reprezentare și este un mandat comercial, dar nu unul civil [10, p. 143].

Codul muncii, în art. 258-266, conține dispoziții care reglementează raporturile juridice ce apar între administrator și persoana juridică [6]. Acestea, însă, nu sunt aplicabile relațiilor în care administratorul este în același timp și proprietar al unității. Astfel, legislația muncii se aplică numai atunci când administratorul nu are calitatea de asociat sau membru al persoanei juridice.

Unii autori, pornind de la rolul administratorului în cadrul societății comerciale, prin viziunea rezultatului dintre interferența puterii de decizie cu puterea de reprezentare, au ajuns la concluzia că administratorul societății comerciale are calitatea de reprezentant legal, de organ al acesteia. Legea, afirmă autorii menționați, ar fi aceea care, printr-un ansamblu de norme imperative și supletive, creează cadrul juridic de exercitare a activităților de gerare și reprezentare. Aceste două activități, definite ca fiind adoptarea deciziilor, verificarea și supravegherea executării lor (funcția de gerare) și, respectiv, acțiunea de a încheia acte juridice și a săvârși operațiuni materiale în raport cu terții (funcția de reprezentare), constituie condiție *sine qua non* pentru ca societatea comercială să poată funcționa și lua parte la circuitul juridic, și sunt interdependente [11, p. 78].

Autorii respectivi au ajuns la concluzia că reprezentarea legală s-a născut din ideea de mandat și, chiar dacă această instituție juridică a devenit autonomă, ea se completează cu reglementările

privind mandatul de drept civil, care constituie dreptul comun în materia reprezentării legale ori convenționale.

Raportul juridic dintre societatea comercială și administratorul său are temeii juridic în actul de constituire, în cazul în care administratorul este și asociat ori în contractul individual de muncă, încheiat între persoana juridică și salariat, atunci când administratorul nu este asociat. În ambele cazuri, administratorul este împuternicit să acționeze similar unui mandat „în numele și pe seama persoanei juridice”. Așadar, raportul dintre administrator și persoana juridică este un mandat (o împuternicire) cu sau fără reprezentare [16, p. 177].

O problemă specială care a apărut în doctrina de specialitate și practica judiciară se referă la existența unei eventuale incompatibilități între calitatea de administrator al unei persoane cu cea de salariat (angajat) al societății respective.

Într-o opinie s-a considerat că există o astfel de incompatibilitate între calitatea de administrator și cea de salariat al aceleiași societăți comerciale, care decurg din caracterul antitetice al raporturilor juridice pe care le implică fiecare dintre cele două calități. Astfel, s-a considerat că ar fi posibil ca un salariat să devină administrator, în schimb este imposibil ca administratorul în funcție să devină salariat [11, p. 79].

Într-o altă opinie, o persoană poate cumula calitatea de administrator cu cea de salariat, fiind contracte de natură diferită, dar compatibile. Administratorul acționează într-o dublă calitate, pe de o parte - ca mandatar (reprezentant) al societății pe baza unui mandat aparent, iar pe de altă parte - ca salariat al societății. Obligațiile și răspunderea administratorului salariat sunt diferite, în funcție de natura juridică a celor două contracte. Astfel, salariului administrator îi vor fi aplicabile dispozițiile specifice ale dreptului muncii în ceea ce privește calitatea sa de salariat și cele specifice relațiilor comerciale în ceea ce privește calitatea sa de administrator [1, p. 178].

Cu toate acestea, considerăm că, deși cele două calități pot exista, ele nu pot determina o singură entitate, căreia să-i fie aplicabil un singur regim juridic. Altfel spus, un salariat poate să-și realizeze activitatea specifică postului, cu luarea în considerare a profesiei proprii, fiind aplicabil regimul dreptului muncii. Nimic nu împiedică numirea unui astfel de salariat ca administrator, caz în care, însă, activitățile specifice de administrare se derulează în baza raportului comercial. La fel, este posibil ca, alături de contractul de administrare, o persoană să încheie și un contract de muncă, dar fiind aplicabile reguli diferite, comerciale pentru raportul de administrare și de muncă în cadrul relației de muncă.

Remarcăm, totuși, că opinia care se impune prin precizia și raționamentul interpretării prevederilor legale este aceea care consideră că raporturile dintre administratori și societate au o dublă natură: contractuală și legală. Susținem că mandatul este contractual, deoarece împuternicirile administratorului rezultă din împuternicirile date de asociați, concretizate în actele constitutive ale persoanei juridice (statutul/contractul de constituire a persoanei juridice) sau în hotărârile adunării asociaților. Relațiile administratorului cu persoana juridică urmează a fi reglementate de contractul de mandat, conform art. 1472-1502 din Codul civil. Mandatul acordat administratorului este unul general, deoarece se dă pentru toate afacerile persoanei juridice și se exercită cu titlu oneros.

Natura legală a mandatului rezultă din generalitatea funcțiilor exercitate de administrator. În acest sens, art. 69 din Legea privind societățile pe acțiuni prevede că organul executiv poate face orice în vederea îndeplinirii obiectivului de activitate a persoanei juridice, cu excepția celor ce țin de competența adunării generale a acționarilor sau a consiliului societății [14]. O normă similară există și în art. 260 și art. 273 din Codul civil pentru societatea în nume colectiv și societatea în comandită.

Dubla natură a raportului dintre administratori și societatea comercială definește funcția de administrator al societății comerciale și, în același timp, o deosebește de alte funcții juridice.

Administratorul nu e un simplu mandatar (ale cărui obligații ar fi exclusiv contractuale), ci este purtătorul voinței sociale, cel ce exprimă și execută voința socială - calificare ce are importante consecințe relative la natura juridică și întinderea răspunderii juridice a acestuia. În literatura juridică s-a subliniat caracterul necesar și esențial al funcției de administrator [15, p. 67].

În ceea ce privește caracterul acestui mandat, acesta are, neîndoind, un caracter comercial, în condițiile în care părțile acestui contract sunt societatea, care are calitatea de comerciant, și administratorul, care poate fi o persoană fizică sau juridică. Contractul de mandat comercial respectiv este reglementat în modul corespunzător de prevederile care se referă la reprezentantul comercial. Reprezentantul comercial este persoana care reprezintă de sine stătător și permanent interesele întreprinzătorului la încheierea actelor juridice în vederea gestionării afacerii. Din înțelesul prevederilor art. 382 din Codul civil, pot deveni reprezentanți comerciali atât persoanele juridice, constituite potrivit legii, cât și persoanele fizice, dacă au calitatea de întreprinzători individuali.

Reprezentarea comercială se efectuează în baza unui contract încheiat în formă scrisă. De regulă, este vorba de un contract de mandat, fie de

o specie a acestuia. Contractul respectiv va trebui să conțină împuternicirile conferite reprezentantului, precum și limitele puterilor acestuia. În măsura în care asemenea precizări lipsesc din contract, reprezentantului comercial i se va elibera o procură (art. 382 alin. (4) din Codul civil).

Mandatul administratorilor, spre deosebire de mandatul obișnuit, devine operant numai după îndeplinirea anumitor condiții de către administratori, executarea lui presupunând și unele restrângeri legale.

Sintetizând, conchidem că raporturile dintre administrator și societatea comercială sunt supuse, prin analogie, regulilor mandatului, dacă legea sau actul de constituire nu conțin alte prevederi în acest sens. Mandatul încredințat administratorului are un conținut contractual, deoarece împuternicirile administratorului sunt date de către asociați, concretizate în conținutul actelor constitutive sau în hotărârile adunării asociaților societăților comerciale. Dat fiind faptul că relațiile dintre administrator și societatea comercială sunt reglementate de contractul de mandat, mandatul administratorului are și un caracter legal. În ceea ce privește specificul acestui mandat, el are un caracter comercial, în condițiile în care părțile sunt societatea, cu calitate de comerciant, și administratorul, care poate fi o persoană fizică sau juridică.

În final, accentuăm caracterul necesar și esențial al funcției de administrator, acesta îndeplinind prin actele sale de executare voința socială exprimată de organul suprem al persoanei juridice cu scop lucrativ.

Referințe bibliografice:

1. Acostioaei C. *Elemente de drept pentru economiști. Curs universitar*. București: All Beck, 2001. 352 p.
2. Angheni S., Volonciu M., Stoica C. *Drept comercial. Curs universitar*. Ediția a III-a. București: All Beck, 2004. 471 p.
3. Calafus S. Natura juridică a raporturilor dintre administrator și societatea comercială pe acțiuni. În: *Economica*, 2007, nr.3(59), p. 8-11.
4. Cărpenaru S.D. *Drept comercial român*. Ediția a 3-a, rev. București: All Beck, 2000. 623 p.
5. Codul civil al Republicii Moldova. Nr.1107 din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86/661. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75.
6. Codul muncii al Republicii Moldova. Nr. 1134 din 2 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162.
7. David S., Băiaș Fl. Răspunderea civilă a administratorului societății comerciale. În: *Dreptul*, 1992, nr. 8, p.13-29.
8. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 6 septembrie 2017. Dosar nr. 2rac-181/2017. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=38618 (vizitat 11.02.2021).
9. Mițu G. *Aspecte teoretice și practice privind reprezentarea societăților comerciale*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.10(97), p.59-65.
10. Mițu Gh. *Reprezentarea și intermedierea în dreptul privat. Studiu monografic*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 386 p.
11. Munteanu Em. *Regimul juridic al administratorilor societăților comerciale*. București: All Beck, 2000. 400 p.
12. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Nr. 845 din 3 ianuarie 1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.2.
13. Legea privind societățile cu răspundere limitată. Nr. 135 din 14 iunie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 127-130.
14. Legea privind societățile pe acțiuni. Nr. 1134 din 2 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 38-39. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.372-382.
15. Piperea Gh. *Obligațiile și răspunderea administratorilor societăților comerciale: noțiuni elementare*. București: All Beck, 1998. 252 p.
16. Roșca N., Băieș S. *Dreptul afacerilor*. Ed. a 3-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 575 p.
17. Roșu C. Natura juridică a raportului dintre administrator și societatea comercială. În: *Revista de Drept Comercial*, 2001, nr. 4, p. 80-88.

CZU: 347.964.1

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1\(56\).08](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.1(56).08)

ROLUL PROCURORILOR ÎN SITUAȚII DE URGENȚĂ

(Principalele problematice abordate în Avizul nr. 15 (2020) al Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni)

Dr. Tamara MANEA,
formator la Institutul Național
al Magistraturii din România
<https://orcid.org/0000-0002-5826-4434>

SUMAR

Această pandemie a provocat o criză sanitară globală care nu a mai fost traversată de mai bine de un secol.

Necesitatea menținerii măsurilor de distanțare fizică și a punerii în aplicare a măsurilor de izolare a perturbat, în multe cazuri, activitatea instanțelor judecătorești și a ministerelor publice/serviciilor de urmărire penală, a provocat întârzieri procedurale, a afectat termenele procedurale și a condus la suspendarea sau reducerea asistenței judiciare, precum și a serviciilor publice și comunitare. Măsurile au afectat semnificativ cooperarea internațională.

Procurorii s-au confruntat cu dificultatea de a se asigura că, în cadrul activității lor, măsurile luate pe parcursul urgenței de sănătate publică sunt utilizate pentru a proteja oamenii și nu ca pretext pentru a justifica încălcări ale drepturilor omului și că noile măsuri juridice sunt aplicate cu respectarea strictă a obligațiilor în domeniul drepturilor omului.

Obiectivul Avizului este de a stabili modul în care ministerele publice/serviciile de urmărire penală își pot îndeplini, fără a le împiedica autonomia funcțională, misiunea la cea mai înaltă calitate și eficiență, respectând statul de drept și drepturile omului, în contextul situațiilor de urgență, inclusiv a celei de pandemie COVID-19, și consecințelor lor.

THE ROLE OF PROSECUTORS IN STATE OF EMERGENCY

SUMMARY

The COVID-19 pandemic has caused a global health crisis unlike any experienced for more than a century.

The need for keeping social distancing and applying lockdown measures have resulted, in many instances, in the disruption of courts' and prosecution services' work, delays in proceedings and have impacted on procedural time limits and the suspension or reduction of legal aid, as well as public and community services. The measures have significantly affected international cooperation.

The prosecutors have faced the challenge of making sure that, in the course of their work; the measures taken under public health emergency are used so as to protect people and not as a pretext for human rights infringements and those new legal measures are applied with strict respect for human rights obligations.

The objective of Opinion nr. 15 is therefore to determine how prosecution services can, without hampering their functional autonomy, fulfill their mission with the highest quality and efficiency, respecting the rule of law and human rights, in the context of emergency situations, particularly the COVID-19 pandemic and their aftermath.

This Opinion mostly does address the concerns of prosecutors to work as efficiently as possible, even under the most challenging circumstances, avoiding any unlawful or undue interference in their work and maintaining the highest quality in all their activities and strict respect for the law and human rights.

Key-words: COVID-19 pandemic, the role of prosecutors in emergency situations, restrictive measures, respect for the rule of law and human rights, recommendations.

Acest aviz abordează, în esență, preocuparea procurorilor de a lucra cât mai eficient posibil, inclusiv în cele mai dificile împrejurări, evitând interferențele ilegale sau nejustificate în activitatea lor, asigurând menținerea unei calități ridicate în toate activitățile lor, respectarea strictă a legii și a drepturilor omului.

Cuvinte-cheie: *pandemia COVID-19, rolul procurorilor în situații de urgență, măsuri restrictive, respectarea statului de drept și drepturile omului, recomandări.*

După mai bine de un secol, ne confruntăm cu o criză sanitară globală, o urgență de sănătate publică.

Fiindcă niciunul dintre lucrătorii sistemului judiciar nu a mai trăit o astfel de experiență, după primul moment de uluire și dezorientare, când întrebarea firească aflată pe buzele tuturor a fost mereu: „Ce trebuie să facem pentru a asigura buna funcționare a sistemului judiciar?”, a urmat o altă întrebare, care solicita un răspuns rapid: „Cum să punem în aplicare normele și principiile fundamentale care guvernează activitatea procurorilor (legalitatea, proporționalitatea, egalitatea și nediscriminarea) în contextul existenței unor restricții adoptate ca urmare a pandemiei, care au afectat nu numai drepturile civile și politice protejate de CEDO, ci și drepturile economice, sociale și culturale?”.

La această ultimă întrebare, Consiliul Consultativ al Procurorilor Europeni a răspuns printr-un set de recomandări grupate în Avizul nr. 15 (2020) [1].

După un an de la declanșarea pandemiei, bilanțul activității sistemelor judiciare arată că măsurile restrictive impuse de starea de urgență sau alertă au perturbat, în cele mai multe cazuri, activitatea judecătorilor și procurorilor [5].

În cele ce urmează ne propunem o evaluare a contextului care a determinat Consiliul Consultativ al Procurorilor Europeni (CCPE) să elaboreze un astfel de aviz, precum și o prezentare a recomandărilor formulate în cuprinsul documentului.

Un prim aspect care trebuie să fie lămurit se referă la conținutul noțiunii de „stare de urgență”.

Starea de urgență este o situație extraordinară care reprezintă o amenințare fundamentală la adresa unei țări. Astfel de situații pot fi determinate, spre exemplu, de dezastre naturale, tulburări sociale, epidemii și crize economice.

Situațiile de pericol public implică atât derogări de la standardele privind drepturile omului, cât și modificări în distribuția funcțiilor și puterilor între diferite organe ale statului [2, pct. II].

Astfel de derogări apar înscrise în articolul 15 al Convenției Europene a Drepturilor Omului [3,

art.15], dar și în Declarația privind derogările de la Pactul Internațional al Organizației Națiunilor Unite privind drepturile civile și politice [4], în care se statuează că, pentru a face față situației determinate de pandemia de COVID-19, statele trebuie să ia măsuri eficiente pentru a proteja dreptul la viață și sănătate al cetățenilor, chiar dacă aceste măsuri, în anumite circumstanțe, pot conduce la impunerea de restricții privind exercitarea drepturilor individuale garantate de Pact.

Măsurile adoptate în cursul stării de urgență au impact nu numai asupra drepturilor civile și politice ale cetățenilor, dar și asupra drepturilor economice, sociale și culturale.

Analizându-se efectele determinate de instituirea stării de urgență asupra mediului economic și social, în cuprinsul Avizului se arată că restricțiile adoptate pot conduce la posibile discriminări sau vulnerabilizări ale anumitor grupuri sau categorii de persoane, șomaj ori diminuarea veniturilor ca urmare a reducerii activităților economice, forme de rasism, xenofobie sau promovare a unor discursuri de incitare la ură și violență.

Transpuse în planul criminalității, aceste efecte pot și au determinat condiții, pe de o parte - pentru săvârșirea unor infracțiuni specifice, cum ar fi cele împotriva persoanelor vulnerabile (în special, violența domestică), cele de criminalitate economică și financiară ce țin de fondurile utilizate pentru a face față pandemiei, criminalitatea informatică determinată de activitatea pe platformele online, iar pe de altă parte - pentru apariția unor noi tipuri de infracțiuni legate de încălcarea măsurilor restrictive adoptate pe perioada instituirii stării de urgență.

Luând în considerare impactul asupra activității procurorilor și responsabilitățile ce revin acestora în contextul situației excepționale determinată de pandemia de COVID-19, Consiliul Consultativ al Procurorilor Europeni a elaborat un set de recomandări cu privire la modul în care procurorii trebuie să acționeze, subliniind faptul că acestea își pot găsi aplicabilitatea și în alte situații de urgență.

Obiectivul Avizului analizat a fost acela de a stabili „modul în care ministerele publice/serviciile de urmărire penală își pot îndeplini, fără a le împiedica autonomia funcțională, misiunea la cea mai înaltă calitate și eficiență, respectând statul de drept și drepturile omului, în contextul situațiilor de urgență, inclusiv al pandemiei de COVID-19” [1, pct.10].

Avizul a fost elaborat pe baza Convenției Europene a Drepturilor Omului, a jurisprudenței CEDO, a Recomandărilor Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, a avizelor anterioare ale CCPE, Rezoluției Adunării Parlamentare a Consiliului Europei precum și a avizelor Comisiei de la Veneția.

Recomandările formulate prin prezentul aviz au avut în vedere efectele situației de urgență asupra parchetelor.

Aceste efecte au vizat: posibile reduceri ale bugetelor parchetelor din cauza consecințelor economice determinate de pandemie, riscul răspândirii bolii în cadrul parchetelor, schimbarea modului de lucru prin utilizarea infrastructurii tehnologice, care, în cele mai multe cazuri, s-a dovedit a fi insuficient de bine dezvoltată, dificultățile impuse de măsurile restrictive în colaborarea cu instanțele de judecată și organele de poliție, prelungirea duratei procedurilor, existența unor probleme serioase în ceea ce privește cooperarea internațională, constând în întârzierea procedurilor și transferul persoanelor ce fac obiectul extrădării.

Tratând aspectul responsabilității procurorilor în perioada pandemiei, CCPE a menționat în Aviz că, alături de promovarea și consolidarea statului de drept, procurorii trebuie să vegheze și la respectarea drepturilor și libertăților omului în contextul unei situații de urgență, asigurându-se că măsurile restrictive nu reprezintă o justificare a încălcării acestor drepturi și libertăți fundamentale.

Pornind de la toate aceste considerente, în Aviz au fost formulate recomandările pe care le prezentăm mai jos.

1. La nivel legislativ, actele normative care reglementează adoptarea măsurilor de urgență trebuie să respecte mai ales drepturile inalienabile ale cetățeanului. Principiile care trebuie să stea la baza adoptării unor norme restrictive care afectează alte drepturi sunt: principiul necesității, al caracterului adecvat, al egalității și nediscriminării, al proporționalității, al previzibilității legislației de urgență și al cooperării loiale între instituțiile statului.

Prin urmare, restricțiile ce urmează să fie impuse trebuie să respecte obligațiile în domeniul drepturilor omului și să garanteze că urgența de sănătate publică nu este folosită ca pretext pentru încălcări ale drepturilor omului, ci vizează, în primul rând, protejarea persoanelor.

Cu referire în concret la activitatea parchetelor/serviciilor de urmărire penală, în Aviz se precizează că trebuie garantată integritatea, independența și imparțialitatea procurorilor.

În situații de urgență, spre deosebire de situațiile obișnuite, poate exista un risc crescut de interferență ilegală care ar putea afecta independența procurorilor. Din acest motiv, pentru a păstra independența procurorilor este necesar ca celelalte puteri ale statului (legislativă și executivă), mass-media și societatea civilă să se abțină

să interfereze, în mod nejustificat, cu activitățile procurorilor.

De asemenea, trebuie garantată siguranța lucrătorilor din cadrul parchetelor/serviciilor de urmărire penală și a familiilor acestora împotriva infecției și asigurarea tratamentului medical necesar celor infectați. Dacă este necesar, trebuie pus personal medical la dispoziția parchetelor/serviciilor de urmărire penală, a instanțelor judecătorești și a forțelor de ordine.

O altă preocupare, la nivel legislativ, trebuie să o constituie alocarea unui buget adecvat pentru a se garanta că parchetele/serviciile de urmărire penală dispun de toate mijloacele necesare și la standardele preconizate, astfel încât activitatea să nu fie afectată în mod semnificativ.

2. La nivelul sistemului judiciar și, în special, la nivelul parchetelor/serviciilor de urmărire penală, în Aviz se reține că este necesar să fie păstrate standardele de etică și profesionalism, fără niciun fel de compromisuri, chiar dacă măsurile dispuse pentru limitarea consecințelor pandemiei se răsfrâng asupra activității judiciare.

Pentru ca procurorii să se adapteze la noile modalități și condiții de muncă, activitățile de formare profesională ar trebui desfășurate în mod eficient pe planuri noi, cum ar fi, spre exemplu, utilizarea infrastructurii tehnologice.

În locul contactelor față în față, în activitatea lor desfășurată pe timp de pandemie, procurorii au utilizat și trebuie să continue să utilizeze sistemele de telemuncă, teleconferință și videoconferință. Obiectivul care trebuie atins prin utilizarea acestor sisteme trebuie să constea în facilitarea unei audiери care să permită părților să participe pe deplin la toate procedurile, fiind-le respectate drepturile și garanțiile instituite de lege.

Pe plan organizatoric, pentru a face față unor situații deosebite care se pot ivi pe perioada stării de urgență și care pot afecta activitatea parchetelor/serviciilor de urmărire penală, în Aviz se recomandă constituirea, atât la nivel central cât și local, a unor echipe de răspuns la situații de criză, astfel încât să existe o coordonare eficientă și unitară a urmăririi penale.

Această coordonare poate fi realizată prin emiterea unor orientări sau îndrumări care să vizeze mecanismele de cooperare atât din interiorul parchetelor/serviciilor de urmărire penală, cât și cu alte instituții, instanțe judecătorești, organe de poliție, asociații profesionale, instituții de sănătate publică, mass-media și alte organizații ale societății civile.

Parchetele/serviciile de urmărire penală trebuie să realizeze un dialog constructiv cu instanțele

în vederea stabilirii unei viziuni unitare asupra modului de tratare a cazurilor care, în situația stării de urgență, devin prioritare.

De asemenea, devine importantă, în contextul pandemiei, interacțiunea parchetelor cu mass-media pentru a se evita dezinformările. În același timp, însă, procurorii trebuie să se asigure că informațiile furnizate mass-media nu afectează activitatea de urmărire penală ori drepturile și garanțiile procesuale ale părților.

Pentru a reduce cât mai mult consecințele pandemiei, misiunea procurorilor este aceea de a se preocupa cu prioritate și în mod eficient de infracțiunile împotriva persoanelor vulnerabile, precum și de infracțiunile specifice legate de contextul economic, social sau de încălcarea restricțiilor impuse de starea de urgență.

O altă provocare pentru procurori este aceea care vizează durata procedurilor.

Orice suspendare sau prelungire a procedurilor datorate situației de urgență trebuie să fie menționate în lege, să fie proporționale cu perioada de urgență și să nu aducă atingere cerințelor legate de durata rezonabilă a procedurilor.

În materia cooperării internaționale, situația de urgență determinată de pandemie a ridicat probleme serioase. Închiderea frontierelor și măsurile de carantină au afectat și afectează în continuare orice tip de cooperare internațională, inclusiv cea transfrontalieră.

În atare condiții, parchetele trebuie să-și intensifice consultările pentru a dezvolta forme de cooperare mai eficiente și mai inovatoare. Trebuie identificate bune practici și utilizate în elaborarea de noi protocoale și proceduri. Acestea trebuie să includă o utilizare mai largă a tehnologiilor, cum ar fi procedurile online de comunicare a cazurilor, videoconferințele, recunoașterea juridică a probelor electronice sau a probelor prezentate prin mijloacele electronice, crearea de dosare electronice și sisteme de prelucrare a probelor electronice. Bunele practici mai pot include participarea la distanță a victimelor și martorilor la proceduri. De asemenea, în contextul în care transmiterea documentelor pe suport de hârtie este mai dificilă, este necesară o regândire a sistemului, în sensul luării în considerare a posibilității acceptării și procesării cererilor de asistență judiciară reciprocă și de extradare în cazul în care comunicarea se face prin e-mail.

Raportat la restricțiile actuale privind libera circulație a persoanelor între state, trebuie luată în considerare acceptarea și prelucrarea cererilor,

venite prin e-mail, de permisiune a tranzitului persoanelor extradate. Unul dintre subiectele puse în discuție este acela al restricțiilor impuse funcționarilor statelor solicitante care călătoresc pe teritoriul statelor solicitate și cele de tranzit cu misiunea de a organiza transferul persoanelor extradate. Pentru acestea trebuie găsite modalități de simplificare a procedurilor de carantină.

O altă problemă abordată în *Aviz* se referă la evaluarea activității procurorilor în perioada stării de urgență generată de pandemie.

Cu privire la această procedură, se recomandă să fie avute în vedere consecințele stării de urgență concretizate în deterioarea condițiilor de muncă și creșterea volumului de muncă.

Concluzionăm că, deși prezentul *Aviz* a fost elaborat în contextul pandemiei provocate de COVID-19, conținutul său poate fi extins, acoperind rolul procurorilor și în alte situații de urgență.

Referințe bibliografice:

1. *Avizul nr. 15(2020) al Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni privind „Rolul procurorilor în situații de urgență, în special atunci când se confruntă cu o pandemie.* <https://www.coe.int/en/web/ccpe/opinions/adopted-opinions> (vizitat 11.02.2021).
2. *Compilație a opiniilor și rapoartelor Comisiei de la Venetia privind starea de urgență.* [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2020\)003-rom](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2020)003-rom) (vizitat 11.02.2021).
3. *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.54-55/502.*
4. *Déclaration sur les dérogations au Pacte dans le contexte de la pandémie de COVID-19.* <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CCPR/COVIDstatementFR.pdf> (vizitat 11.02.2021)
5. *Questionnaire for the preparation of the CCPE Opinion No. 15 (2020): «The role of prosecutors in emergency situations, in particular when facing a pandemic».* <https://www.coe.int/en/web/ccpe/the-role-of-prosecutors-in-emergency-situations-in-particular-when-facing-a-pandemic> (vizitat 11.02.2021)

O ISTORIE A DREPTULUI PRIVAT DIN BASARABIA

„Izvoarele dreptului privat din Basarabia” este o lucrare științifică semnată de doctorul în drept Mihai Tașcă, apărută recent cu contribuția Ministerului Educației și Cercetării în cadrul programului de editare a cărții naționale. În volum sunt cercetate izvoarele românești de drept privat și aplicarea acestora în spațiul dintre Prut și Nistru de la origini și până la mijlocul sec. al XIX-lea. Aplicarea izvoarelor dreptului privat în Basarabia a fost abordată dintr-un dublu punct de vedere:

I) al existenței unor monumente juridice (colecții de legi sau acte izolate cu caracter juridic), date de administrația supremă a țării sau recepționate și aplicate în acest spațiu istoric și geografic de-a lungul timpului;

II) al organizării administrativ-statale și al regimurilor politice care au administrat teritoriul dintre Prut și Nistru (Basarabia).

Ținând cont de primul aspect, în lucrare sunt examinate cele două izvoare principale ale dreptului privat românesc – dreptul nescris (obiceiul pământului) și dreptul scris (Pravila lui Alexandru cel Bun, Pravila lui Vasile Lupu, Sobornicescul Hrisov al lui Alexandru Mavrocordat, Hexabiblu lui Armenopol, Vasilicalele, Codul Donici, Codul Scarlat Calimachi, Codul civil român, alte izvoare), inclusiv cel de-al treilea izvor – normele canonice și nomocanonice.

Având în vedere schimbarea statutului juridic al Basarabiei de câteva ori după 1812, s-a cercetat soarta acestor izvoare din punct de vedere al perioadelor istorice ale Basarabiei: a) de până la 1812, când teritoriul dintre Prut și Nistru era parte componentă a Principatului Moldovei; b) de la 1812 și până la 1917, când Basarabia s-a aflat sub dominația Imperiului Rus; c) intervalul dintre anii 1918 și 1944 în care Basarabia a făcut parte din cadrul Regatului României reîntregite.

Într-un capitol special s-au analizat încercările autorităților ruse de substituie a izvoarelor dreptului local din Basarabia cu dreptul rusesc, măsurile pentru redactarea unui proiect de Cod civil pentru Basarabia, inclusiv soarta dreptului local în județele Ismail și Cetatea Albă, teritoriu care, după 1828 a avut un regim juridic diferit al dreptului aplicabil decât celelalte județe. În cercetarea acestui subiect s-a ținut cont și de scindarea, de jure, a dreptului privat, la începutul secolului al XIX-lea, în două mari ramuri – drept civil și drept comercial, așa încât s-a analizat soarta dreptului comercial, ținându-se cont de perioadele istorice arătate mai sus.

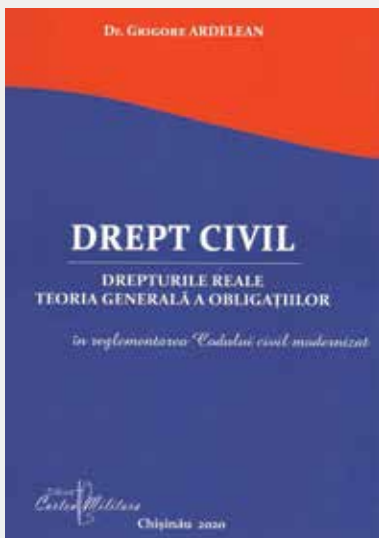
Ultima parte a lucrării este dedicată evenimentelor de după 1918, a măsurilor de organizare judecătorească și de unificare legislativă a Basarabiei cu cea din Vechiul Regat.

Anexele au menirea să completeze baza teoretică a studiului cu texte de legi, jurisprudență și doctrină.

„Monografia doctorului în drept Mihai Tașcă „Izvoarele dreptului privat în Basarabia în sec. XIX – prima jumătate a sec. XX”, atât prin problemele abordate, sursele bibliografice, ținuta sa științifică, cât și prin metodologia de cercetare, poate servi drept model de cercetare științifică și contribuie în mod indubitabil la lărgirea orizontului de cunoaștere și reflecție în domeniul istorico-juridic”, susține în prefața acestui volum Elena Aramă, profesor universitar, doctor habilitat în drept.

Materialele și rezultatele acestei lucrări pot servi drept sursă de meditație pentru juriștii actuali și viitori care doresc să cunoască interacțiunea dintre diferiți factori de configurare a dreptului; de asemenea, ele vor fi utile istoricilor care vor completa tabloul evoluției societății basarabene din trecut.

VOLUM SOLICITAT DE MODIFICĂRILE LA CODUL CIVIL

La Biblioteca Publică de Drept din Chișinău găsiți o ediție apărută recent la Editura „Cartea Militară” – „DREPT CIVIL. Drepturile reale și teoria generală a obligațiilor”, semnată de dr. Grigore Ardelean. Lucrarea este recomandată spre publicare de către Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, avându-i ca recenzenți pe Igor Trofimov și Andrei Guștiuc, ambii doctori în drept și conferențieri universitari.

Volumul conține aproape 500 de pagini și cuprinde Partea I – „Drepturile reale” și Partea II – „Teoria generală a obligațiilor civile”.

Din raționamente ce se impun misiunii perpetue de perfecționare a procesului didactic, autorul a decis ca, prin intermediul lucrării respective, să ofere studenților Facultății de Drept posibilitatea însușirii materiei dreptului civil, în special - a compartimentelor Drepturi reale și Obligații civile, prin punerea la dispoziție a materialului formulat după conceptul interpretării detaliate a normelor în domeniu, prin aducerea de exemple, argumente, justificări, poziții doctrinare, puncte de vedere proprii, soluții la multe probleme și controverse întâlnite în domeniul de referință.

La sfârșitul prezentării volumului, dr. Grigore Ardelean ține să menționeze: „Cu titlu de perspectivă, avem tendința de a reveni periodic asupra conținutului lucrării prin revizuirea și completarea cu noi capitole ce vor prezenta și alte instituții juridice din compartimentul drepturile reale, precum și cel al obligațiilor civile”.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

